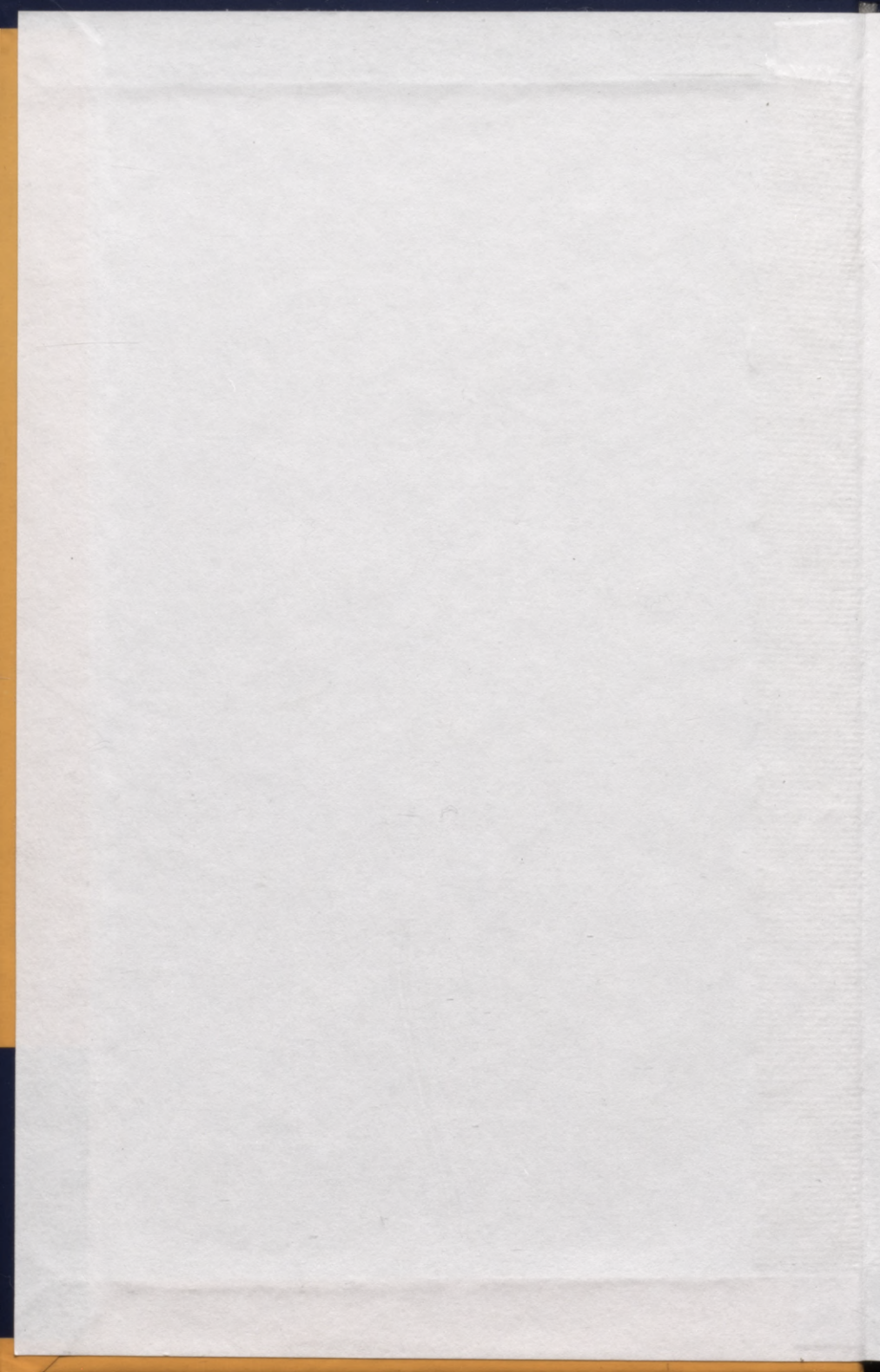

Aina Rubīna
**LATVIEŠU
VALODAS**

ROKASGRĀMATA

Valodas kultūra teorijā un praksē

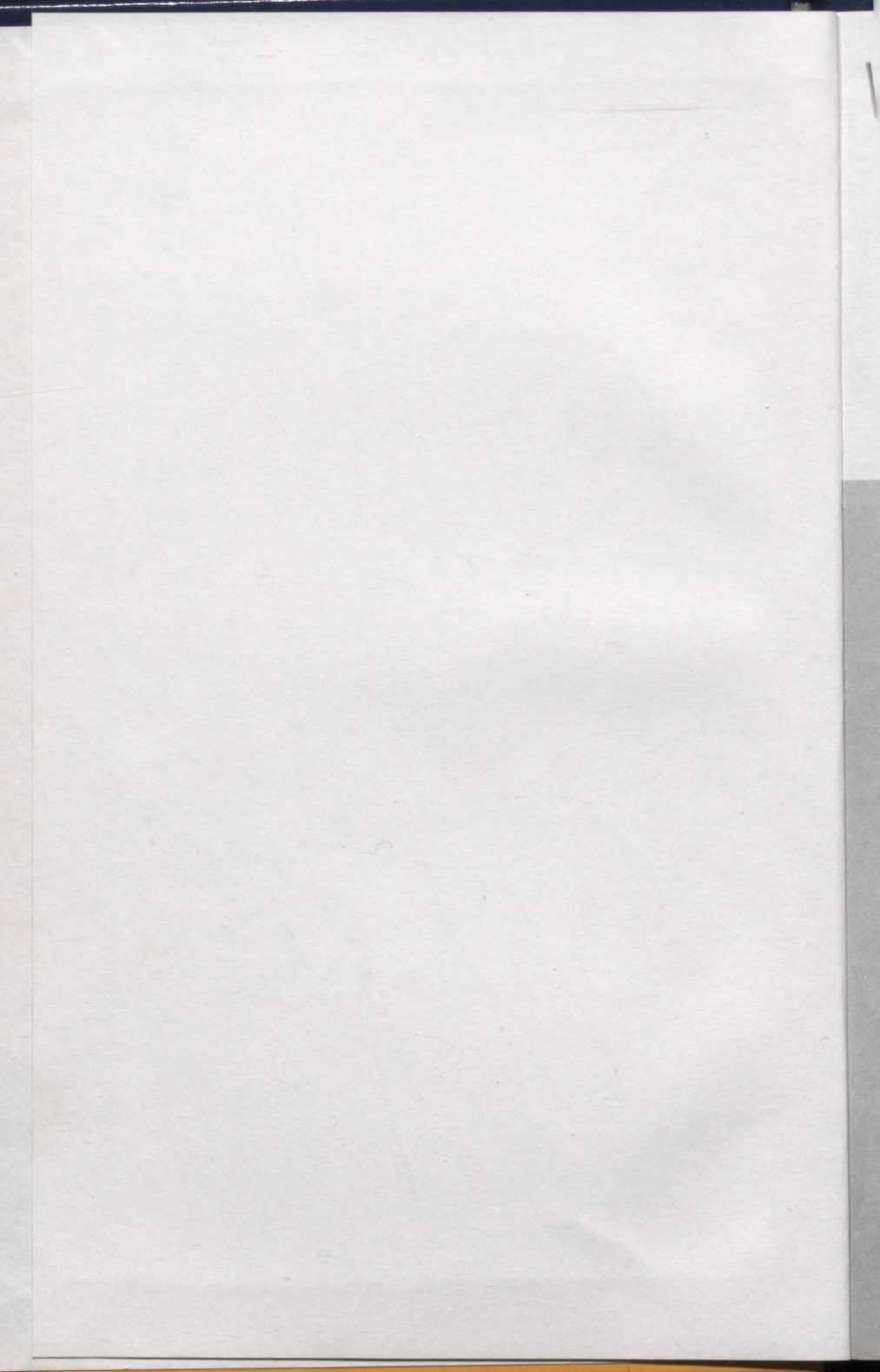

Nina Habina

LIBRARY

VALOIAS

BOOKS - BOSTON

2005-3
L 328

L
81

Aina Rubīna

**LATVIEŠU
VALODAS
ROKASGRĀMĀTA**

Valodas kultūra teorijā un praksē

ZVAIGZNE ABC

811. 174 (035)
Ru 052

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0305027084

Aina Rubina

LATVIEŠU VALODAS ROKASGRĀMATA

Valodas kultūra teorijā un praksē

Redaktore *Antra Vagnere*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-1452.
A/s "Poligrāfists", K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010.

© Apgāds Zvaigzne ABC
ISBN 9984-36-548-4

PRIEKŠVārds

Grāmatas adresāts ir visi tie, kas vēlas runāt un rakstīt labā un pareizā latviešu valodā.

Tātad, pirmkārt, jau grāmata lieti var noderēt ikvienam, kam latviešu valoda ir dzimtā valoda, tomēr kaut kas no skolā mācītā ir piemirsies vai nav īsti skaidrs.

Otrkārt, grāmata var būt labs palīgs cilvēkiem, kas šeit dzīvo, mācās un strādā, bet kam dzimtā valoda ir krievu valoda.

Treškārt, grāmatu, protams, var izmantot arī ārzemnieki, kas ieradušies Latvijā ar saziņas (komunikācijas) iemaņām un kas vēlētos savu valodu papildināt un uzlabot ar sistēmā ietvertām gramatikas zināšanām.

Grāmatas atsevišķās nodaļās dots vārdšķiru apskats. Katrā nodaļā ir

- teorētiskā daļa un
- praktiskā daļa – vingrinājumi un testi, ar kuru palīdzību iegūtās zināšanas var pārbaudīt praksē. (Vingrinājumu un testu pareizie atbilžu varianti doti grāmatas beigās.)

Uzmanība pievērsta morfoloģijai un pareizrakstībai, skaidrotas biežāk sastopamās kļūdas. Vietām runāts arī par kalkiem – tiešiem tulkojumiem no krievu valodas. Šāda veida piemēri redzami vingrinājumos, kuros jālabo ne tikai gramatikas vai pareizrakstības kļūdas, bet jānovērš arī stila negludumi.

Par grāmatas līdzautoriem uzskatu visus studentus, kas mācījušies latviešu valodas kursu Latvijas Universitātē – gan latviešus, gan krievus, gan arī ārzemju studentus, kas šeit papildinājuši savas zināšanas. Tieši tie, kam latviešu valoda nav dzimtā

valoda, palīdzējuši izprast, kur latviešu valoda sagādā grūtības, kuri ir tie "zemūdens akmeņi", kam pāri tikt var, tikai atkal un atkal ieskatoties likumu skaidrojumos, tabulās un vārdnīcās.

Lai jums veicas!

Aina Rubīna

LIETVĀRDI

DEKLINĀCIJAS UN DZIMTES

Latviešu valodas lietvārdiem ir **divas dzimtes** (vīriešu un sieviešu dzimte) un **sešas deklinācijas**.

Pēc **1. deklinācijas** parauga tiek locīti **vīriešu dzimtes** lietvārdi, kas **vienskaitļa nominatīvā** beidzas ar galotni **-s** vai **-š** (*galds, avanss, kredīts, vējš, mežs* u. c.).

Vienskaitļa galotnes

Daudzskaitļa galotnes

N. **-s** vai **-š**

-i

Ģ. **-a**

-u

D. **-am**

-iem

A. **-u**

-us

I. **ar -u**

ar -iem

L. **-ā**

-os

Pie 1. deklinācijas pieder lietvārdi (kas bieži tiek lietoti kļūdaini) **ūdrs, bebrs**. Šiem diviem vārdiem

vienskaitļa datīva forma ir **ūdrām, bebrām**,

akuzatīva forma –

ūdru, bebru.

Pēc **2. deklinācijas** parauga tiek locīti **vīriešu dzimtes** lietvārdi, kas **vienskaitļa nominatīvā** beidzas ar galotni **-is** (*oktobris, pārstāvis, līdzeklis* u. c.).

Vienskaitļa galotnes

Daudzskaitļa galotnes

(līdzskaņa **mija** ģenitīvā)

(līdzskaņu **mija** visos locījumos)

N. **-is**

-i

Ģ. **-a**

-u

D. **-im**

-iem

A. **-i**

-us

I. **ar -i**

ar -iem

L. **-ī**

-os

Iespējamā līdzskaņu **mija**:

b - bj   c - č   d - ž   dz - dž   l - ļ   m - mj
n - ņ   p - pj   s - š   t - š   v - vj   z - ž

Var būt arī dubultmija:

ln - ļņ   sn - šņ   zl - žļ   zn - žņ

Piemēram,

*knābis - knā**bj**i, licis - li**č**i, pīlādzis - pīlā**dž**i, solis - so**ļ**i, prāmis - prā**mj**i, igaunis - igaun**ņ**i, mežkopis - mežkop**pj**i, puisis - pu**iš**i, ķīnietis - ķīnie**š**i, šķīvis - šķīv**vj**i, mīlzis - mīl**ž**i, valnis - val**ņ**i, atkusnis - atku**š**ņi, zizlis - zi**ž**ļi, uzgrieznis - uzgriez**ņ**i*

Atcerieties! Astoņi lietvārdi, kas vienskaitļa nominatīvā beidzas ar galotni -s, pieder nevis pie 1. deklinācijas, bet gan pie 2. deklinācijas - kā izņēmumi.

Pievērsiet uzmanību septiņu lietvārdu **ģenitīva** formai! Astotais lietvārds ir *suns* (par to sk. turpmāk).

N. *akmens asmens mēness rudens sāls ūdens zibens*

Ģ. *akmens asmens mēness rudens sāls ūdens zibens*

D. *akmenim asmenim mēnesim rudenim sālim ūdenim zibenim*

A. *akmeni asmeni mēnesi rudeni sāli ūdeni zibeni*

I. *ar akmeni ar asmeni ar mēnesi ar rudeni ar sāli ar ūdeni ar zibeni*

L. *akmenī asmenī mēnesī rudenī sālī ūdenī zibenī*

Tātad pie 2. deklinācijas pieder gan lietvārds **mēness**, gan lietvārds **mēnesis**. Atšķirīgas ir arī vienskaitļa ģenitīva formas: **mēness** stars un **mēneša** sākums.

Pie 2. deklinācijas pieder arī lietvārds **suns**.

N. *suns*

Ģ. *suņa*

D. *sunim*

A. *suni*

I. *ar suni*

L. *sunī*

Kā jau tika teikts, 2. deklinācijas lietvārdiem vienskaitļa ģenitīvā un visos daudzskaitļa locījumos ir **līdzskaņu mija**, piemēram:

- *locis - loča, loči, loču, ločiem, ar ločiem, ločos,*
- *nazis - naža, naži, naži utt.*

Tomēr ir lietvārdi, kam **nav līdzskaņu mijas**, piemēram, **viesis, tālskatis, tumšmatis** (*viesa, tālskata, tumšmata*) u. c.

un virknei īpašvārdu:

Valdis, Ludis, Tedis, Guntis, Atis u. c.

Piemēram, **Valda grāmata, Luda brālis, Teda, Gunta, Ata un Rūda draugi**.

Pie **3. deklinācijas** pieder **vīriešu dzimtes** vārdi, kas **vienskaitļa nominatīvā** beidzas ar galotni **-us**. Šādu vārdu latviešu valodā ir ļoti maz. Tie ir sugas vārdi **alus, apvidus, klepus, ledus, lietus, medus, tīrgus, vidus, viltus** un daži īpašvārdi – **Edžus, Ingus, Saldus**.

Vēl dažus lietvārdus, piemēram, **krogs/krogus, strīds/strīdus, Miks/Mikus** var lietot gan kā 1., gan kā 3. deklinācijas vārdus, piemēram,

- **strīda cēlonis** vai **strīdus cēlonis**,
- **satikties krogū** vai **krogā**.

Vienskaitļa galotnes	Daudzskaitļa galotnes
N. -us	-i
Ģ. -us	-u
D. -um	-iem
A. -u	-us
I. ar -u	ar -iem
L. -ū	-os

Vai ievērojāt, ka daudzskaitlī visiem vīriešu dzimtes vārdiem (neatkarīgi no deklinācijas) ir vienas un tās pašas galotnes (**-i, -u, -iem, -us, -iem, -os**)?

Pie **4. deklinācijas** pieder **sieviešu dzimtes** vārdi, kam **vienskaitļa nominatīvā** ir galotne **-a** (*galva, kāja, nauda* u. c.).

Vienskaitļa galotnes	Daudzskaitļa galotnes
N. -a	-as
Ģ. -as	-u
D. -ai (-am*)	-ām (-iem*)
A. -u	-as
I. ar -u	ar -ām (-iem*)
L. -ā	-ās

Pie 4. deklinācijas pieder arī tā saucamie **kopdzimtes** vārdi, piemēram, *auša, bezkauņa, lauva, nejēga, plāpa, plēsoņa, plukata, tiepša* u. c. Kopdzimtes vārdiem var būt gan vīriešu, gan sieviešu dzimtes galotne. Tabulā šīs formas apzīmētas ar zvaigznīti.

Atšķirīga ir tikai **vienskaitļa datīva** forma, piemēram:

šim lielajam aušam

bezkaunam

lauvam

plāpam

nosūtīt vēstuli Jānim Auzam

Jurim Liepam

Pēterim Laivam

šai lielajai aušai

bezkaunai

lauvai

plāpai

Agnesei Auzai

Intai Liepai

Ilzei Laivai

Pie 4. deklinācijas pieder arī daži **vīriešu dzimtes** vārdi ar galotni **-a**, piemēram, *puika, Saša, Dauka* u. c. Šiem vārdiem **vienskaitļa datīvā** ir **vīriešu dzimtes galotnes**:

D. kam? *Daukam, Sašam, puikam*

Pie 5. deklinācijas pieder **sieviešu dzimtes** lietvārdi, kas **vienskaitļa nominatīvā** beidzas ar galotni **-e** (*egle, zīme, banknote, ērce* u. c.).

Vienskaitļa

galotnes

N. -e

Ģ. -es

D. -ei

A. -i

I. ar -i

L. -ē

Daudzskaitļa galotnes

(līdzskaņu mija **ģenitīvā**)

-es

-u

-ēm

-es

ar -ēm

-ēs

Pie 5. deklinācijas pieder arī **vīriešu dzimtes uzvārdi** ar galotni **-e**. Šiem vārdiem **vienskaitļa datīvā** ir **vīriešu dzimtes galotne -em**. Šāda pati galotne datīvā ir arī kopdzimtes vārdam **bende**, ko parasti lieto kā vīriešu dzimtes vārdu:

- *bende – bendem,*
- *Valdis Egle – Valdim Eglem* u. tml.

5. deklinācijas lietvārdiem raksturīga **līdzskaņu mija daudzskaitļa ģenitīvā**:

zvaigzne – zvaigžņu, atbilde – atbilžu, vēstule – vēstuļu u. c.

Taču ir vārdi, kam **nav mijas**. Vairums no tiem ir **internacionāli vārdi**, piemēram:

epizode – epizodu, fronte – frontu, gāze – gāzu, kase – kasu.

Mijas nav arī dažos latviskas cilmes vārdos:

aste – astu, kaste – kastu, mute – mutu

(ja tiek lietota mija, vārdam rodas cita nozīme).

Pie **6. deklinācijas** pieder **sieviešu dzimtes** lietvārdi, kam **vienskaitļa nominatīvā** ir galotne **-s** (*sirds, acs, smilts, kūts* u. c.).

6. deklinācijas vārdi ir jāiegauvē, jo pēc vienskaitļa nominatīva formas nevar pateikt, vai vārds pieder pie vīriešu vai sieviešu dzimtes, piemēram,

vīriešu dzimte

ikss

bokss

balsts

pirksts

sieviešu dzimte

zoss

balss

valsts

dzirksts

Biežāk lietotie 6. deklinācijas lietvārdi ir *acs, asins, atbalss, auss, balss, cilts, debess, dzelzs, klints, krāsns, krūts, kūts, kvīts, nakts, nāss, pāksts, pils, pirts, plīts, pusnakts, sirds, smilts, takts, tāss, telts, uguns, uzacs, valsts, vēsts, zivs, zoss.*

Vienskaitļa

galotnes

N. **-s**

Ģ. **-s**

D. **-ij**

A. **-i**

I. **ar -i**

L. **-ī**

Daudzskaitļa galotnes

(līdzskaņu mija ģenitīvā)

-is

-u

-īm

-is

ar -īm

-īs

Kā izņēmums pie 6. deklinācijas pieskaitīts arī **vīriešu dzimtes** lietvārds daudzskaitlinieks **ļaudis**:

N. *labi ļaudis*

Ģ. *labu ļaužu*

D. *labiem ļaudīm*

A. *labus ļaudis*

I. *ar labiem ļaudīm*

L. *labos ļaudīs*

6. deklinācijas lietvārdus *durvis* un *Cēsis* lieto tikai **daudzskaitlī**.

6. deklinācijas vārdiem daudzskaitļa ģenitīvā **ir mija**:
sirds – *siržu*, *smilts* – *smilšu* u. c.

Virknei 6. deklinācijas vārdu **nav mijas**:

acs – *acu*, *ass* – *asu*, *auss* – *ausu*, *debess* – *debesu*, *zoss* – *zosu*,
uts – *utu*, *valsts* – *valstu*, *vēsts* – *vēstu*, *Cēsis* – *Cēsu*.

Visu sešu deklināciju lietvārdu galotņu tabula

Vienskaitlis

Deklinācija	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Locījums						
N.	-s/-š	-is	-us	-a	-e	-s
Ģ.	-a	-a	-us	-as	-es	-s
D.	-am	-im	-um	-ai	-ei	-ij
A.	-u	-i	-u	-u	-i	-i
I.	ar -u	-i	-u	-u	-i	-i
L.	-ā	-ī	-ū	-ā	-ē	-ī

Daudzskaitlis

Deklinācija	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Locījums						
N.	-i	-i	-i	-as	-es	-is
Ģ.	-u	-u	-u	-u	-u	-u
D.	-iem	-iem	-iem	-ām	-ēm	-īm
A.	-us	-us	-us	-as	-es	-is
I.	ar -iem	-iem	-iem	-ām	-ēm	-īm
L.	-os	-os	-os	-ās	-ēs	-īs

ATGRIEZENISKIE LIETVĀRDI

Ārpus sešām deklinācijām kā īpaša lietvārdu grupa ir **atgriezeniskie** lietvārdi ar izskaņām **-tājies**, **-ējies**, **-umies** un **-šanās**.

Lietvārdi ar pirmajām trim izskaņām **-tājies**, **-ējies** un **-umies** reāli netiek lietoti, bet lietvārdi ar izskaņu **-šanās** ir **bieži lietoti**.

Lietvārdus ar izskaņu **-šanās** var darināt no jebkura atgriezeniskā darbības vārda. Tie ir **sieviešu dzimtes** lietvārdi, kas parasti apzīmē procesu, tāpēc tos lieto vienskaitļa formā (*ilga tiekšanās, garlaicīga skatīšanās* u. c.).

Tomēr ir daži vārdi, ko lieto arī daudzskaitlī, piemēram,

- **vēlēties** – viena **vēlēšanās** un *daudzas vēlēšanās*,
- *pirmā satikšanās* un *vairākas satikšanās* u. c.

Atgriezeniskajiem lietvārdiem nav visu locījumu formu:

nav vienskaitļa datīva un lokatīva un daudzskaitļa datīva, instrumentāļa un lokatīva.

Vienskaitlis

N. *vēlēšanās*

Ģ. *vēlēšanās*

D. –

A. *vēlēšanos*

I. *ar vēlēšanos*

L. –

Daudzskaitlis

vēlēšanās

vēlēšanos

–

vēlēšanās

–

–

UZRUNAS LOCĪJUMS

Vokatīvs jeb uzrunas forma var būt

- vārds **bez galotnes** (*cilvēk!*, *bērniņ!*, *māmiņ!*),
- forma, kas **vienāda ar nominatīvu** (*puika!*, *draugi!*),
- forma, kas **vienāda ar akuzatīvu** (*brāli!*, *suni!*).

PIEDĒKĻI. PIEDĒKĻU ĪSAIS VAI GARAIS PATSKANIS

Lietvārdu atvasināšanā ar dažādiem piedēkļiem jāšķir izskaņas ar **īsu** vai **garu** patskaņa burtu:

izskaņa ar **īsu patskani** un izskaņa ar **garu patskani**

-aine, -ainis

-ava

-elis, -ele

-ene

-ija

-ājs, -āja

-ējs, -ēja

-ēns

-ība

-ītis, -īte

izskaņa ar **īsu patskani** un izskaņa ar **garu patskani**

-iņš, -iņa	-nīca
-iena, -iene, -iens	-iklis
-nieks, -niece	-tājs, -tāja
-ietis, -iete	-šanās
-šana	
-tava	
-tuve	
-ulis, -ule	
-ums	

Dažas izskaņas var būt gan **garas**, gan **īsas**:

-ātne	-atne
-ēklis	-eklis
-ēknis	-eknis

Izskaņa **-ātne** ir tikai no **darbības vārda** atvasinātajos vārdos:

zināt – zinātne, atklāt – atklātne, piestāt – piestātne, izkārt – izkārtne, pāiet (pagāja) – pagātne.

Lietvārdos, kas atvasināti no kādas citas vārdšķiras, ir izskaņa **-atne**:

sens – senatne, svešs – svešatne, viens – vienatne.

No **2. konjugācijas** atvasinātajos lietvārdos ar izskaņu **-ēknis** un **-ēklis** rakstāms **garš** patskaņa burts:

biedēt – biedēklis, traucēt – traucēklis, perēt – perēklis, tēmēt – tēmēklis, audzēt – audzēknis.

Šiem vārdiem tagadnes 3. personas forma ir ar **garu** patskani: *biedē, traucē, audzē, tēmē.*

Garais patskanis paliek arī lietvārdos!

Visiem pārējiem vārdiem izskaņā ir **īss** patskaņa burts **-eklis** un **-eknis**:

putēt (3. konj.) – puteklis
mudžēt (3. konj.) – mudžeklis
staiptēt (3. konj.) – staipeknis

Grūtības rodas ar **svešvārdu** izrunu un rakstību.

Lappuses kreisajā pusē dotas svešvārdu fināles ar **garo** patskani un piemērs. Īpaša uzmanība jāpievērš tām finālēm, kurām var būt **īss** un arī **garš** patskanis.

Ar garu patskani		Ar īsu patskani	
-ācija	<i>deklarācija</i>	-icija	<i>milicija, policija</i>
-īcija	<i>pozīcija</i>		
-ūcija	<i>rezolūcija</i>		
-āda	<i>armāda</i>		
-āde	<i>olimpiāde</i>		
-ēda	<i>torpēda</i>		
-ēdija	<i>traģēdija</i>		
-ēds	<i>velosipēds</i>		
-īda, -īds	<i>piramīda, oksīds</i>		
-īde	<i>etīde</i>		
-īdija, -īdijs	<i>subsīdija, irīdijs</i>	-idijs	<i>prezidijs</i>
-lūdija	<i>prelūdija</i>		
-āgs	<i>bundestāgs</i>		
-ēģija	<i>privilēģija</i>		
-ēģe, -ēģis	<i>kolēģe, kolēģis</i>		
-āka	<i>kloāka</i>	-aka	<i>baraka, tabaka</i>
-īka	<i>mozaīka</i>	-ika	<i>fizika</i>
-āle, -ālis	<i>morāle, liberālis</i>	-ale, -alis	<i>sandale, karalis</i>
-ālija	<i>acālija</i>		
-āls	<i>kapitāls</i>	-als	<i>maršals</i>
-āma	<i>reklāma</i>	-ama	<i>pidžama</i>
-ēma	<i>teorēma</i>		
-ēle, -ēlis	<i>paralēle, kanēlis</i>	-elis	<i>tunelis</i>
-ēlija, -ēlijs	<i>kamēlija, epitēlijs</i>		
-īlis	<i>aprīlis</i>	-ilis	<i>reptilis</i>
-ēmija	<i>akadēmija</i>		
-ēmiķe, -ēmiķis	<i>akadēmiķe</i>	-emiķis	<i>polemiķis</i>
-ēms	<i>rekviēms</i>		
-gāmija	<i>poligāmija</i>		
-īma, -īms	<i>pantomīma, režīms</i>	-ima, -ims	<i>decima, piligrims</i>

Ar garu patskani

Ar īsu patskani

-nīmija	<i>sinonīmija</i>		
-nīmika	<i>toponīmika</i>		
-nīms	<i>pseidonīms</i>		
-āna, -āns	<i>karavāna,</i> <i>ekrāns</i>	-ana, -mans	<i>sutana,</i> <i>talismans</i>
-ānija	<i>tirānija</i>		
-ānika	<i>botānika</i>		
-ānis	<i>republikānis</i>	-manis	<i>bocmanis</i>
-ēna, -ēns	<i>migrēna,</i> <i>gobelēns</i>	-ens	<i>fenomens</i>
-ēnija	<i>šizofrēnija</i>		
-gēns	<i>fosgēns</i>	-gens	<i>rentgens</i>
-īna, -īns	<i>mašīna,</i> <i>apelsīns</i>	-ina, -ins	<i>patina,</i> <i>termins,</i> <i>bramins</i>
-īne, -īnis	<i>balzamīne,</i> ..		
-īnija, -īnijs	<i>jakobīnis</i> <i>domīnija,</i> <i>alumīnijs</i>		
-mānija	<i>kleptomānija</i>		
-māne, -māns	<i>narkomāne,</i> <i>narkomāns</i>		
-ūna, -ūns	<i>komūna, katūns</i>	-uns	<i>čuguns</i>
-āra, -ārs	<i>ģitāra,</i> <i>sekretārs</i>	-ara, -ars	<i>fanfara,</i> <i>šveicars</i>
-ārija, -ārijs	<i>avārija, akvārijs</i>		
-āris	<i>februāris</i>		
-ērija, -ērijs	<i>artērija,</i> <i>kritērijs</i>	-erija, -erijs	<i>baterija,</i> <i>deiterijs</i>
-ērs	<i>ampērs</i>	-ers	<i>kurjers</i>
-īra, īrs	<i>kupīra, vampīrs</i>		
-ūra, -ūrs	<i>brošūra,</i> <i>abažūrs</i>	-urs	<i>junkurs</i>
-ūrija, -ūrijs	<i>abitūrija,</i> <i>telūrijs</i>	-urijs	<i>popurijs</i>
-vērs	<i>bundesvērs</i>		
-āta, -āts	<i>palāta, plakāts</i>	-ata, -ats	<i>izobata, abats</i>
-āte	<i>kvantitāte</i>	-ate	<i>regate</i>
-ātija	<i>diplomātija</i>	-atija	<i>abatija</i>
-ātika	<i>automātika</i>	-atika	<i>gramatika</i>
-ātiķe, -ātiķis	<i>fanātiķe</i>	-atiķe, -atiķis	<i>flegmatiķe</i>
-ēta, -ēts	<i>diēta, magnēts</i>	-eta, -ets	<i>vendeta,</i> <i>budžets</i>

Ar garu patskani		Ar īsu patskani	
-ētika	<i>fonētika</i>		
-ētiķe, -ētiķis	<i>fonētiķe</i>		
-īte	<i>kajīte</i>		
-ītiķe, -ītiķis	<i>analītiķe</i>	-iķe, -iķis	<i>politiķis</i>
-īts	<i>deficīts</i>	-its	<i>limits</i>
-krātija	<i>demokrātija</i>		
-krāts	<i>demokrāts</i>	-krats	<i>domkrats</i>
-pātija	<i>simpātija</i>		
-pāts	<i>homeopāts</i>		
-ūta	<i>valūta</i>		
-āva, -āvs	<i>oktāva,</i> <i>autoklāvs</i>	-avs	<i>puravs</i>
-īva	<i>direktīva</i>		
-āze	<i>ekstāze</i>		
-āzija	<i>fantāzija</i>		
-ēze	<i>ģenēze</i>		
-ēzija	<i>anestēzija</i>		
-īze	<i>ekspertīze</i>		
-īzija	<i>divīzija</i>		
-klīze	<i>enklīze</i>		
-ūza, -ūzs	<i>medūza, arbūzs</i>		
-ūzija	<i>ilūzija</i>		

DEMINUTĪVI JEB PAMAZINĀMIE LIETVĀRDI

Ir piedēkļi, kas lietvārdiem piešķir pamazinājuma nozīmi. Deminutīvu (pamazināmo lietvārdu) atvasināšanā jāievēro daži noteikumi.

1. un 4. deklinācijas lietvārdiem

pamazināmās formas darina

ar **sufiksu -iņ-**:

gads – gadiņš, diena – dienīņa.

Ja pirms sufiksa ir burts **k** vai **g**,

notiek **līdzskaņu mija (k – c, g – dz)**,

piemēram, *loks – lociņš, kūka – kūciņa.*

2. un 5. deklinācijas lietvārdiem

pamazināmās formas darina

ar **sufiksu -īt-**:

lācis – lācītis, saule – saulīte.

Atkāpes no šī likuma vērojamas 2. deklinācijas tā saucamajos **izņēmuma** lietvārdos, **3.** un arī **6. deklinācijas** lietvārdos, kur lieto paplašinātu izskaņu **-tiņš, -tiņa** vai **-sniņa**:

akmens – akmentīņš, sirds – sirsniņa, gōvs – gotiņa, zivs – zivtiņa.

6. deklinācijas lietvārdi – deminutīvi iegūst galotni -a un pārveidojas par 4. deklinācijas lietvārdiem:

sirds – sirsniņa, zivs – zivtiņa, acs – actiņa.

Atkāpe ir arī vārdos **tēvs** un **māte**. Runājot par dzīvniekiem, lieto regulārās formas **tēvs – tēviņš, māte – mātīte**, bet, runājot par cilvēkiem, – neregulārās: **tēvs – tētiņš, māte – māmiņa, māmuliņa.**

LIETVĀRDU PRIEDĒKĻI

Ir šādi lietvārdu priedēkļi:

aiz-, ap-, at-, bez-, ie-, iz-, ne-, no-, pa-, pār-, pie-, sa-, uz-

Piemēri:

aizdomas, aizvējš (dažkārt mainās galotne – *aizkrāsne, aizmugure*),

apgabals, aprēķins (dažkārt mainās galotne – *aproce, apkakle*),

atbalss, atceļš, atdzimšana,

bezdarbs, bezvējš, bezcerība (dažkārt mainās galotne – *bezrocis, bezsirdis*),

iedegums, iedzīve, ieeja,

izmaksa, izmeklētājs,

negaiss, negadījums,

nokrāsa, nodaļa, noteicējs, noturība,

pakalns, pameita, pamācība (dažkārt mainās galotne – *pakrēslis, pakāje, paspārne*),

pārmaiņa, pārnācējs, pārrunas,

pieredze, pienākums (dažkārt mainās galotne – *piekraste, pievakare*),

saskare, sabiedrība,

uzvārds, uzraksts, uzplūdums.

ĪPAŠI ĢENITĪVA LIETOŠANAS GADĪJUMI

Ir jāatceras, ka lietvārds **ģenitīvā jālieto**

- kopā ar vārdiem **daudz, maz, nedaudz, trūkt, netrūkt, nebūt, cik,**
- pie **divkārša nolieguma.**

Piemēri:

- *daudz naudas, maz laika, nedaudz maizes, trūkst saprašanas, netrūkst darba, nav nekāda labuma, cik cilvēku,*
- *viņš neteica neviena vārda, nedarīja nekā ļauna.*

VIENSKAITLINIEKI UN DAUDZSKAITLINIEKI

Vārdi, ko parasti lieto **vienskaitlī,** ir

- 1) vielas vai masas apzīmējumi:
cukurs, sāls,
- 2) dažu kolektīvu nosaukumi:
jaunatne, cilvēce,
- 3) daudzi abstrakti jēdzieni:
sirsnība, augstprātība, smeldze,
- 4) daudzi augu nosaukumi:
lucerna, āboliņš, kukurūza.

Vārdi, ko parasti lieto **daudzskaitlī,** ir

- 1) priekšmetu, kas sastāv no daudzām sīkām daļiņām, apzīmējumi:
milti, drupas, sviedri,
- 2) priekšmetu, kas sastāv no divām vai vairākām daļām, apzīmējumi:
durvis, vārti, bikses, acenes,
- 3) daudzi abstrakti jēdzieni:
dusmas, sāpes, blēņas, ilgas, draudi,
- 4) dažu labības augu nosaukumi:
mieži, rudzi, kvieši,

- 5) dažu ķermeņa daļu vai orgānu nosaukumi:
audi, smaganas, smadzenes,
- 6) daudzi vietu, kalnu, māju nosaukumi:
Limbaži, Cēsis, Karpati, Braki,
- 7) visu četru debespūšu nosaukumi:
austrumi, dienvidi, rietumi, ziemeļi,
- 8) daudzu svētku un svinību nosaukumi:
Lieldienas, bēres, kāzas, kristības,
- 9) vairāku slimību nosaukumi:
masalas, bakas, izsitumi.

Avižu un žurnālu valodā, kā arī mutvārdu intervijās bieži var saklausīt nepareizu lietvārda skaitļa lietojumu, galvenokārt – daudzskaitļa lietojumu tur, kur latviešu valodā vajadzīgs vienskaitlis, piemēram:

- *Dzīvoklī bieži notiek dzeršanas (pareizi: dzeršana);*
- *Iesniegti paskaidrojumi par kareivju prombūtnēm (pareizi: prombūtni).*

VINGRINĀJUMI UN TESTI PAR TEMATU *LIETVĀRDI*

1. Rakstiet personu vārdus un uzvārdus pareizā locījuma formā!

9. klasi beidz šādi skolēni. 1. Jānis Akots 2. Kārlis Apsīte 3. Agita Bērza 4. Mikus Ciprese 5. Pauls Dubra 6. Sintija Egle 7. Ingus Garoza 8. Viola Lapsa 9. Uldis Mētra 10. Filips Čops 11. Pāvils Kross	Izsniegt atestātus (kam?) Jānim Akotam

2. Visi lietvārdi zemāk rakstīti ar īsu patskani izskaņā. Izvēlieties pareizo izskaņu: -eklis/-ēklis, -atne/-ātne, -eknis/-ēknis! Labojiet, kur tas nepieciešams!

biedeklis	klabeklis	māceklis	staipeknis	pagatne
sēdeklis	trauceklis	spīdeklis	audzeknis	vienatne
tureklis	kaveklis	līdzeklis	piestatne	
vēzeklis	mudžeklis	gaismeklis	senatne	
piemineklis	pineklis	zirneklis	zinatne	
pereklis	miteklis	tausteklis	jaunatne	
juceklis	vēdeklis			

3. Rakstiet lietvārdu pareizajā locījuma formā!

A.

Kādi darbi šodien paredzēti Ing____ Johansonam?

- 1) Iedot barību ūdr____ un bebr____,
- 2) aizbraukt līdz Sald____, jo Sald____ katru ruden____ ir gadatirgus,
- 3) nopirkt jaunu atslēgu istabas (kam?) durv____,
- 4) nopļaut zāli ūden____ malā pie lielā akmen____,
- 5) aizvest sun____ pie ārsta,
- 6) aptiekā palūgt zāles pret klep____.

B.

Šeit ir daudz (cikādes, vārdes, bites, papardes, kodes, kreses, cipreses, hiacintes).

Šajā veikalā nav ne (klādes), ne (svētbildes), ne gumijas (botes), ne kafijas (tases).

Jānopērk dažas lietas:

- (bites) ..... medus,
- (lecektis) ..... stikli,
- (zivis) ..... fileja,
- (smiltis)..... pulkstenis,
- (uzacis) ..... zīmulis.

4. Nosvītrojiet nepareizo formu!

tālskata / tālskaša	vāzu / vāžu
Valda / Valža	šprotu / šprošu
Visvalda / Visvalža	pākstu / pākšu

5. Uzrakstiet ģenitīva un datīva locījumus!

N. kas? šis lauva tā nejēga tas plēsoņa viens bezkauņa

Ģ. kā?

D. kam?

Lokiet vārdu savienojumus!

N. spožs mēness gaiša uguns rupjais sāls brīva valsts

Ģ.

D.

A.

I.

L.

N. vēls rudens karsta krāsns zema balss plāns ledus

Ģ.

D.

A.

I.

L.

6. Veidojiet pamazināmo formu!

miegs - miedzīņš tirgus - _____ karte - _____

kūka - _____ diegs - _____ koks - _____

brīdis - _____ suns - _____ puika - _____

nakts - _____ uguns - _____ valsts - _____

zoss - _____ bite - _____ krogs - _____

rudens - _____ ūdens - _____ smiltis - _____

papīrs - _____ kaste - _____ saite - _____
 krāsns - _____ torte - _____ džemperis - _____
 sirds - _____ acs - _____ balss - _____
 lāse - _____ aste - _____ māte - _____
 auss - _____ mēness - _____ mēnesis - _____

7. Rakstiet izskaņu *-šana* vai *-šanās* atbilstošajā locījumā!

A.

Studenti piedalījās telpu uzkopšan____. Mēs runājām par Zemes griešan____ ap savu asi. Tikai pēc iestāšan____ Eiropas Savienībā būs redzami visi ieguvumi un zaudējumi. Pirms remonta mēs nopulējāmies ar mēbeļu pārbīdīšan____. Tolstojieši propagandēja samierināšan____ ar likteni. Iejaukšan____ citas valsts iekšpolitikā nav pieļaujama. Pirms uzstāšan____ solists gribēja palikt viens. Visi gaidīja ministra atkāpšan____ no amata. Ārsts prognozēja drīzu izveseļošan____. Pirms pievienošan____ ES tirgum ir jāsakārto likumdošan____. Došan____ uz citām Eiropas Savienības valstīm tagad nerada grūtības, jo nav nepieciešamas vīzas. Vilšan____ tuvā cilvēkā vienmēr ir sāpīga. Veļas mazgāšan____ ar jauno mašīnu ir ļoti viegla. Cilvēki vienmēr ir atzinīgi vērtējuši mazgāšan____ pirtī. Šīs firmas prezidents tika sodīts par naudas piesavināšan____. Pēc piecelšan____ viņam dienas kārtībā bija mazgāšan____, ģērbšan____, brokastu ēšan____ un braukšan____ uz universitāti, tad – lekciju klausīšan____, pierakstīšan____, uzstāšan____ semināros, – un tā katru dienu. Vai jau izlasījāt laikrakstā par arābu pretošan____? Divu vai vairāku valstu apvienošan____ vai brīvprātīga apvienošan____ – tās ir divas pavisam dažādas lietas. Iznākusi grāmata par klausīšan____ māku jeb prasmi klausīties.

B.

lūguma atsacīšanās	atsacīšanās	no palīdzības	
vecāku klausīšanās	mūzikas klausīšanās		
planētu pārvietošanās	mēbeļu pārvietošanās		
izteikšanās	par tēmu	savu domu izteikšanās	
savas vainas atzīšanās	noziedznieka atzīšanās		
cilvēku glābšanās	dienests	glābšanās	no viesuļvētras
iepazīšanās	ar apstākļiem	apstākļu iepazīšanās	
apsūdzības uzturēšanās	uzturēšanās	svaigā gaisā	
pakalpojumu sniegšanās	sniegšanās	pēc aizliegtā augļa	

C.

Nominatīvs

biržā vērojama cenu
svārstīšanās

aplūkšanās ar nodokli |

izvairīšanās no pārbaudes |

Latvijas pievienošana ES |

darījumu veikšanās internetā |

piedalīšanās talkā |

konjunktūras pētīšanās |

sazināšanās ar klientu |

preču pirkšanās |

ienesīga nodarbošanās |

kravas pārvadāšanās |

atteikšanās no pirkuma |

Ģenitīvs, datīvs, akuzatīvs, instrumentālis vai lokatīvs

mēs vērojam cenu svārstīšanās |

pakļauts aplūkšanās ar nodokli |

novērst izvairīšanās |

ar pievienošana |

neapmierinātie |

paātrināt darījumu veikšanās |

prieks par piedalīšanās |

konjunktūras pētīšanās grupa |

nodrošināt sazināšanās ar klientu |

pirkšanās brokeris |

pastāstīt par savu
nodarbošanās |

piedalīties kravas
pārvadāšanās |

atteikšanās gadījumā |

uzņēmuma dibināšan_____	uzņēmuma dibināšan_____
izsargāšan_____ no slimībām	piedalījās
cīnīšan_____ ar netikumiem	ar izsargāšan_____ no slimībām
sarakstīšan_____ ar draugiem	redzam jūsu cīnīšan_____
naudas mainīšan_____	veicināt sarakstīšan_____
dāvanu iesaiņošan_____	nodarboties ar naudas
pasaules rašan_____	mainīšan_____
vienošan_____ par noteikumiem	dāvanu iesaiņošan_____ nodaļā
notiks Domes vēlēšan_____	reizē ar pasaules rašan_____
laba apkalpošan_____	šīs vienošan_____ rezultātā
vēlēšan_____ ieraudzīt patiesību	Domes vēlēšan_____ piedalījās
	maksa par apkalpošan_____
	nav nekādas vēlēšan_____

Atgriezeniskajiem lietvārdiem nav visu locījumu. Piemēram, mēs lietojam vārdkopu *iestāšanās Eiropas Savienībā* un vēlamies pateikt to, ka tam (kam?) būs pozitīvas sekas. Datīva locījuma vārdam *iestāšanās* nav. Ko darīt? Ir divas iespējas:

- atgriezenisko lietvārdu pārveidot par ģenitīva vārdkopu, pievienojot kādu abstraktas nozīmes lietvārdu, piemēram, *iestāšanās process*, un teikt – *iestāšanās procesam būs pozitīvas sekas*;
- otra iespēja ir lietot atgriezeniskā lietvārda vietā kādu sinonīmu.

8. Uzrakstiet sinonīmus izceltajiem vārdiem!

Priecāšanās par gūtajām sekmēm – **prieks** par gūtajām sekmēm

Vēlēšanās būt labākajam –

Šaubīšanās par sevi –

Sarakstīšanās ar klientiem –

Apmēģināšanās iemācīties valodu –

Iestāšanās eksāmeni –

Lūgšanās pēc palīdzības –

Liela **steigšanās** –

Rūpēšanās par tuviniekiem –
Baiļošānās par bērniem –
Pastaigāšanās pa parku –
Tā bija salda **atriebšanās** –
Strīdēšanās ieilga –
Pūlēšanās rezultātā –
Cīnīšanās par labākiem rezultātiem –
Vajadzīga tikai savstarpēja **saprašānās** –
Pagriešanās pa labi –

9. Nosvītrojiet nepareizo formu!

lukturs / lukturis	bārters / bārteris
brokers / brokeris	kontroliers / kontrolieris
mauzers / mauzeris	draiveris / draivers
pulkstens / pulkstenis	scepters / scepteris
sesks / seskis	seters / seteris
bebrs / bebris	kreiseris / kreisers
ūdrs / ūdris	lāzers / lāzeris
menedžers / menedžeris	trilleris / trillers
eksterns / eksternis	šifers / šiferis
treneris / treneris	printers / printeris
krāters / krāteris	ēters / ēteris (ķīmijā)

10. Nosvītrojiet nepareizo variantu!

želantīns / želatīns	asortiments / sortiments
dermatīns / dermantīns	komposters / kompostieris
precedents / precendents	inkasents / inkasators
korespondents / korespodents	futlāris / futrālis
pilons / pilārs (balsta elements celtniecībā)	maģistrantūra / maģistratūra

11. Labojiet nepareizu vienskaitļa vai daudzskaitļa skaitļa lietojumu!

- Par komandieriem jācenšas izvēlēties cilvēkus ar augstākām izglītībām.
- Kartupelis uz mūsu galda. Kartupeļa saglabāšana līdz pavasarim.

- Uz sapulci jāierodas vismaz vienam vecākam no ģimenes.
- Strādnieki uzsākuši streiku, protestējot pret masveida atlaišanām no darba.
- Šis masāžas veids ieteicams problemātiskām ādām.
- Uz jaunām tikšanās ēterā!
- Abu valstu turpmākās nespējas panākt vienošanos izraisīja bruņotu konfliktu.
- Pārrunas notiks 5. un 6. auditorijās.
- Šie raidījumi ir pašu televīzijas darbinieku iniciatīvas.
- Un tagad nosaukšu rītdienas gaisa temperatūras Eiropas pilsetās.
- Skatītāju zālē sēdēja dažādu vecumu cilvēki.
- Vai rudenī gaidāmas labas ražas?
- Vai spējam dot pretsparu agresijām?
- Rūpei par bērnu drošību jābūt pirmajā vietā.

12. Ierakstiet teikumos 6. deklinācijas lietvārdus atbilstošā formā!

Acs	Gribētos šo zemi redzēt savām .....
	Runāt zem četrām .....
Asins	No ievainojuma plūst sārtas .....
Auss	Nopirkt cepuri ar .....
	Puikam mute līdz ..... vaļā.
Atbalss	Upes malā skaidri var dzirdēt .....
Balss	Visām ..... jauniešu korī jābūt ar dzidru skanējumu.
	Viņa ..... jūtams prieks.
Brokastis	Ielūdzam jūs .....
Cēsis	Studenti aizbrauca uz .....
Cilts	Šim ..... bija labi attīstīta lopkopība.
Birzs	Bērzu ..... netālu no mājām aug baravikas.
Debesis	Pie ..... redzams spožs mēness.
Dzelzs	Rūdu, kas satur ....., sauc par dzelzsrūdu.

Durvis	Atstāj atslēgu (kur?) .....
Govs	Jāgādā par to, lai ..... ziemā nepietrūktu barības.
Klints	Satiksīties pie Sarkanajām .....
Krāsns	Ēdiena gatavošanai mikroviļņu ..... ir neapšaubāmas priekšrocības.
Kūts, govš	Saimniecības lielajās ..... mitinās 200 .....
Kvīts	Par iemaksāto summu jūs saņemsiet .....
Ļaudis	Svētku vakarā Rīgas ielas bija ..... pilnas.
Nakts	Pirms eksāmena viņi mācījās līdz vēlai ..... Dienām un ..... pa ceļu brauca mašīnas.
Pāksts	Zirņu ..... kā bērniņi cits pie cita guļ zaļi zirnīši.
Pils	Cesvaines ..... pēc ugunsgrēka jāliek jauns jumts.
Pirts	Somu ..... ir karsts un sauss gaiss.
Plīts	Šai gāzes ..... ir četri degļi.
Sirds	Tas bija kā naža dūriens .....
Smilts	Tuksneša sausajās ..... auga tikai kaktusi.
Telts	Bērniem ļoti patika gulēšana .....
Uguns	Ceļš bija izgaismots ar laternu spožajām .....
Uzacs	Mākslinieka zīmētajā portretā bija redzams vīrs ar kuplām un tumšām .....
Valsts	Daudzās Rietumu ..... ir labi attīstīta rūpniecība.
Vēsts	Gribu paziņot šo prieku ..... visiem.
Zivs	Bargajā ziemas salā ezera ..... ir vajadzīga palīdzība, lai tās nenosmaktu.
Zoss	Meža ..... ir jāgatavojas lidojumam uz dienvidiem.

ĪPAŠĪBAS VĀRDI

Īpašības vārdiem, tāpat kā lietvārdiem, latviešu valodā ir **2 dzimtes, 2 skaitļi un 6 locījumi** (+ uzrunas locījums).

Īpašības vārda dzimti, skaitli un locījumu nosaka vārds, ar ko tas tiek lietots kopā: *skaista vieta, koks ir resns, viņi ir jauni*.

Īpašības vārdiem ir īpaša gramatiskā kategorija – **nenoteiktā vai noteiktā galotne**.

NOTEIKTĀ UN NENOTEIKTĀ GALOTNE

1. Jāatceras īpašības vārda noteiktās galotnes lietošanas pamatnosacījumi. Noteikto galotni lieto,

- ja runā par zināmu, visiem pazīstamu priekšmetu vai dzīvu būtni:
gleznainā Sigulda, dižais Kaukāzs, slavenais Pikaso;
- runājot vai rakstot par priekšmetu vai būtni, kas iepriekš minēta:
Pretimnācējs bija svešs cilvēks. Svešais cilvēks apstājās un jautāja;
- ja īpašības vārds lietots uzrunas locījumā:
Jaunie studenti! Mīļo vecmāmiņ!;
- ja īpašības vārds lietots vispārākās pakāpes formā:
visīsākais ceļš, pati bailīgākā stirna;
- ja īpašības vārds ietilpst terminoloģiskā vārdkopā:
brīvais tirgus, zaļā tēja, monumentālā glezniecība;
- ja īpašības vārds lietots lietvārda nozīmē:
Vecais visiem apnicis, visi grib jauno, progresīvo;
- ja īpašības vārds lietots vārdū savienojumos **viens no ..., daži no ..., kāds no ...**:
viens no spilgtākajiem darbiem, dažas no augstākajām smailēm;

- ja pirms īpašības vārda atrodas
  - ♦ norādāmie vietniekvārdi *šis, tas*,
  - ♦ piederības vietniekvārdi *mans, tavs, savs, viņa, viņas, viņu, mūsu, jūsu*,
  - ♦ vietniekvārds *viss*,
  - ♦ lietvārds **piederības genitīva** nozīmē:
šis lieliskais sportists, tā jaunā metode, tavs uzticīgais draugs, viņu jaunie radnieki, visas svinīgās dziesmas, Latvijas skaistie meži.

Daudzi īpašības vārdi tiek lietoti tikai **ar noteikto galotni**: *labais, kreisais* (vietas, virziena nozīmē), *apakšējais, augšējais, galējais, iekšējais, kādreizējais, malējais, pašreizējais, pēdējais, pirmītējais, šodienējais, tagadējais, toreizējais, vakarējais, vidējais.*

2. Savukārt īpašības vārdus **ar nenoteikto galotni** lieto gadījumos, kas pretēji iepriekš minētajiem, t. i., ja priekšmets nav minēts, nav zināms utt. (Sk. 1. un citus punktus.)

Atgādināsim tikai divus noteikumus: nenoteiktā galotne lietojama tad,

- ja pirms īpašības vārda ir vietniekvārdi *kaut kas, kāds, kaut kāds, šāds, tāds, dažs* vai īpašības vārdi *visāds, dažāds*, piemēram, *kaut kas derīgs, šādi pelēki mākoņi, visādi dīvaini putni*;
- ja īpašības vārds **ietilpst izteicēja sastāvā** un nav vispārākās pakāpes formā, piemēram, *firma ir jauna (bet – firma ir visjaunākā).*

3. Īpašības vārdus **ar noteikto galotni loka īpatnēji**. Praksē bieži tiek aizmirsta **paplašinātā galotne vienskaitļa datīvā, lokatīvā un daudzskaitļa datīvā, instrumentāli un lokatīvā**: *kreisajam spārnam, kreisajai rokai, labajā spārnā, labajā pusē, labajiem sāniem, labajām rokām, ar labajiem sāniem, ar labajām rokām, labajos sānos, labajās rokās.*

4. Īpašības vārdiem ar noteikto galotni var būt **divējādas vokatīva jeb uzrunas locījuma formas**:

- *Miļais draugs! Miļā māsa!* (Nominatīva forma)
- *Miļo draudziņ! Miļo māsiņ!* (Akuzatīva forma – šo formu lieto kopā ar lietvārda bezgalotnes formu.)

5. Arī virkne latviešu uzvārdu var būt īpašības vārdi ar noteikto vai nenoteikto galotni:

Kristīne Stalta, Anna Staltā.

Ģeogrāfiskie nosaukumi parasti ir īpašības vārdi ar noteikto galotni: *Skaņais kalns, Zilais kalns, Stāvā grava.*

Nenoteiktā galotne

(tāda pati kā 1. vai 4. deklinācijas lietvārdiem)

	Viriešu dzimte		Sieviešu dzimte	
	Viensk.	Daudzsk.	Viensk.	Daudzsk.
N.	-s	-i	-a	-as
Ģ.	-a	-u	-as	-u
D.	-am	-iem	-ai	-ām
A.	-u	-us	-u	-as
I.	ar -u	-iem	-u	-ām
L.	-ā	-os	-ā	-ās

Noteiktā galotne

(tāda pati kā kārtas skaitļa vārdiem, piemēram, *pirmais, pirmā, pirmie, pirmās*)

	Viriešu dzimte		Sieviešu dzimte	
	Viensk.	Daudzsk.	Viensk.	Daudzsk.
N.	-ais	-ie	-ā	-ās
Ģ.	-ā	-o	-ās	-o
D.	-ajam	-ajiem	-ajai	-ajām
A.	-o	-os	-o	-ās
I.	ar -o	-ajiem	-o	-ajām
L.	-ajā	-ajos	-ajā	-ajās

Otra specifiska īpašības vārda gramatiskā kategorija ir salīdzināmās pakāpes.

SALĪDZINĀMĀS PAKĀPES

- **Pamata** pakāpe: *spilgts, ass, rūgts*.
- **Pārākā** pakāpe, ko veido no pamatpakāpes, pievienojot piedēkli **-āk-**: *spilgtāks, asāks, rūgtāks*.
- **Vispārākā** pakāpe, ko veido, izmantojot divus paņēmienus:
  - 1) pārākās pakāpes formai priekšā liek vietniekvārda sakni **vis-**;
  - 2) pārākās pakāpes priekšā liek vietniekvārdus **pats, pati**.

Pirmā forma veido salikteni. Vispārākās pakāpes forma tiek lietota **ar noteikto** galotni. Ja īpašības vārds sākas ar burtu **s**, saliktenī ir **s dubultojums**, pārējos vārdos ir viens **s**. Piemēri:

- 1) *visspilgtākais, vissāpīgākais, vissaldākais, visrūgtākais*;
- 2) *pats spilgtākais, pati asākā, paši rūgtākie*.

Salīdzināmo pakāpju nav īpašības vārdiem, kuru nosauktā īpašība nevar ne palielināties, ne samazināties:

- 1) **t. s. attieksmes īpašības vārdiem ar izskaņu -ējs** (*malējais, pēdējais, vakarējais, vidējais* u. c.);
- 2) **daudziem īpašības vārdiem ar izskaņu -isks** (*klimatisks, vēsturisks, sabiedriska* u. c.);
- 3) **dažiem internacionālas cilmes vārdiem** (*maksimāls, minimāls* u. c.);
- 4) **dažiem latviskas cilmes vārdiem** (*bezglīgs, mūžīgs, mirstīgs, nemirstīgs, vienīgais, bass* u. c.).

Bieži dzirdama kļūda ir pakāpes lietojums svešvārdiem:

- *maksimālāks* (pareizi: *maksimāls*);
- *visminimālākais* (pareizi: *minimālais*);
- *optimālākais* (pareizi: *optimālais*).

Vārdu nozīmes tulkojums no latīņu valodas liecina, ka šiem vārdiem pakāpju formas nav iespējamās:

- *maksimāls* (latīņu val. *maximus*) – *vislielākais*;
- *minimāls* (latīņu val. *minimus*) – *vismazākais*;
- *optimāls* (latīņu val. *optimus*) – *vislabākais*.

SALĪDZINĀJUMU VEIDOŠANA

Veidojot salīdzinājumu, var izmantot

- 1) pārākās pakāpes formu kopā ar prievārdu **par**;
- 2) pārākās pakāpes formu kopā ar **nekā** vai **kā**:
  - **nekā** lieto, izsakot apgalvojumu;
  - **kā** lieto, izsakot noliegumu.

Piemēri.

Tēlainā informācija ir iedarbīgāka nekā verbālā.

Ūdens līmenis upē nebija augstāks kā iepriekš.

Rīts ir gudrāks par vakaru.

ĪPAŠĪBAS VĀRDU IZSKAŅAS

Mēdz būt izskaņas ar

īsu patskani

un

garu patskani

-ains (*mīglains*)

-āds (*svešāds*)

-ans (*lokans*)

-ējs (*malējs*)

-ens (*garens*)

-īgs (*smeldzīgs*)

-gans (*zilgans*)

-īns (*agrīns*)

-iņš (*maziņš*)

-isks (*lielisks*)

-išķs (*ikdienišķs*)

Citvalodu cilmes izskaņas:

-ils (*civīls*)

-āls (*formāls*)

-ārs (*literārs*)

-īvs (*masīvs*)

DAŽU IZSKAŅU LIETOŠANA

Virknei īpašības vārdu ir formas ar **dīvējādām** izskaņām. Tad veidojas sinonīmi vai nozīmes ziņā tuvi vārdi. Šādas izskaņas ir

-īgs un **-isks**, **-īgs** un **-ējs**.

Jāiegaumē, ka piedēklis **-īg-** apzīmē **abstraktāku**, vispārīgāku īpašību, turpretim **-isk-** apzīmē **piemērotību** vai atbilstību **tam, ko izsaka konkrētais vārds**, no kura darināts īpašības vārds:

- *dabīga* izturēšanās, bet *dabiskais* zīds, *dabiskās* sulas,
- *tikumīga* rīcība, bet *tikumiskā* audzināšana,
- *tiesīgs* saņemt mantojumu, bet *tiesiska* valsts, *tiesiska* iekārta, *tiesisks* stāvoklis.

Piedēklis **-īg-** salīdzinājumā ar **-ēj-** arī izsaka **vispārīgāku**, abstraktāku īpašību, turpretim **-ēj-** izsaka **vietas, laika** vai **veida** nozīmi:

- *vispārīgs* spriedums, bet *vispārējā* atbrūņošanās,
- *ilggadīgie* augi, bet *ilggadējs* darbs, *pētījums*,
- *kopīgs* liktenis, bet *kopējs* paziņa, *kopēja* manta,
- *divkārtīga* dzija, bet *divkārtējs* brīdinājums,
- *vienreizīgs* skaistums, bet *vienreizējs* pabalsts.

Dažiem vārdu savienojumiem izveidojies pastāvīgs stabils lietojums, bet daudziem īpašības vārdiem praksē nozīmju nianse ir diezgan grūti izšķiramas, tāpēc tiek lietoti abi piedēkļi:

dabīga vai **dabiska** sejas krāsa, **kopēji** vai **kopīgi** izdevumi u. tml.

Ar piedēkli **-ain-** tiek atvasināti īpašības vārdi no lietvārdu daudzskaitļa ģenitīva formas, tāpēc piedēkļa priekšā ir **mikstinātais** līdzskanis vai līdzskaņu kopa **-mj-**, **-pj-**, piemēram:

ūdeņains (no daudzsk. ģenitīva *ūdeņu*), *smilšains*, *akmeņains*, *krācains*, *ziepjains*, *putekļains* u. c.

Tomēr no tiem lietvārdiem, ko parasti nelieto daudzskaitlī, atvasinājums ir **bez mikstinātā līdzskaņa**:

saulains, *zālainis* (bet *nezālainis*), *svelmainis* u. c.

ĪPAŠĪBAS VĀRDU PRIEDĒKĻI

Īpašības vārdiem var būt šādi **latviskas cilmes priedēkļi**:

aiz- (lietots reti)	<i>aizdomīgs, aizmugurisks, aizrautīgs,</i>
at-	<i>atsevišķs, atjautīgs, atkarīgs,</i>
bez-	<i>bezjūtīgs, bezgaumīgs, bezrūpīgs,</i>
ie-	<i>iedarbīgs, iesirms, iešķībs,</i>
ne-	<i>nejaušs, nepilns, neveikls,</i>
pa-	<i>paliels, pazaļš, pakāpenisks,</i>
pār-	<i>pārgudrs, pāragrs.</i>

Ir iespējami arī šādi **citvalodu cilmes priedēkļi**:

a-	<i>amorāls, alogisks,</i>
anti-	<i>antibiotisks,</i>
inter-	<i>internacionāls,</i>
kontr-	<i>kontrrevolucionārs,</i>
ultra-	<i>ultramoderns.</i>

Dažkārt īpašības vārdiem ir tā saucamais **puspriedēklis**:

caur-	<i>caurspīdīgs,</i>
līdz-	<i>līdzcietīgs,</i>
pret-	<i>pretrunīgs,</i>
starp-	<i>starptautisks.</i>

ĪPAŠĪBAS VĀRDI – SALIKTEŅI

Tie var būt īpašības vārdi, kam salikteņa pirmajā daļā ir

- **lietvārds:** *manta + kārīgs = mantkārīgs,*
- **īpašības vārds:** *sarkans + balts = sarkanbalts,*
- **apstākļa vārds:** *tumši + sarkans = tumšsarkans,*
- **skaitļa vārds:** *viens + kārtains = vienkārtains,*
- **vietniekvārds:** *viss + visāds = visvisāds.*

Rakstībā jāiegaumē **līdzskaņu dubultojums**, ja sakne sākas ar to pašu līdzskani, ar ko beidzas salikteņa pirmā daļa, piemēram:

dzīvesspējīgs, brīnummaigs, asinssārts, ugunsssarkans u. c.

Īpatnēji ir salikteni ar vietniekvārda *pats* izmantojumu salikteņa pirmajā daļā: tiek izmantota gan forma **pat-**, gan forma **paš-**:

- **patstāvīgs, patvaldniecisks, patvaļīgs, patvarīgs** u. c.
- **pašrocīgs, pašreizējais, pašapzinīgs, paškritisks, pašmērķīgs** u. c.

DAŽU ĪPAŠĪBAS VĀRDU PAREIZRAKSTĪBA

Jāiegaumē arī **dažu īpašības vārdu rakstība**:

- ar burtu **k** –
auksts laiks, liksms noskaņojums, mīksts sniegs, sīksta cīņa,
- ar burtu **g** –
augsta sēta, rūgta mācība, spilgts tonis, spirts vējš, žirgtas acis.

VINGRINĀJUMI UN TESTI PAR TEMATU ĪPAŠĪBAS VĀRDI

1. Rakstiet noteikto vai nenoteikto galotni!

A.

No visiem ziediem vislaipnāk___ man vienmēr licies maz___, bet spēcīgi smaržīg___ liepu zieds. Un no visām laipām visjaukāk___ – liepu lapu. Laipa, ko novij cilvēku laipnība.

Pats vārds “laipnība” ar lieg___ glāšain___ “l” skaņu atgādina gludi glaudīg___ liepu lapu.

Bailīg___ nespēj būt laipn___ un arī savtīg___ ne. Patmīlīg___ spēj būt ļoti pieklājīg___, bet ne laipn___, jo aplēš savu darbību, katru savu rīcību un kustību, bet laipn___ dāvā, pats neapzinādamies, ka to dara. Kam ciet___ sirds, tas neliek liepu lapu laipu, tā sabirst viņa stīv___, neveikl___ pirkstos. Mazvērtīg___ vai nu glaimo bez mēra, vai arī – kur tas iespējams – citus kalpina.

Laipnības pilnīgāk _____ izpaudējs ir smaids, ko nepazīst ne Dievs, ne dzīvnieks, ne mežonis, to pazīst vienīgi kulturāl _____ cilvēks. Tādēļ visim liepu lapu laipas!

(Pēc Z. Mauriņas esejas "Liepu lapu laipa")

B.

šajā saulain _____ vietā	mēs redzējām viņu liel _____ panākumus
apgūstam jaun _____ zināšanas	ši satikšanās bija ļoti nozīmīg _____
šādu vec _____ koku stumbri	uzsākt savu privāt _____ praksi
mūsu vec _____ skolā	kāds bārdain _____ vīrietis
vārīsim zaļ _____ tēju	ungāru pikant _____ ēdienos
tuksneša svelmain _____ saule	tas ir krāšņ _____ uzvedums
piešķirts augstāk _____ apbalvojums	jānomaina priekšēj _____ ritenis
tāda nopietn _____ pieeja	dažādi spilgt _____ priekšmeti
nostāties lab _____ pusē	tās ir kreis _____ partijas
atlidojuši meln _____ stārķi	tā ir vispārēj _____ obligāt _____ izglītība
pie Zil _____ kalna	tas ir netaisnīg _____ lēmums
sāpes lab _____ sānos	pārliecināt visus neticīg _____
nodot ķīmisk _____ tīrīšanā	laiks kļūt prātīgāk _____
galven _____ grāmatveža paraksts	atpūsties Meln _____ jūras piekrastē
komunāl _____ pakalpojumu kvalitāte	šajās jaun _____ pasēs būs ieraksts
augļi kļūst lētāk _____	kāda no vecāk _____ augstskolām
šāda ātr _____ rikošanās	salīdzinājumā ar iepriekšēj _____ gadu
valsts ekonomisk _____ politikai	ši likme paliks nemainīg _____
kārtība šeit ir ļoti stingr _____	augst _____ ūdens līmenis upē
izvēlēties visizdevīgāk _____ veidu	lab _____ kvalitātes papīrs

statistisk___ vidēj___	aprēķināt statistisk___ vidēj___
elektronisk___ norēķinu	nepiln___ minūtes laikā
kartēs	
summa ir mazāk___ nekā	šim slaven___ diriģentam
pērn	
visgarāk___ knābja īpašnieks	pasaules visvecāk___ alpinistam
sen___ akmens laikmetā	redzējām visgarāk___ tiltu
	pasaulē

C.

Valoda ir viens no būtiskāk___ cilvēka attīstību ietekmējošiem faktoriem.

Valoda ir vissenāk___ sazināšanās veids. Valoda ir tikpat vec___ kā sabiedrība. Sākumā valoda ir bijusi tikpat primitīv___ kā pati sabiedrība.

Valoda ir svarīg___ cilvēka izziņas avots. Domāšana noris cieš___ sakarā ar valodu. Abstrakt___ domāšanas process notiek uz dzimt___ valodas bāzes.

Valodas attīstība visumā ir lēn___ process. Jaun___ nostiprinās valodā pamazām un kādu laiku sadzīvo ar vec___, aizejošo. Valodai, no vienas puses, ir raksturīg___ nepārtraukta attīstība, no otras puses, to raksturo liel___ stabilitāte. Valodas gramatisk___ uzbūve attīstās daudz lēnāk nekā vārdu krājums. Gramatisk___ sistēmu pārstāv dažād___ abstrakt___ modeļi un shēmas.

2. Labojiet kļūdas noteiktās un nenoteiktās galotnes lietojumā!

- Pie komunāliem maksājumiem tiek pieskaitīta arī maksa par telefonu.
- Šiem populāriem raidījumiem jānotiek skatītājiem visizdevīgākā laikā.
- Tikš dibināti arvien jaunie un jaunie uzņēmumi.
- Kāds no centīgākiem turpinās studijas Zviedrijā.

- Ģimenes pārtiek no sociāliem pabalstiem.
- Gaujas nacionālam parkam ir vairāk nekā 92 tūkstoši hektāru liela platība.
- Skrīveru dendroloģiskā parkā ir 19 svešzemju floras apgabali.
- Ekrāna kreisā apakšējā stūrī nospiežama START poga.
- Viens no vecākiem valodnieciska rakstura komentāriem at-rasts Indijā.
- Melnā biržā (tā sauc slepenu, neatļautu biržu) arī notiek darījumi.
- Kartē mēs redzam vasaras minimālu un maksimālu tem-peratūru.
- Smiltsērķšķus audzē galvenokārt Eirāzijas mērenā joslā.
- Kinetoze jeb jūras slimība parasti rodas cilvēkiem ar ļoti jutīgu iekšējas auss vestibulāro daļu.

3. Izvēlieties pareizo formu! Nepareizo svītrojiet!

efektīvas / efektīgas zāles
 viengadējas / viengadīgas puķes
 galēja / galīga uzvara
 necilvēcīgs / necilvēcisks darbs
 divkārtējs / divkārtīgs čempions
 divpusējs / divpusīgs līgums
 vispārējs / vispārīgs streiks
 pirmatnīgie / pirmatnējie cilvēki
 klinšains / klintains krasts
 kopējā / kopīgā parādu summa
 kraupaina / kraupjaina miza
 versmais / versmjains gaiss
 vienpusīga / vienpusēja paralīze
 ziepains / ziepjains rokas

4. Ierakstiet kā, nekā vai par atbilstošajās vietās!

- Vieglāk ir būt gudram citu vietā ..... savā vietā.
(*F. Larošfuko*)
- Bēdas vieno cilvēkus ciešāk ..... panākumi. (*Ē. M. Remarks*)
- Ja jūs atzīstat savas kļūdas, tas nozīmē, ka esat kļuvuši gud-rāki ..... agrāk. (*P. Buasts*)
- Zinātnieka tinte ir dārgāka ..... svētā asinis. (*Abajs*)

- Neviens ārsts nogurušai miesai un dvēselei nezina labāku zāļu ..... cerību. (*S. Cveigs*)
- Pretinieks, kas meklē tavas kļūdas, ir vērtīgāks ..... draugs, kas cenšas tās noslēpt. (*D. Graņins*)
- Tas cilvēks, ko tu mīli manī, protams, ir labāks ..... mani. Bet tu mīli, un es centīšos būt labāks, ... esmu. (*M. Prišovins*)

5. Dariniet īpašības vārdus ar dažādām izskaņām!

darbs –	nabags –
grauds –	vajadzēt –
kaite –	efekts –
talants –	noziegums –
grēks –	saimnieks –
sabiedrība –	tauta –
kādreiz –	garša –
vakar –	risks –
galva –	dažs –
centrs –	tuvs –
iepriekš –	vieta –
pilns –	viens –
indivīds –	slava –
tēvs –	steiga –
cars –	karalis –
valsts –	takts –
analīze –	nieks –

6. Pārdomājiet, kuriem īpašības vārdiem var darināt salīdzināmās pakāpes! Pamatojiet, kāpēc!

ekstrēms	vienāds
citāds	optimāls
mistisks	normāls
obligāts	oficiāls
pragmatisks	minimāls
maksimāls	praktisks
tropisks	oriģināls
perspektīvs	astotgadīgs
iepriekšējs	savstarpējs
kolektīvs	legāls

7. Veidojiet vārdam iekavās pārāko vai vispārāko pakāpi!

- Kluss, bet precīzs un ietilpīgs vārds ir (stiprs) ..... par dārdošu, skaļu, novalkātu. (*J. Peters*)
- Jo (tukšs) ..... smadzenes, jo vairāk īpašnieks ir ar tām apmierināts. (*R. Ezera*)
- (Svarīgs) ..... civilizācijas uzdevums – iemācīt cilvēku domāt. (*T. Edisons*)
- Viens no (pretīgs) ..... cilvēku netikumiem ir liekuļota līdzjūtība. (*V. Lācis*)
- Nogurums – (labs) ..... pagalvis. (*B. Franklins*)
- Vārdi vienmēr šķiet (drosmīgs) ..... nekā darbi. (*F. Šillers*)
- Viens no (īsts) ..... un (skaists) ..... priekiem – atpūta pēc padarīta darba. (*I. Kants*)
- Nekas nav (ļausns) ..... par serdē iepuvušu koku. (*L. Purs*)
- Kas ir (nozīmīgs) ....., lai gūtu panākumus: talants vai strādīgums? Bet kas ir (svarīgs) ..... velosipēdam: priekšējais vai pakaļējais ritenis? (*B. Šovs*)
- Mīlestībai gan ir (augsts) ..... debesis, bet līdzās turpat arī (dziļš) ..... elle. (*R. Kaudzīte*)
- Un uz sava (tuvs) ..... saucienu tikai vienreiz tu vari būt mēms – kad vairs neesi dzīvs. (*O. Vācietis*)

DARBĪBAS VĀRDI

DARBĪBAS VĀRDU IEDALĪJUMS

1. Ir tiešie un atgriezeniskie darbības vārdi:

tiešo darbības vārdu nenoteiksmes galotne ir **-t**; atgriezenisko darbības vārdu nenoteiksmes galotne ir **-ties**.

Vairumam latviešu darbības vārdu ir abas formas – gan **tiešā**, gan **atgriezeniskā (refleksīvā)**:

<i>cept</i>	<i>cepties</i>
<i>izplatīt</i>	<i>izplatīties</i>
<i>saukt</i>	<i>saukties</i>
<i>pērt</i>	<i>pērties</i>
<i>rakt</i>	<i>rakties</i>

Taču ir vārdi, kam iespējama tikai viena – vai nu **tiešā**, vai **atgriezeniskā** forma:

–	<i>tiepties</i>
<i>reibt</i>	–
–	<i>rēgoties</i>
<i>nakšņot</i>	–
<i>manīt</i>	–
–	<i>blēņoties</i>

2. Ir pārejošie un nepārejošie darbības vārdi.

Pārejošie darbības vārdi izsaka darbību, kas iziet no darītāja un attiecas uz kādu objektu akuzatīvā:

<i>lūgt līdzekļus (ko?)</i>	<i>stāvēt</i>
<i>prast valodas</i>	<i>gulēt</i>
<i>redzēt kļūdu</i>	<i>slīdēt</i>
<i>nokārt galvu</i>	<i>nokarāties</i>

Nepārejošie darbības vārdi apzīmē stāvokli vai darbību, kas neattiecas uz citu objektu:

3. Ir pirmatnīgie un atvasinātie darbības vārdi.

Pirmatnīgajiem darbības vārdiem **nav priedēkļu un piedēkļu, ir tikai sakne un galotne:**

augt, celt, mest, kāpt

Atvasinātajiem darbības vārdiem **ir priedēklis vai piedēklis, vai tie abi (vai divi piedēkļi):**

izaugt, pārzināt, nolīdzināties

DARBĪBAS VĀRDU ATVASINĀŠANA AR PRIEDĒKĻIEM UN PIEDĒKĻIEM

Darbības vārdu priedēkļi ir šādi:

aiz-, ap-, at-, ie-, iz-, no-, pa-, pār-, pie-, sa-, uz-

Piemēram:

aizlikt, aplūkot, atsist, ieiet, izlidot, noskatīt, pamest, pārbrukt, pieskatīt, sanest, uzdot.

Pie jebkura darbības vārda var būt **nolieguma priedēklis ne-**.

Retumis darbības vārdam tiek pievienots t. s. **puspriedēklis: caur-, līdz-, pret-**.

Piemēram, *cauraust, caurskatīt, caurvīt, līdzsvarot, pretstatīt*. Šādu vārdu gan nav daudz, un to lietojums ir ierobežots. Visbiežāk šos darbības vārdus nelieto visās formās, un tiem ir tikai dažas formas, piemēram, divdabju formas: *līdzatnestā maize, caurplūstošā straume* utt.

Latviešu valodā darbības vārdam parasti tiek pievienots **tikai viens priedēklis** (izņēmums ir nolieguma priedēklis **ne-**).

Priedēkļi darbības vārdiem var piešķirt **dažādas nozīmes** (vietas, darbības iesākuma, īslaicīguma, ierobežojuma, virzības u. c.), bet visi priedēkļi var norādīt uz **darbības pabeigtību**. Piemēram: *aiziet, apgulties, atņemt, iegūt, izlasīt, noziedēt, pacelt, pārpeldēt, piecelties, sakārtot, uzmeklēt*.

Valodas praksē bieži ir vērojams priedēkļa darbības vārdu lietojums, kad **priedēklis ir lieks**, nevajadzīgs. Īpaši tas attiecas uz internacionālajiem vārdiem, kuru nozīme jau pati par sevi

ietver darbības pabeigtību. Piemēram, šādi vārdi ir *bankrotēt, startēt, pasterizēt, komentēt* u. c. Taču žurnālistu un komentētāju runā un rakstos var dzirdēt un lasīt:

- *Banka nobankrotēja 1995. gadā* (pareizi: **bankrotēja**).
- *Firma nupat kā noreģistrēta Uzņēmumu reģistrā* (pareizi: **reģistrēta**).
- *Mēs brīdinām pacientus, ka organisms var kaut kādā veidā noreagēt, ja ir sākts jaunu zāļu lietošanas kurss* (pareizi: **reagēt**).
- *Vai jūs varētu nedaudz nokomentēt redzēto* (pareizi: **komentēt**)?

Arī daudziem latviešu cilmes vārdiem pabeigtības priedēklis ir **lieks**, piemēram:

- *Klients ar advokātu vēl nebija novienojies par samaksu* (pareizi: **vienojies**).
- *Vecgada vakarā viņa piedzemdēja meitiņu* (pareizi: **dzemdēja**).
- *Un tā – pirmdienas sporta ziņas ir nobeigušās* (pareizi: **beigušās**).

Mēdz būt arī tādas kļūdas, kad **priedēklis ir vajadzīgs**, bet **netiek lietots**, piemēram:

- *Šajā situācijā jaunā kārtība neko nerisina* (pareizi: **neatrisina**).
- *Strādāt zemi tagad ir ļoti dārgi* (pareizi: **apstrādāt**).

DARBĪBAS VĀRDU PIEDĒKĻI JEB SUFIKSI

Ir šādi darbības vārdu piedēkļi: **-ā-, -ī-, -ē-, -inā-, -o-**.

Piemēram: *braukāt, šaudīt, karsēt, palielināt, dejot*.

Ir arī t. s. paplašinātie priedēkļi: **-alē-, aļā-, -elē-, -ulē-, -uļo-**.

Piemēram: *braukalēt, kāpaļāt, jādelēt, murmulēt, burbuļot*.

Šo atvasinājumu gan nav daudz, un tie arī netiek lietoti visai bieži.

DARBĪBAS VĀRDU KONJUGĀCIJAS

Konjugācija ir darbības vārdu locīšanas sistēma. **Darbības vārdiem ir 3 konjugācijas.** Iedalot konjugācijās, netiek ņemti vērā priedēkļi un atgriezeniskā galotne *-ties*.

Pie 1. konjugācijas pieder visi **pirmatnīgie darbības vārdi**, kam saknē ir **1 zilbe**, ja **neņem vērā priedēkli un nenoteiksmes galotni** *-ties*, piemēram, *nest, kāpt, uzkāpt*.

Pie 2. konjugācijas un 3. konjugācijas pieder visi **ar priedēkļiem atvasinātie darbības vārdi**.

Pie 2. konjugācijas
pieder darbības vārdi,
kas beidzas ar **-ot/-oties**:
barot, darboties.

Pie 3. konjugācijas pieder
darbības vārdi, kas beidzas ar
-īt/-īties, -ināt/-ināties:
*rakstīt, sarakstīties,
palielināties.*

Darbības vārdi, kas beidzas ar **-ēt/-ēties** un **-āt/-āties**, var piederēt **vai nu pie 2., vai pie 3. konjugācijas**. Lai noteiktu konjugāciju, jāsalīdzina **tagadnes** un **pagātnes vienskaitļa 1. personas forma**: ja šīs **formas ir identas**, tas ir **2. konjugācijas** darbības vārds, turpretim, ja **formas nav vienādas**, tas ir **3. konjugācijas** darbības vārds.

2. konjugācija:
kavēt – kavēju – kavēju

3. konjugācija:
cerēt – ceru – cerēju

Gandrīz visi darbības vārdi, kas beidzas ar **-āt/-āties**, pieder pie **2. konjugācijas**:
*domāt, maksāt, mazgāt,
mazgāties, vaicāt, jautāt,
gādāt u. c.*

Divi darbības vārdi, kas beidzas ar **-āt/-āties**, ir **3. konjugācijas vārdi**:
*dziedāt, iedziedāties,
raudāt, apraudāties.*

Bieži lietotais **darbības vārds *dabūt*** lokāms pēc **2. konjugācijas parauga**.

Ārpus konjugācijām ir t. s. **nekārtņie** jeb **neregulārie** darbības vārdi *būt, iet, dot*.

NEKĀRTNO JEB NEREGULĀRO DARBĪBAS VĀRDU LOCĪŠANA

	Tagadne	Pagātne	Nākotne
<i>Es</i>	<i>esmu, eju, dodu</i>	<i>biju, gāju, devu</i>	<i>būšu, iešu, došu</i>
<i>Tu</i>	<i>esi, ej, dod</i>	<i>biji, gāji, devi</i>	<i>būsi, iesi, dosi</i>
<i>Mēs</i>	<i>esam, ejam, dodam</i>	<i>bijām, gājām, devām</i>	<i>būsim, iesim, dosim</i>
<i>Jūs</i>	<i>esat, ejat, dodat,</i>	<i>bijāt, gājāt, devāt</i>	<i>būsiet, iesiet, dosiet/ būsit, iesit, dosit</i>
<i>Viņš</i>	} <i>ir, iet, dod</i>	} <i>bija, gāja, deva</i>	} <i>būs, ies, dos</i>
<i>Viņa</i>			
<i>Viņi</i>			
<i>Viņas</i>			

Pēc šī paša parauga tiek locīti **priedēkļverbi** *pāriet, atiet, aiziet, pāriet, aizdot, iedot* u. c.

Darbības vārdam **dot** var būt arī **atgriezeniskā forma**: *doties, sadoties, padoties, pārdoties*.

	Tagadne	Pagātne	Nākotne
<i>Es</i>	<i>dodos</i>	<i>devos</i>	<i>došos</i>
<i>Tu</i>	<i>dodies</i>	<i>devies</i>	<i>dosies</i>
<i>Mēs</i>	<i>dodamies</i>	<i>devāmies</i>	<i>dosimies</i>
<i>Jūs</i>	<i>dodaties</i>	<i>devāties</i>	<i>dosieties/dosities</i>
<i>Viņš</i>	} <i>dodas</i>	} <i>devās</i>	} <i>dosies</i>
<i>Viņa</i>			
<i>Viņi</i>			
<i>Viņas</i>			

TAGADNES CELMU NOTEIKŠANA

1. konjugācijas darbības vārdu **tagadnes** un dažreiz arī **pagātnes** celmos (par celmu sauc vārda daļu, kas paliek nemainīga, kad vārdu loka) notiek gan **līdzskaņu**, gan **patskaņu** un **divskaņu mija**: *aut – aunu (auju) – āvu, šūt – šuju – šuvu, pūst – pūšu – pūtu, salt – salstu – salu* u. tml. Tāpēc 1. konjugācijas darbības vārdu saknes jāiemācās (īpaši, ja latviešu valoda nav dzimtā valoda).

1. konjugācijas darbības vārdiem veltīsim nedaudz vairāk uzmanības. Kā jau teikts, šo darbības vārdu tagadnes un pagātnes formu saknē notiek dažādas pārmaiņas – **patskaņu (arī divskaņu) un līdzskaņu mija**.

Piemēram, grupa darbības vārdu ar **patskaņu** (arī **divskaņu**) miju:

liet – leju – lēju, likt – lieku – liku, tikt – tieku – tiku, just – jūtu – jutu, izrakt – izroku – izraku, smiet – smeju – smēju u. c.

Grupa darbības vārdu ar **līdzskaņu** un arī **patskaņu** miju:

ēst – ēdu (ar plato **ē**) – *ēdu, mest – metu* (ar plato **e**) – *metu, slēgt – slēdzu* (ar plato **ē**) – *slēdzu, atpūsties – atpūšos – atpūtos* u. c.

Ir darbības vārdi, kam tagadnes celmā tiek pievienots **-in-** vai **-n-**, vai **-ij-**:

iepīt – iepinu, ietīt – ietinu, norīt – noriju, novīt – noviju u. c.

Diezgan plašas ir darbības vārdu grupas, kam tagadnes saknē tiek pievienots **piedēklis -j-** vai **-st-**.

Lūk, grupa darbības vārdu ar piedēkli **-st-**:

<i>apkvēpt – apkvēpst</i>	<i>ietilpt – ietilpst</i>	<i>sarkt – sarkst</i>
<i>atspīrgt – atspīrgst</i>	<i>kļūt – kļūst</i>	<i>skumt – skumst</i>
<i>birt – birst</i>	<i>mirt – mirkst</i>	<i>slāpt – slāpst</i>
<i>dilt – dilst</i>	<i>mirt – mirst</i>	<i>slīkt – slīkst</i>
<i>dīgt – dīgst</i>	<i>nirt – nirst</i>	<i>saslimt – saslimst</i>
<i>grimt – grimst</i>	<i>nogurt – nogurst</i>	<i>sasilt – sasilst</i>
<i>grūt – grūst</i>	<i>norimt – norimst</i>	<i>salabt – salabst</i>
<i>gūt – gūst</i>	<i>pūt – pūst</i>	<i>saļimt – saļimst</i>
<i>ģībt – ģībst</i>	<i>plaukt – plaukst</i>	<i>vārgt – vārgst</i>
<i>irt – irst</i>	<i>reibt – reibst</i>	<i>žilbt – žilbst</i>
<i>ieskābt – ieskābst</i>	<i>salt – salst</i>	u. c.

Grupa darbības vārdu, kam tagadnes formās pievienots **piedēklis -j-**:

aut – auj, kaut – kauj, kraut – krauj, kļaut – kļauj, ļaut – ļauj, pļaut – pļauj, raut – rauj, spļaut – spļauj, šaut – šauj u. c.

Piedēklis **-j-** tiek pievienots arī saknes līdzskanīm **b** vai **m**, vai **p**, veidojot **-bj-**, **-mj-**, **-pj-**:

atriebt – atriebja, glābt – glābja, grābt – grābja, ģērbt – ģērbja, kampt – kampa, kāpt – kāpa, knābt – knābja, kniebt – kniebja, kopt – kopa, krāpt – krāpa, lemt – lema, notriekt – notriepja, slēpt – slēpa, stumt – stuma, stiept – stiepa, svilpt – svilpa u. c.

2. konjugācijas darbības vārdu **tagadnes celms** nosakāms ļoti vienkārši: **nenoteiksmes formai atmetot galotni -t vai -ties, iegūst tagadnes celmu.**

3. konjugācijas darbības vārdu **tagadnes celms** nosakāms, **no nenoteiksmes formas atmetot 2 vai 5 burtus: -āt, -ēt, -īt vai -āties, -ēties, -īties.**

Turpmāk pievērsīsim uzmanību personu galotnēm vienkāršo laiku formās. (Apraksts par salikto laiku darināšanu dots pēc lokāmo divdabju apraksta 61.–62. lpp.).

ĪSTENĪBAS IZTEIKSMES DARĀMĀS KĀRTAS VIENKĀRŠĀ TAGADNE

Personu formu galotnes

	Tiešie darbības vārdi	Atgriezeniskie darbības vārdi
Vienskaitlis	1. persona (j) -u	(j) -os
	2. persona -/i	(j) -ies
Abi skaitļi	3. persona -/a	(j) -as/-ās
Daudzskaitlis	1. persona (j) -am/-ām	(j) -amies/-āties
	2. persona (j) -at/-āt	(j) -aties/-āties

Līdzskanis **j** nostājas **starp 2 patskaņiem** vai starp divskani **o** un **patskani**, piemēram, **visos 2. konjugācijas** darbības vārdos: *zīmē(j)-u, krāso(j)-u.*

Ir jāiegaumē formas, kur iespējamās dažādas galotnes.

Vienskaitļa **2. personas** forma

- var būt **tagadnes celma forma** (tā tas ir **visiem 2. konjugācijas** darbības vārdiem un **daļai 1. konjugācijas darbības vārdiem**):

tu nes, ved, kop, met, ēd, dzer (1. konjugācija),

tu zīmē, krāso, dekorē, fotografē, maksā (2. konjugācija);

- **var beigties ar -i.** Šī galotne ir **visiem 3. konjugācijas** darbības vārdiem un tiem 1. konjugācijas vārdiem, kam tagadnes formu atvasina ar **-st-**:

tu lasi, raksti, dziedi, ceri, turi (3. konjugācija),

tu salsti, proti, dzimsti, mirsti (1. konjugācija).

3. personas un daudzskaitļa 1. un 2. personas formas galotnē var būt gan a, gan ā (-am, -ām, -at, -āt, -as, -ās, -amies, -āmies, -aties, -āties):

- 3. personā ar **-ā** beidzas tikai 2. konjugācijas darbības vārdi;
- daudzskaitļa 1. un 2. personā gara galotne **-ām, -āt** ir tikai tiem 3. konjugācijas darbības vārdiem, kas nenoteiksmē beidzas ar **-īt, -ināt**;
- 3. personā galotne **-ās** ir tikai tiem 3. konjugācijas darbības vārdiem, kas nenoteiksmē beidzas ar **-īties, -ināties**.

Atcerieties šo darbības vārdu grupu! Arī citās formās būs šis pats noteikums!

Tagadnes formas ir visbiežāk lietotās formas un noder vēl citu formu veidošanai – divdabju, kā arī vajadzības izteiksmes un pavēles izteiksmes formām. Tāpēc, lai labāk varētu iegaumēt **tagadnes** formas, izveidosim vēl vienu pārskatu par tagadnes 3. personu, jo tieši īstenības izteiksmes **tagadnes 3. personas forma** tekstos tiek lietota visbiežāk.

Tiešie darbības vārdi (nenoteiksmē galotne -t)

1. konjugācija	2. konjugācija	3. konjugācija
		Divas apakšgrupas
		I II
		nenoteiksme nenoteiksme
		-īt/-ināt -āt, -ēt

Tagadnes 3. personas forma beidzas

ar	ar	ar	ar
līdzskani	-ā (<i>mazgā</i>)	-a	ar līdzskani
(<i>met, ved, kāpj</i>)	-ē (<i>līmē</i>)	(<i>raksta,</i>	(<i>cer, tic, raud</i>)
	-ū (<i>dabū</i>)	<i>secina</i>)	

Atgriezeniskie darbības vārdi (nenoteiksmē galotne -ties)

Tagadnes 3. personas forma beidzas

ar	ar	ar	ar
-as	-jas	-ās	-as
(<i>tiekas</i>)	(<i>mazgājas</i>)	(<i>salasās</i>)	(<i>uzticas</i>)

Ievēro! Atgriezeniskajiem darbības vārdiem tagadnes 3. personā galotne *-ās* ir tikai tiem 3. konjugācijas darbības vārdiem, kas nenoteiksmē beidzas ar *-īties* vai *-ināties!*

Virknei darbības vārdu ir tagadnes formu varianti jeb **paralēlformas**.

Šādas formas ir darbības vārdiem (doti tikai biežāk lietotie vārdi):

atskārst – *atskārst* = *atskārš*

sēdēt – *sēž* = *sēd*

skriet – *skrien* = *skrej*

rūsēt – *rūs* = *rūsē*

cienīt – *ciena* = *cienī* *

izbrīnīt – *izbrīna* = *izbrīnī**

mērīt – *mēra* = *mērī**

veltīt – *velta* = *veltī**

vēstīt – *vēsta* = *vēstī**

Ar zvaigznīti ir apzīmētas formas, kas praksē gan biežāk tiek lietotas ar galotni *-a*, nevis ar *-ī*.

BEZPERSONAS DARBĪBAS VĀRDI

Tā saucamo **bezpersonas darbības** vārdu grupa nav liela. Tie ir darbības vārdi, ko lieto **tikai (vai parasti) 3. personā bez norādes uz darbības darītāju**. To lielākā daļa ir **1. konjugācijas darbības vārdi**, tāpēc šeit dotas arī šo darbības vārdu **pamatformas**.

- Grupa darbības vārdu, kas **apzīmē dabas parādības**:

nenoteiksme	tagadne	pagātne	nākotne
<i>līt</i>	<i>līst</i>	<i>lija</i>	<i>līs</i>
<i>snigt</i>	<i>snieg</i>	<i>sniga</i>	<i>snigs</i>
<i>piesalt</i>	<i>piesalst</i>	<i>piesala</i>	<i>piesals</i>
<i>satumst</i>	<i>satumst</i>	<i>satumsa</i>	<i>satumsīs</i>
<i>krēslot</i> (2. konj.)	<i>krēslo</i>	<i>krēsloja</i>	<i>krēslos</i>

- Grupa darbības vārdu, kas apzīmē **personas fizisku vai psihisku stāvokli**, turklāt persona ir datīva locījumā: *man, viņiem, cilvēkam* u. tml.

nenoteiksme	tagadne	pagātne	nākotne
<i>apnikt</i>	<i>apnīk</i>	<i>apnika</i>	<i>apniks</i>
<i>garšot</i> (2. konj.)	<i>garšo</i>	<i>garšoja</i>	<i>garšos</i>
<i>gribēties</i> (3. konj.)	<i>gribas</i>	<i>gribējās</i>	<i>gribēsies</i>
<i>laimēties</i> (2. konj.)	<i>laimējas</i>	<i>laimējās</i>	<i>laimēsies</i>
<i>kaitēt</i> (3. konj.)	<i>kaiš (kait)</i>	<i>kaitēja</i>	<i>kaitēs</i>
<i>likties</i>	<i>liekas</i>	<i>likās</i>	<i>liksies</i>
<i>pietikt</i>	<i>pietiek</i>	<i>pietika</i>	<i>pietiks</i>
<i>salt</i>	<i>salst</i>	<i>sala</i>	<i>sals</i>
<i>sāpēt</i> (3. konj.)	<i>sāp</i>	<i>sāpēja</i>	<i>sāpēs</i>
<i>kutēt</i> (3. konj.)	<i>kut</i>	<i>kutēja</i>	<i>kutēs</i>
<i>šķist</i>	<i>šķiet</i>	<i>šķita</i>	<i>šķitīs</i>
<i>trūkt</i>	<i>trūkst</i>	<i>trūka</i>	<i>trūks</i>
<i>slāpt</i>	<i>slāpst</i>	<i>slāpa</i>	<i>slāps</i>
<i>vajadzēt</i> (3. konj.)	<i>vajag</i>	<i>vajadzēja</i>	<i>vajadzēs</i>
<i>veikties</i>	<i>veicas</i>	<i>veicās</i>	<i>veiksies</i>

ĪSTENĪBAS IZTEIKSMES DARĀMĀS KĀRTAS VIENKĀRŠĀ PAGĀTNE

Šajā formā visu triju konjugāciju darbības vārdiem ir vienas un tās pašas galotnes, taču **2. un 3. konjugācijas** darbības vārdiem visās personās parādās **piedēklis** (sufikss):

- 2. konjugācijas darbības vārdiem ir piedēkļi **-oj-, -ēj-, -āj-**;
- 3. konjugācijas darbības vārdiem ir piedēkļi **-īj-, -ēj-, -in + -āj-**.
Pie šīs konjugācijas pieder arī divi darbības vārdi ar piedēkli **-āj-**: *raudāja, dziedāja*.

Personu formu galotnes

		Tiešie darbības vārdi	Atgriezeniskie darbības vārdi
Vienskaitlis	1. persona	-u	-os
	2. persona	-ī	-ies
Abi skaitļi	3. persona	-a	-ās
Daudzskaitlis	1. persona	-ām	-āties
	2. persona	-āt	-āties

Tiešo un atgriezenisko darbības vārdu locīšanas paraugs pa konjugācijām

Tiešie darbības vārdi

	Konjugācija		
	1.	2.	3.
Vienskaitlis	1. persona <i>nesu</i>	<i>krāsoju</i>	<i>palielināju</i>
	2. persona <i>nesi</i>	<i>krāsoji</i>	<i>palielināji</i>
Abi skaitļi	3. persona <i>nesa</i>	<i>krāsoja</i>	<i>palielināja</i>
Daudzskaitlis	1. persona <i>nesām</i>	<i>krāsojām</i>	<i>palielinājām</i>
	2. persona <i>nesāt</i>	<i>krāsojāt</i>	<i>palielinājāt</i>

Atgriezeniskie darbības vārdi

	Konjugācija		
	1.	2.	3.
Vienskaitlis	1. persona <i>atgriezos</i>	<i>krāsojos</i>	<i>mānījos</i>
	2. persona <i>atgriezies</i>	<i>krāsojies</i>	<i>mānījies</i>
Abi skaitļi	3. persona <i>atgriezās</i>	<i>krāsojās</i>	<i>mānījās</i>
Daudzskaitlis	1. persona <i>atgriezāmies</i>	<i>krāsojāmies</i>	<i>mānījāmies</i>
	2. persona <i>atgriezāties</i>	<i>krāsojāties</i>	<i>mānījāties</i>

Ievērojiet! Garš patskanis **ā** ir **visiem** darbības vārdiem

- **daudzskaitļa 1. personā** – **-ām/-āties**,
- **daudzskaitļa 2. personā** – **-āt/-āties**,
- **abos skaitļos 3. personā** – **-ās** (tikai atgriezeniskajiem darbības vārdiem).

ĪSTENĪBAS IZTEIKSMES DARĀMĀS KĀRTAS VIENKĀRŠĀ NĀKOTNE

Personu formu galotnes

		Tiešie darbības vārdi	Atgriezeniskie darbības vārdi
Vienskaitlis	1. persona	-šu	-šos
	2. persona	-si	-sies
Abi skaitļi	3. persona	-s	-sies
Daudzskaitlis	1. persona	-sim	-simies
	2. persona	-siet/-sit	-sieties/-sities

Nākotnes formas ir viegli veidojamas, izmantojot **noteiksmes formu**. Atmetiet galotni **-t** vai **-ties** un pievienojiet personas galotni!

- *Iet – iešu, iesi, ies, iesim, iesiet (iesit)*
- *Mazgāties – mazgāšos, mazgāsies, mazgāsies, mazgāsimies, mazgāsieties (mazgāsities)*

Izņēmums ir tikai tie 1. konjugācijas darbības vārdi, kam nenoteiksmē pirms galotnes -t vai -ties ir līdzskanis s vai z:

- **šiem vārdiem ir burta ī (-īšu, -īsi, -īs, -īsim, -īsiet) iespraudums visās formās,**
- **ja nenoteiksmē pirms -t vai -ties ir līdzskanis s, kopā ar i iespraudumu ir arī līdzskaņa mija:**
s – t vai s – d.

mest – metīšu, metīsi, metīs, metīsim, metīsiet

lauzties – lauzīšos, lauzīsies, lauzīsies, lauzīsimies, lauzīsieties

vest – vedīšu, vedīsi, vedīs, vedīsim, vedīsiet

krist – kritīšu, kritīsi, kritīs, kritīsim, kritīsiet

spraust – spraudīšu, spraudīsi, spraudīs, spraudīsim, spraudīsiet

apskaust – apskaudīšu, apskaudīsi, apskaudīs, apskaudīsim, apskaudīsiet

apgāzt – apgāzīšu, apgāzīsi, apgāzīs, apgāzīsim, apgāzīsiet

palaišt – palaidīšu, palaidīsi, palaidīs, palaidīsim, palaidīsiet

DIVDABJI

LOKĀMIE DIVDABJI

Latviešu valodā ir 4 lokāmie divdabji:

- darāmās kārtas tagadnes lokāmais divdabjis ar izskaņām **-ošs, -oša,**
- darāmās kārtas pagātnes lokāmais divdabjis ar galotnēm **-is, -ies** un izskaņām **-usi, -usies,**
- ciešamās kārtas tagadnes lokāmais divdabjis ar izskaņām **-ams, -āms,**
- ciešamās kārtas pagātnes lokāmais divdabjis ar izskaņām **-ts, -ta.**

Abus tagadnes divdabjus darina no tagadnes celma (ieteicams no 1. personas):

ēju – ej-ošs – ej-ams

meklēju – meklēj-ošs – meklēj-ams

dziedu – dzied-ošs – dzied-ams

Pagātnes divdabi ar galotni -is un izskaņu -usi darina no **pagātnes celma**:

gāju – gāj-is – gāj-usi

meklēju – meklēj-is – meklēj-usi

dziedāju – dziedāj-is – dziedāj-usi

Pagātnes divdabi ar izskaņām -ts, -ta darina no **nenoteiksmes celma**:

iet – iets

meklēt – meklēts

dziedāt – dziedāts

Darāmās kārtas divdabis ar izskaņām **-ošs, -oša** apzīmē **darbību, procesu, kas notiek pašreiz**.

Darāmās kārtas divdabis ar galotni **-is, -ies** un izskaņām **-usi, -usies** apzīmē **jau notikušu darbību vai procesu**.

Ciešamās kārtas divdabis ar izskaņām **-ams, -āms** apzīmē **darbību, kas ir (nav) iespējama vai kas ir jādara (nav jādara)**.

Ciešamās kārtas divdabis ar izskaņām **-ts, -ta** apzīmē **notikušu, pabeigtu darbību**.

Pievērsīsim uzmanību ciešamās kārtas tagadnes divdabim!

Pirmkārt, gara izskaņa **-āms** ir tikai 3. konjugācijas darbības vārdiem, kas nenoteiksmē beidzas ar **-īt** vai **-ināt**. Visiem pārējiem darbības vārdiem ir izskaņa **-ams**: *runāt – runājams, saukt – saucams, risināt – risināms, locīt – lokāms*.

Otrkārt, šiem divdabjiem nav spilgtas laika nozīmes, divdabis var apzīmēt darbību, kas ir (nav) iespējama vai pat obligāta: *ūdens ir dzerams, sēnes ir ēdamas, referāts nolasāms konferencē*.

Lietišķajā stilā īpaši izplatīts divdabja lietojums kā **sinonīmisks vajadzības izteiksmes variants**:

- Darbs **padarāms** mēneša laikā – darbs **jāpadara** mēneša laikā;
- Dokumenti **iesniedzami** personāldaļā – dokumenti **jāiesniedz** personāldaļā;
- Šie raksti **izlasāmi** – šie raksti **jāizlasa**.

Visiem lokāmajiem divdabjiem ir

- gan **sieviešu**, gan **vīriešu** dzimtes galotnes,
- gan **vienskaitļa**, gan **daudzskaitļa** formas,
- gan **nenoteiktās**, gan **noteiktās** galotnes.

Vienskaitlis		Daudzskaitlis
-ošs, -ošais	← (vīr. dz.) →	-oši, -ošie
-oša, -ošā	← (siev. dz.) →	-ošas, -ošās
-is, -ušais	← (vīr. dz.) →	-uši, -ušie
-usi, -usi	← (siev. dz.) →	-ušas, -ušās
-ams, -amais	← (vīr. dz.) →	-ami, -amie
(-āms, -āmais)		(-āmi, -āmie)
-ama, -amā	← (siev. dz.) →	-amas, -amās
(-āma, -āmā)		(-āmas, -āmās)
-ts, -tais	← (vīr. dz.) →	-ti, -tie
-ta, -tā	← (siev. dz.) →	-ta, -tās

Lokāmos divdabjus ar izskaņām **-ošs, -oša, -ams, -ama** (**-āms, -āma**) un **-ts, -ta**, ja tie lietoti ar nenoteiktajām galotnēm, loka tāpat kā īpašības vārdus ar nenoteiktajām galotnēm, respektīvi, tāpat kā **1. vai 4. deklinācijas** lietvārdus.

Divdabji ar nenoteiktajām galotnēm

(piemēram, *ziedošs krūms, plaukstoša roze, ceļams nams, vedama krava, lūgts viesis, cepta ola*)

Vienskaitlis

N.	-ošs	-oša	-ams	-ama	-ts	-ta
Ģ.	-oša	-ošas	-ama	-amas	-ta	-tas
D.	-ošam	-ošai	-amam	-amai	-tam	-tai
A.	-ošu		-amu		-tu	
I.	ar -ošu		-amu		-tu	
L.	-ošā		-amā		-tā	

Daudzskaitlis

N.	-oši	-ošas	-ami	-amas	-ti	-tas
Ģ.	-ošu		-amu		-tu	
D.	-ošiem	-ošām	-amiem	-amām	-tiem	-tām
A.	-ošus	-ošas	-amus	-amas	-tus	-tas
I.	ar -ošiem	-ošām	-amiem	-amām	-tiem	-tām
L.	-ošos	-ošās	-amos	-amās	-tos	-tās

Divdabji ar noteiktajām galotnēm (piemēram, *runājošais papagailis, klejojošā kāpa, pakaramais, šujamā adata, notiesātais, slēptā kamera*) **lokāmi tāpat kā kārtas skaitļa vārdi un kā īpašības vārdi ar noteiktajām galotnēm.**

Vienskaitlis

N.	-ošais	-ošā	-amais	-amā	-tais	-tā
Ģ.	-ošā	-ošās	-amā	-amās	-tā	-tās
D.	-ošajam	-ošajai	-amajam	-amajai	-tajam	-tajai
A.		-ošo		-amo		-to
I.		ar -ošo		-amo		-to
L.		-ošajā		-amajā		-tajā

Daudzskaitlis

N.	-ošie	-ošās	-amie	-amās	-tie	-tās
Ģ.		-ošo		-amo		-to
D.	-ošajiem	-ošajām	-amajiem	-amajām	-tajiem	-tajām
A.	-ošos	-ošās	-amos	-amās	-tos	-tās
I. ar	-ošajiem	-ošajām	-amajiem	-amajām	-tajiem	-tajām
L.	-ošajos	-ošajās	-amajos	-amajās	-tajos	-tajās

Darāmās kārtas pagātnes lokāmo divdabi ar galotni **-is** un izskaņu **-usi** (**nenoteiktās galotnes**) loka īpatnēji:

Vienskaitlis

- N. *pielijis* pagalms, *pielijusi* pļava
- Ģ. *pielijuša* pagalma, *pielijušas* pļavas
- D. *pielijušam* pagalmam, *pielijušai* pļavai
- A. *pielijušu* pagalmu, *pielijušu* pļavu
- I. ar *pielijušu* pagalmu, *pielijušu* pļavu
- L. *pielijušā* pagalmā, *pielijušā* pļavā

Daudzskaitlis

- N. *pielijuši* pagalmi, *pielijušas* pļavas
- Ģ. *pielijušu* pagalmu, *pielijušu* pļavu
- D. *pielijušiem* pagalmiem, *pielijušām* pļavām
- A. *pielijušiem* pagalmiem, *pielijušām* pļavām
- I. ar *pielijušiem* pagalmiem, *pielijušām* pļavām
- L. *pielijušos* pagalmos, *pielijušās* pļavās

Divdabji ar **noteiktajām** galotnēm:

Vienskaitlis

- N. *piezimušais zēns, piezimusī meitene*
- Ģ. *piezimušā zēna, piezimušās meitenes*
- D. *piezimušajam zēnam, piezimušajai meitenei*
- A. *piezimušo zēnu, piezimušo meiteni*
- I. *ar piezimušo zēnu, piezimušo meiteni*
- L. *piezimušajā zēnā, piezimušajā meitenē*

Daudzskaitlis

- N. *piezimušie zēni, piezimušās meitenes*
- Ģ. *piezimušo zēnu, piezimušo meiteņu*
- D. *piezimušajiem zēniem, piezimušajām meitenēm*
- A. *piezimušos zēnus, piezimušās meitenes*
- I. *ar piezimušajiem zēniem, piezimušajām meitenēm*
- L. *piezimušajos zēnos, piezimušajās meitenēs*

Darāmās kārtas divdabjus var darināt arī no **atgriezeniskajiem** darbības vārdiem, tātad tiem var būt arī **atgriezeniskās** galotnes: **-ies, -usies, -ušies, -ušās**.

Gan darāmās kārtas tagadnes, gan pagātnes atgriezeniskajiem divdabjiem **nav visu locījumu formu**: darāmās kārtas **pagātnes atgriezeniskajiem** divdabjiem **nav datīva un lokatīva (abos skaitļos) un nav daudzskaitļa instrumentāļa**.

Skatieties locījuma paraugu!

Vienskaitlis

N. <i>uzcēlies zēns,</i>	<i>uzcēlusies meitene</i>
Ģ. <i>uzcēlušās zēna,</i>	<i>uzcēlušās meitenes</i>
D. -	-
A. <i>uzcēlušos zēnu,</i>	<i>uzcēlušos meiteni</i>
I. <i>ar uzcēlušos zēnu,</i>	<i>uzcēlušos meiteni</i>
L. -	-

Daudzskaitlis

N. <i>uzcēlušies zēni,</i>	<i>uzcēlušās meitenes</i>
Ģ. <i>uzcēlušos zēnu,</i>	<i>uzcēlušos meiteņu</i>
D. -	-
A. <i>uzcēlušos zēnus,</i>	<i>uzcēlušās meitenes</i>
I. -	-
L. -	-

Arī darāmās kārtas tagadnes atgriezeniskajiem divdabjiem nav visu locījumu formu, respektīvi, to ir vēl mazāk nekā pagātnes atgriezeniskajiem divdabjiem.

Vienskaitlis

N. -	-
Ģ. -	<i>kustošās zvaigznes</i>
D. -	-
A. <i>kustošos punktu,</i>	<i>kustošos zvaigzni</i>
I. <i>ar kustošos punktu,</i>	<i>kustošos zvaigzni</i>
L. -	-

Daudzskaitlis

N. <i>kustošies punkti,</i>	<i>kustošās zvaigznes</i>
Ģ. <i>kustošos punktu,</i>	<i>kustošos zvaigžņu</i>
D. -	-
A. <i>kustošos punktus,</i>	<i>kustošās zvaigznes</i>
I. -	-
L. -	-

Pievērsiet uzmanību tam, ka **vienskaitļa nominatīva formas nav** ne vīriešu, ne sieviešu dzimtē!

Divdabja formas vietā lietojam: *punkts, kas kustas, zvaigzne, kas kustas* u. tml.

LOKĀMO DIVDABJU BIEŽĀK LIETOTĀS FUNKCIJAS

-ošs	-is	-āms/-āms	-ts
1) apzīmētājs:			
<i>plaukstoša</i>	<i>aizgājušais</i>	<i>jājamais</i>	<i>noietais ceļš</i>
<i>firma</i>	<i>vilciens</i>	<i>zirgs</i>	
2) izteicējs vai izteicēja daļa:			
<i>firma</i>	<i>vilciens</i>	<i>zirgs</i>	<i>ceļš ir noiets</i>
<i>ir plaukstoša</i>	<i>ir aizgājis</i>	<i>ir jājams</i>	
3) kā lietvārds jebkura teikuma locekļa funkcijā:			
<i>viss augošais</i>	<i>kritušie</i>	<i>kurināmais</i>	<i>ievainotie</i>
4) kā iesprausts vārds:			
-	-	<i>protams, cerams</i>	-

Lokāmo divdabju **noteiktās galotnes lieto pēc tādiem pašiem nosacījumiem kā īpašības vārdu noteiktās galotnes** (sk. 27.–28. lpp.):

- *gaidāmās vēlēšanas, piedalīties gaidāmajās vēlēšanās* (visiem zināms notikums);
- *šīs dziestošās ugunis, šīm dziestošajām ugunīm* (vietniekvārds *šīs*);
- *visi apatie lauki, visu aparto lauku* (vietniekvārds *viss*);
- *nopirkt ēdamo un visu nesamo salikt vienkopus* (divdabis kā lietvārds);
- *priekšā stāvošie, apsēdieties!* (uzruna);
- *Latvijas zaļojošie meži* (piederības ģenitīvs);
- *nerūsējošais tērauds* (terminoloģiska vārdkopa).

DIVDABJU SALĪDZINĀMĀS PAKĀPES

Divdabjiem, tāpat kā īpašības vārdiem, var darīnāt salīdzināmās pakāpes, tomēr ne visiem divdabjiem tās ir iespējamās. Pakāpju formas var darīnāt tiem vārdiem, kam ar darbības vārdu izteiktā nozīme **var pastiprināties vai pavājināties**.

Salīdzināmo pakāpju nav darāmās kārtas pagātnes divdabjiem ar izskaņām **-is, -usi**.

Arī pārējiem darāmās kārtas divdabjiem jāizvērtē, vai ir loģiski darīnāt salīdzināmās pakāpes.

Piemēram, divdabjiem ar **-ošs** *strādājošs, pastāvošs, nākošs, dežurējošs* vai *dzīvojošs* pakāpes nav iespējamās.

Turpretī ir divdabji, kam pakāpju formas ir iespējamās, jo īpašība var būt stiprāka vai vājāka:

- *mirdzošs – mirdzošāks – vismirdzošākais*;
- *pārsteidzošs – pārsteidzošāks – vispārsteidzošākais*;
- *saistošs – saistošāks – vissaistošākais*.

Tikai dažiem divdabjiem ar izskaņu **-ams/-āms** var būt pakāpju formas. Tādi divdabji, piemēram, ir

- *uzticams – uzticamāks – visuzticamākais*;
- *patīkams – patīkamāks – vispatīkamākais*;
- *nožēlojams – nožēlojamāks – visnožēlojamākais*.

Jāuzmanās ar pakāpju veidošanu pagātnes divdabjiem ar izskaņu **-ts**, jo, piemēram, divdabim *apēsts* pakāpes forma *apēstāks* nevar būt.

Arī preses valodā bieži lietotās vārdkopas *skatītākās filmas* vai *Eiropā pirktākie diski* nav loģiski. Tā vietā varētu teikt **visvairāk pirktie diski, visvairāk skatītās filmas**. Tomēr pakāpju formas ir iespējams veidot, piemēram, šādiem divdabjiem: **vispārdomātākais priekšlikums, attīstītākās valstis, ierastākā nodarbošanās, visieciņītākie ēdieni** u. c.

DIVDABJU AR IZSKAŅU **-TS** PAREIZRAKSTĪBA

Pareizrakstības problēmas var rasties to divdabju rakstībā, kas darināti no 1. konjugācijas darbības vārdiem, kuriem pirms galotnes **-t** vai **-ties** saknē ir burts **s** vai **z**. Pēc izrunas nav pasakāms, vai divdabja formā jāraksta burts **s** vai **z**. Šiem divdabjiem pirms izskaņām **-ts**, **-ta** rakstāms tas pats burts, kāds ir nenoteiksmē, bet burtu nosaka pēc pagātnes formas.

Pagātnes forma	Līdzskanis pirms -t/-ties
Ja pagātnē ir s (vārds beidzas ar -sa vai -sās)	– jāraksta s
Ja pagātnē ir z (vārds beidzas ar -za vai -zās)	– jāraksta z
Ja pagātnē ir t (vārds beidzas ar -ta vai -tās)	– notiek mija (t – s) un jāraksta s
Ja pagātnē ir d (vārds beidzas ar -da vai -dās)	– notiek mija (d – s) un jāraksta s

Tātad nenoteiksmē un ciešamās kārtas pagātnes divdabjos **z** pirms **-t** vai **-ties** rakstāms tikai tad, ja darbības vārds pagātnē beidzas **-za/-zās**. Pārējos gadījumos rakstāms **s**:

lauza – lauzt, lauzts; grieza – griezt, griezts,

bet –

meta – mest, mests; nesa – nest, nests; veda – vest, vests; sita – sist, sistis; grūda – grūst, grūsts; plēsās – plēsties, plēsts.

Jāievēro arī to divdabju pareizrakstība, kas darināti no 1. konjugācijas darbības vārdiem, kuru sakne beidzas **ar k vai g**. Nenoteiksmē un divdabī notiek **skaņu mija**:

dz – g

lūdza – lūgt – lūgts

sasteidza – sasteigt – sasteigts

c – k

sauca – saukt – saukts

nomāca – nomākt – nomākts

PAR NEPAREIZI LIETOTĀM DIVDABJU FORMĀM

Valodas praksē bieži dzirdamas **nepareizas vai nozīmes ziņā neatbilstošas divdabju formas**.

- Šis Latvijā **darbojošais** uzņēmums ir noslēdzis vairākus līgumus ar Krievijas firmām.

No darbības vārda *darboties* nevar darināt divdabja vienskaitļa nominatīva formu. Tam ir tikai akuzatīva un instrumentāla forma (sk. 56. lpp.). Savukārt vārda *darbot* nemaz nav.

Teikums jāpārveido: *Šis uzņēmums, kas darbojas Latvijā, ir noslēdzis vairākus līgumus ar Krievijas firmām.*

- Divdabi **tekošs** var lietot tikai divās nozīmēs:

- 1) *tekošais konts* (ekonomikas termins);
- 2) tāds, kas notiek bez traucējumiem, raiti (*tekoša runa, tekoša valoda*).

Turpretim nevar būt *tekošais seanss, tekošais remonts, tekošās vajadzības* u. tml. vārdkopas.

- Divdabis **dots** bieži tiek lietots savienojumā ar *brīdis, moments* u. tml. Tā ir no krievu valodas kalkēta (tieši tulkota) vārdkopa un tāpēc latviešu valodā nav vēlama:

Dotajā brīdī es jums nevaru atbildēt (pareizi: **šobrīd, šajā brīdī, pašreiz**);

Uz doto momentu rādītāji ir šādi (pareizi: **pašreiz**).

Formas *dots, dota* var lietot, piemēram, ar nozīmi *mātes dotais padoms*.

- Divdabi **radošs** var lietot tikai ar nozīmi *tas, kas rada*.

Nevajadzētu teikt *dzejnieka radošais vakars* (vakars nerada, tāpēc jāsaka: *dzejnieka daiļrades vakars*.)

- Bieži dzirdamas nepareizas formas *dabonams* un *pieietams*.
Darbības vārda *dabūt* tagadne ir *es dabūju*, tātad divdabja forma ir **dabūjams**:

Šīs preces dabonamas (pareizi: **dabūjamas**) *veikalos*.

- Darbības vārda *pieiet* tagadne ir *es pieeju*, tātad divdabja forma ir **pieejams**:

Šāds pakalpojums lauciniekiem nav pieietams (pareizi: **pieejams**).

- Divdabīš **sekojošs** lietojams tikai ar nozīmi *tas, kas virzās līdzī* (vietas vai laika ziņā), piemēram, *zibenim sekojoši pērkonā dārdi*. Turpretim nav pareizi teikt: *grāmatā ir sekojošas nodaļas, jāierodas sekojošiem studentiem* u. tml. (Pareizi: *grāmatā ir šādas nodaļas, jāierodas šādiem studentiem*).
- No dažiem 1. konjugācijas darbības vārdiem, kam sakne beidzas ar **s** vai **z**, netiek darināti divdabji ar **-ošs** (*pūst, kāst, aust, drāzt* u. c.). Labskaņas dēļ šiem vārdiem divdabi darina no **pagātnes** celma: *spiest – spiedu – spiedošs; grauzt – grauzu – grauzošs*.

IZTEIKSMES

Latviešu valodā ir 5 darbības vārda izteiksmes:

- **īstenības** izteiksme ar 6 laikiem –
vienkāršo tagadni un salikto tagadni,
vienkāršo pagātņi un salikto pagātņi,
vienkāršo nākotņi un salikto nākotņi;
- **vajadzības** izteiksme ar 6 laikiem (3 vienkāršie laiki un retāk lietoti 3 saliktie laiki);
- **vēlējuma** izteiksme (bez laikiem);
- **pavēles** izteiksme (bez laikiem);
- **atstāstījuma** izteiksme ar 4 laikiem –
vienkāršo tagadni un salikto tagadni,
vienkāršo nākotņi un salikto nākotņi.

ĪSTENĪBAS IZTEIKSME

Kā jau teikts, īstenības izteiksmei ir 6 laiki – 3 vienkāršie laiki un 3 saliktie laiki.

Īstenības izteiksmes vienkāršo laiku locīšanas paraugs jau tika dots iepriekš (sk. 46. un 49.–51. lpp.).

ĪSTENĪBAS IZTEIKSMES DARĀMĀS KĀRTAS SALIKTIE LAIKI

Visus 3 saliktos laikus darina pēc vienas shēmas:
 palīgdarbības vārds **būt** (tagadnē, pagātnē vai nākotnē)
 + darāmās kārtas pagātnes divdabīs –
esmu, biju, būšu ar izskaņām **-is, -usi/-ies, -usies**

Tiešie darbības vārdi

Vīriešu dzimte Sieviešu dzimte

Saliktā tagadne

Vienskaitlis	<i>Es esmu</i>	<i>braucis</i>	<i>braukusi</i>
	<i>Tu esi</i>	<i>braucis</i>	<i>braukusi</i>
	<i>Viņš ir</i>	<i>braucis</i>	
	<i>Viņa ir</i>		<i>braukusi</i>
Daudzskaitlis	<i>Mēs esam</i>	<i>braukuši</i>	<i>braukušas</i>
	<i>Jūs esat</i>	<i>braukuši</i>	<i>braukušas</i>
	<i>Viņi ir</i>	<i>braukuši</i>	
	<i>Viņas ir</i>		<i>braukušas</i>

Atgriezeniskie darbības vārdi

Vienskaitlis	<i>Es esmu</i>	<i>atgriezies</i>	<i>atgriezusies</i>
	<i>Tu esi</i>	<i>atgriezies</i>	<i>atgriezusies</i>
	<i>Viņš ir</i>	<i>atgriezies</i>	
	<i>Viņa ir</i>		<i>atgriezusies</i>
Daudzskaitlis	<i>Mēs esam</i>	<i>atgriezušies</i>	<i>atgriezušās</i>
	<i>Jūs esat</i>	<i>atgriezušies</i>	<i>atgriezušās</i>
	<i>Viņi ir</i>	<i>atgriezušies</i>	
	<i>Viņas ir</i>		<i>atgriezušās</i>

Tiešie darbības vārdi

Saliktā pagātnē

Vienskaitlis	<i>Es biju</i>	<i>braucis</i>	<i>braukusi</i>
	<i>Tu biji</i>	<i>braucis</i>	<i>braukusi</i>
	<i>Viņš bija</i>	<i>braucis</i>	
	<i>Viņa bija</i>		<i>braukusi</i>
Daudzskaitlis	<i>Mēs bijām</i>	<i>braukuši</i>	<i>braukušas</i>
	<i>Jūs bijāt</i>	<i>braukuši</i>	<i>braukušas</i>
	<i>Viņi bija</i>	<i>braukuši</i>	
	<i>Viņas bija</i>		<i>braukušas</i>

Atgriezeniskie darbības vārdi

Viriešu dzimte Sieviešu dzimte

Saliktā pagātne

Vienskaitlis	<i>Es biju</i>	<i>atgriezies</i>	<i>atgriezusies</i>
	<i>Tu biji</i>	<i>atgriezies</i>	<i>atgriezusies</i>
	<i>Viņš bija</i>	<i>atgriezies</i>	
	<i>Viņa bija</i>		<i>atgriezusies</i>
Daudzskaitlis	<i>Mēs bijām</i>	<i>atgriezušies</i>	<i>atgriezušās</i>
	<i>Jūs bijāt</i>	<i>atgriezušies</i>	<i>atgriezušās</i>
	<i>Viņi bija</i>	<i>atgriezušies</i>	
	<i>Viņas bija</i>		<i>atgriezušās</i>

Tiešie darbības vārdi

Saliktā nākotne

Vienskaitlis	<i>Es būšu</i>	<i>braucis</i>	<i>braukusi</i>
	<i>Tu būsi</i>	<i>braucis</i>	<i>braukusi</i>
	<i>Viņš būs</i>	<i>braucis</i>	
	<i>Viņa būs</i>		<i>braukusi</i>
Daudzskaitlis	<i>Mēs būsim</i>	<i>braukuši</i>	<i>braukušas</i>
	<i>Jūs būsiet</i>	<i>braukuši</i>	<i>braukušas</i>
	<i>Viņi būs</i>	<i>braukuši</i>	
	<i>Viņas būs</i>		<i>braukušas</i>

Atgriezeniskie darbības vārdi

Vienskaitlis	<i>Es būšu</i>	<i>atgriezies</i>	<i>atgriezusies</i>
	<i>Tu būsi</i>	<i>atgriezies</i>	<i>atgriezusies</i>
	<i>Viņš būs</i>	<i>atgriezies</i>	
	<i>Viņa būs</i>		<i>atgriezusies</i>
Daudzskaitlis	<i>Mēs būsim</i>	<i>atgriezušies</i>	<i>atgriezušās</i>
	<i>Jūs būsiet</i>	<i>atgriezušies</i>	<i>atgriezušās</i>
	<i>Viņi būs</i>	<i>atgriezušies</i>	
	<i>Viņas būs</i>		<i>atgriezušās</i>

Darīnot salikto laiku formas, jāievēro šāda secība:

- 1) pareizi jāveido divdabja forma, respektīvi, jāzina darbības vārda **pagātnes celms**,
- 2) jānosaka, vai tas ir **tiešais** vai **atgriezeniskais** darbības vārds, un atbilstoši jāizvēlas divdabja galotnes,
- 3) jānosaka ar divdabi saistītā lietvārda vai vārda **dzimte, skaitlis** un atbilstoši jānosaka divdabja forma ar vārda formu.

Piemēram, darinot saliktās pagātnes formu no vārdiem *visi* un *atpūsties*, ir jārikojas šādi:

- 1) *atpūsties* – **atpūt-os**,
- 2) tā kā *atpūsties* ir atgriezeniskais darbības vārds, tad jāizvēlas galotne **-ies** vai **-usies**,
- 3) *visi* ir vīriešu dzimtes vārds daudzskaitlī, tātad divdabja galotne ir **-ušies**:
visi bija atpūtušies.

VAJADZĪBAS IZTEIKSME

Visiem 3 vajadzības izteiksmes laikiem pamatā ir viena forma: šo formu darina no īstenības izteiksmes tagadnes **3. personas**, tās priekšā liekot **jā-**.

jā + (ko dara?) *ceļ* = *jāceļ*

jā + *maksā* = *jāmaksā*

jā + *papildina* = *jāpapildina*

Ir tikai viens izņēmums – darbības vārds *būt*, kam vajadzības izteiksmes forma ir

jā + **nenoteiksme** = *jābūt*.

Vajadzības izteiksmes formulu var izteikt tā:

datīvs	+	vajadzības forma	+	nominatīvs
(darbības veicējs vai neveicējs – īstenības izteiksmes nominatīva vietā)				(īstenības izteiksmes akuzatīva vietā)

Piemēram:

solists dzied dziesmu – īstenības izteiksme;

solistam jādzied dziesma – vajadzības izteiksme.

Izplatīta kļūda ir nominatīva vietā lietot akuzatīvu: *viņiem jāraksta referātu, jāsamaksā piecus latus* utt. Pareizi: *viņiem jāraksta referāts, jāsamaksā pieci lati*.

Izņēmumi ir tikai tie darbības vārdi, kas saistās nevis ar akuzatīvu, bet ar citu locījumu. Piemēram:

man jāiet mājās (lokatīvs); *man jātic labajam* (datīvs).

Laiku atšķirības vajadzības izteiksmē izpaužas darbības vārda *būt* vai *nebūt* formās:

- *ir jānāk – bija jānāk – būs jānāk*;
- *nav jāsalst – nebija jāsalst – nebūs jāsalst*.

Tagadnes formā *ir var izlaist*, lietojot tikai formu – *jānes, jāvada, jāstaigā*.

Visām 3 personām abos skaitļos ir viena un tā pati forma.

	Tagadne	Pagātne	Nākotne
Man			
Tev			
Viņam, viņai	<i>ir jānāk</i>	<i>bija jānāk</i>	<i>būs jānāk</i>
Mums			
Jums			
Viņiem, viņām			

Retāk tiek lietotas salikto laiku formas:

- ir bijis + jānāk* (saliktā tagadne no *būt* + vajadzības forma);
- bija bijis + jānāk* (saliktā pagātne no *būt* + vajadzības forma);
- būs bijis + jānāk* (saliktā nākotne no *būt* + vajadzības forma).

VĒLĒJUMA IZTEIKSME

Vēlējuma izteiksmei nav laiku un *ir* tikai vienkāršā un saliktā forma, kas tiek lietota visās personās un abos skaitļos.

Vienkāršo formu veido no darbības vārda *nenoteiksmes celma*, pievienojot izskaņu *-tu* vai *-tos*. Tiešajiem darbības vārdiem pievieno izskaņu *-tu*, atgriezeniskajiem – *-tos*:
ēst – ēstu; sasveicināties – sasveicinātos.

Salikto formu veido no darbības vārda *būt* vēlējuma formas (*būtu*), pievienojot divdabi ar *-is, -usi, -ies, -usies*:
būtu gājis, būtu gājusi, būtu mācījušies, būtu mācījušās.

Saliktajām formām jāaskaņo darbības veicēja *dzimte un skaitlis* ar divdabja formas galotni. Jāņem vērā arī tiešās un atgriezeniskās galotnes.

Vēlējuma izteiksme tiek lietota:

- 1) runājot par **darbību, kura var realizēties** vai kurai vēlams realizēties, ja ir zināmi nosacījumi, piemēram,

Ja partija balsotu par šo priekšlikumu, Saeima pieņemtu jaunu likumu;

- 2) izsakot **vēlēšanos** vai **novēlējumu**, piemēram,

Kaut tu varētu atbraukt! Būtu nu spīdējusi saule, mēs varētu sauļoties!

Valodas praksē vēlēšanos bieži izsaka jautājuma formā, turklāt kopā ar noliegta darbības vārda vēlējuma formu:

Vai jūs nebūtu tik laipns un nepasniegtu man avīzi?;

- 3) **nolūka apstākļa paligteikumos aiz saikļa lai**, piemēram,

- *Mēs neesam šeit nākuši, lai runātu, bet gan lai darbotos;*
- *Pieteikumi jāiesniedz laikus, lai varētu izvēlēties labākās kandidatūras.*

Šis lietojums jāņem vērā, tulkojot no krievu valodas, jo krievu valodā šādā pozīcijā tiek lietota nenoteiksme.

PAVĒLES IZTEIKSME

Pavēles izteiksmei nav laiku un nav vienskaitļa 1. personas formas. Pavēles izteiksmes formas daudzām personām ir vienādas ar īstenības izteiksmes tagadnes formām. Būtībā ir tikai viena specifiska pavēles izteiksmes forma – daudzskaitļa 2. personas forma.

Vienskaitlis

1. pers. nav formas (pats sev pavēl, izmantojot 2. pers. formu)
2. pers. = īstenības izt. tagadnes 2. pers. formu:
lasi, nes, ved, mazgā, atpūties!
3. pers. lai + īstenības izt. tagadnes 3. pers. forma:
lai lasa, lai nes, lai mazgā, lai cenšas!

Daudzskaitlis

1. pers. = īstenības izteiksmes tagadnes vai nākotnes 1. pers. formu:
Lasām! Lasīsim! Nesam! Nesīsim!
Mazgājam! Mazgāsim! Cenšamies! Centīsimies!

2. pers. specifisko formu darina no īstenības izt. tagadnes viensk. 2. pers. formas, pievienojot **-iet** vai **-ieties** (2. konj. darbības vārdiem **-jiet** vai **-jieties**):

Nes – nesiet!

Mazgā – mazgājiet!

Centies – centieties!

1. konjugācijas darbības vārdiem jāievēro, ka saknē saglabājas **tas pats līdzskanis, kas ir vienskaitļa 2. personas formai**: *tu kāp, tu lauz, tu plēs, tu pūt, tu atgriezies* (1. un 3. personā ir formas *kāpju, laužu, plēšu, atgriežos, kāpj, lauž, plēš, atgriežas*).

Grupai darbības vārdu, kam vienskaitļa forma beidzas ar **-i**, šis **-i** pazūd (divus *ii* neraksta):

saproti – saprotiet!, nesalsti – nesalstiet!

2. konjugācijas darbības vārdiem vienskaitļa forma beidzas ar

- **-ē, -ā, -ū** vai **o**, kam **daudzskaitlī** pievieno **-jiet**:
rasē!, maksā!, dzīvo!, rasējiet!, maksājiet!, dzīvojiet!;
- **-ies**, kam **daudzskaitlī** pievieno **-jieties** (atgriezeniskajiem darbības vārdiem):
nesarunājies!, nesarunājieties!.

3. konj. darbības vārdiem vienskaitļa forma beidzas ar

- **-i**, kam **daudzskaitlī** pievieno **-iet**:
raksti!, zini!, rakstiet!, ziniet!;
- **-ies**, kam **daudzskaitlī** pievieno **-ieties**:
vēlies!, atceries!, vēlieties!, atcerieties!.

Valodas praksē var sastapt ļoti daudz kļūdu tieši pavēles formu veidošanā.

- Tiek jauktas īstenības izteiksmes tagadnes daudzskaitļa 2. personas galotnes ar pavēles formu **galotnēm īstenības izteiksmē un pavēles izteiksmē**:
jūs mācāt māciet!
jūs zināt ziniet!

- 1. konjugācijas darbības vārdos tiek lietots **nepareizs celma līdzskanis** vai **līdzskaņu kopa -bj-, -pj-, -mj-**:

jūs laužat   lauziet!

jūs kopjat   kopiet!

jūs glābjat   glābiet!

Kā pavēles izteiksmes sinonīmu reizēm lieto arī nenoteiksmi. Tai ir asāks, kategoriskāks skanējums. Piemērs tam ir militārā runa: *celties!, skriet!, gulties!*

ATSTĀSTĪJUMA IZTEIKSME

Atstāstījuma izteiksmei ir

2 vienkāršie   un   2 saliktie laiki:

vienkāršā tagadne,

saliktā tagadne,

vienkāršā nākotne,

saliktā nākotne.

Atstāstījuma izteiksmē visām personām ir **viena forma** – gan vienskaitlī, gan daudzskaitlī.

Vienkāršie laiki tiek darināti, par pamatu ņemot īstenības izteiksmes atbilstošo laiku – vai nu tagadnes, vai nākotnes formu – un tās celmam pievienojot izskaņu **-ot** vai **-oties**:

tagadne

nākotne

gatavoju – gatavoj + **-ot**

gatavošu – gatavoš + **-ot**

gatavojos – gatavoj + **-oties**

gatavošos – gatavoš + **-oties**

Tātad vienkāršajos laikos visām personām ir viena forma:

tagadne

nākotne

es

tu

viņš, viņa, viņi, viņas

gatavojot

gatavošoties

mēs

jūs

Saliktos laikus darina, ņemot darbības vārda **būt atstāstījuma izteiksmes formu** – *esot* vai *būšot* – **un pievienojot salikto laiku divdabi ar -is, -usi, -ies, -usies**. Te svarīgi ir **saskaņot divdabja formu** ar darbības darītāja **dzimti un skaitli**. Piemēram: *viņš esot aizbraucis, viņa esot aizbraukusi, viņi esot aizbraukuši, viņas esot aizbraukušas*.

Saliktā tagadne

	vīr. dz.	siev. dz.	vīr. dz.	siev. dz.
Vienskaitlis	<i>es esot meklējis</i> <i>tu esot meklējis</i> <i>viņš esot meklējis</i> <i>viņa esot</i>	<i>meklējusi</i> <i>meklējusi</i> <i>meklējusi</i>	<i>vēlējies</i> <i>vēlējies</i> <i>vēlējies</i>	<i>vēlējusies</i> <i>vēlējusies</i> <i>vēlējusies</i>
Daudzskaitlis	<i>mēs esot meklējuši</i> <i>jūs esot meklējuši</i> <i>viņi esot meklējuši</i> <i>viņas esot</i>	<i>meklējušas</i> <i>meklējušas</i> <i>meklējušas</i>	<i>vēlējušies</i> <i>vēlējušies</i> <i>vēlējušies</i>	<i>vēlējušās</i> <i>vēlējušās</i> <i>vēlējušās</i>

Saliktā nākotne

	vīr. dz.	siev. dz.	vīr. dz.	siev. dz.
Vienskaitlis	<i>es būšot meklējis</i> <i>tu būšot meklējis</i> <i>viņš būšot meklējis</i> <i>viņa būšot</i>	<i>meklējusi</i> <i>meklējusi</i> <i>meklējusi</i>	<i>vēlējies</i> <i>vēlējies</i> <i>vēlējies</i>	<i>vēlējusies</i> <i>vēlējusies</i> <i>vēlējusies</i>
Daudzskaitlis	<i>mēs būšot meklējuši</i> <i>jūs būšot meklējuši</i> <i>viņi būšot meklējuši</i> <i>viņas būšot</i>	<i>meklējušas</i> <i>meklējušas</i> <i>meklējušas</i>	<i>vēlējušies</i> <i>vēlējušies</i> <i>vēlējušies</i>	<i>vēlējušās</i> <i>vēlējušās</i> <i>vēlējušās</i>

Atstāstījuma izteiksmes **saliktās tagadnes formās** bieži tiek **izlaists** darbības vārds **esot**, īpaši tad, ja viss teksts veidots atstāstījuma izteiksmē. Piemēram, teika "Milzu zivs":

Reiz Daugavā esot ienākusi milzu zivs. Tās spuras bijušas augšā kā mežs. Visiem bijis bailes zivi sakaitināt. Bet kādam zvejniekam bijuši divi padumji dēli. Vienu dienu tie iesēdušies laivā, nobraukuši pie zivs, uzkāpuši uz muguras un sākuši pastaigāties pa zivs spurām. Te zivs sadusmojusies, sākusi sist ar asti pa ūdeni un apslīcinājusi pus Rīgas.

Kā redzams, pilna atstāstījuma izteiksmes saliktās tagadnes forma ir tikai pirmajā teikumā, bet nākamajos **forma esot ir izlaista** un atstāta tikai divdabja forma.

Atstāstījuma izteiksmes lietojums pēdējos gados kļuvis īpaši iecienīts laikrakstu un žurnālu valodā, jo tā žurnālists var drošāk izklāstīt nepierādītus faktus, izsakot tos nevis kā apgalvojumus, bet kā darbību vai procesu, par kuras atbilstību īstenībai runātais vai rakstītais neatbild, negalvo.

Piemēram, “*Baltic Kristina*” arests **nedraudot** vai *Dumpīgo krievu futbolistu, kurš acīmredzot sava tēva ietekmē augustā atteicās pārstāvēt Krievijas eksčempionus, “Spartak” neesot pārdevuši par pieprasītajiem sešiem miljoniem eiro. Taču, pēc Červičenko vārdiem, saņemtā summa esot tai tuva.* (“Diena”, 21. 12. 2002.)

IZTEIKSMJU PAVEIDI

Divām izteiksmēm – atstāstījuma un vajadzības izteiksmei – ir tā saucamie paveidi – divu izteiksmju apvienojuma formas.

Atstāstījuma izteiksmei ir **pavēles paveids**, ko darina ar partikulu **lai** un atstāstījuma izteiksmes vienkāršās tagadnes formu:

lai braucot, lai maksājot, lai nekritizējot (viena forma visām personām).

Vajadzības izteiksmei var būt 2 paveidi:

atstāstījuma paveids

vēlējuma paveids

vienkāršā
tagadne

saliktā
tagadne

vienkāršā
tagadne

saliktā
tagadne

jāmākot

esot bijis

būtu jāmāk

būtu bijis

vai

jāmāk

jāmāk

esot jāmāk

vienkāršā
nākotne

saliktā
nākotne

būšot jāmāk

būšot bijis

jāmāk

CIEŠAMĀ KĀRTA JEB PASĪVS

Darbības vārds ciešamajā kārtā izsaka darbību, kas izdarīta, bet darbības veicējs nav minēts. Teikuma priekšmets nav darbības darītājs, bet gan darbības objekts:

Grāmata tiek lasīta. Filma tika uzņemta. Studijas būs pa-beigtas.

Atbilstošas formas darāmajā kārtā:
Grāmatu lasa. Filmu uzņēma. Studijas pabeigs.

Pareizā stilā vēlams minēt arī darbības darītāju:
*Grāmatu lasa daudzi bērni. Studija filmu uzņēma 2002. gadā.
Studijas viņi pabeigs nākamgad.*

Ciešamās kārtas **istenības izteiksmes** formām ir **6 laiki** (tāpat kā darāmajā kārtā) – 3 vienkāršie laiki un 3 saliktie laiki.

Kā vienkāršos, tā saliktos laikus darina pēc vienas shēmas:

- **vienkāršos laikus** – ar darbības vārdu **tikt** (tagadnē, pagātnē vai nākotnē) + ciešamās kārtas pagātnes divdabi (-ts, -ta);
- **saliktos laikus** – ar darbības vārdu **būt** (tagadnē, pagātnē vai nākotnē) + ciešamās kārtas pagātnes divdabi (-ts, -ta).

Divdabja **galotnes jāsaskaņo** ar teikuma priekšmeta dzimti un skaitli.

Vienkāršā tagadne

Vienskaitlis

Es tieku aicināts / aicināta
Tu tiec aicināts / aicināta
Viņš tiek aicināts
Viņa tiek aicināta

Daudzskaitlis

Mēs tiekam aicināti / aicinātas
Jūs tiekat aicināti / aicinātas
Viņi tiek aicināti
Viņas tiek aicinātas

Vienkāršā pagātne

Vienskaitlis

Es tiku izsaukts / izsaukta
Tu tiki izsaukts / izsaukta
Viņš tika izsaukts
Viņa tika izsaukta

Daudzskaitlis

Mēs tikām izsaukti / izsauktas
Jūs tikāt izsaukti / izsauktas
Viņi tika izsaukti
Viņas tika izsauktas

Vienkāršā nākotne

Vienskaitlis

Es tikšu uzņemts / uzņemta
Tu tiksī uzņemts / uzņemta
Viņš tiks uzņemts
Viņa tiks uzņemta

Daudzskaitlis

Mēs tiksīm uzņemti / uzņemtas
Jūs tiksiet uzņemti / uzņemtas
Viņi tiks uzņemti
Viņas tiks uzņemtas

Saliktā tagadne

Vienskaitlis

Es esmu izvirzīts / izvirzīta
Tu esi izvirzīts / izvirzīta
Viņš ir izvirzīts
Viņa ir izvirzīta

Daudzskaitlis

Mēs esam izvirzīti / izvirzītas
Jūs esat izvirzīti / izvirzītas
Viņi ir izvirzīti
Viņas ir izvirzītas

Saliktā pagātne

Vienskaitlis

Es biju gaidīts / gaidīta
Tu biji gaidīts / gaidīta
Viņš bija gaidīts
Viņa bija gaidīta

Daudzskaitlis

Mēs bijām gaidīti / gaidītas
Jūs bijāt gaidīti / gaidītas
Viņi bija gaidīti
Viņas bija gaidītas

Saliktā nākotne

Vienskaitlis

Es būšu ievēlēts / ievēlēta
Tu būsi ievēlēts / ievēlēta
Viņš būs ievēlēts
Viņa būs ievēlēta

Daudzskaitlis

Mēs būsim ievēlēti / ievēlētas
Jūs būsiet ievēlēti / ievēlētas
Viņi būs ievēlēti
Viņas būs ievēlētas

Ciešamās kārtas **atstāstījuma izteiksmes formas ir četras:**

vienkāršā tagadne

tiekot celts (-ta, -ti, -tas)

vienkāršā nākotne

tikšot celts (-ta, -ti, -tas)

saliktā tagadne

esot ticis (tikusi, tikuši, tikušas)
celts (-ta, -ti, -tas)

saliktā nākotne

būšot ticis (tikusi, tikuši, tikušas)
celts (-ta, -ti, -tas)

Ciešamās kārtas **vēlējuma forma ir viena:**

tiktu celts (-ta, -ti, -tas)

Ciešamās kārtas **pavēles formas ir vairākas: tās attiecas uz 2. un 3. personu.**

Vienskaitli: *esi gaidīts! (Topi gaidīts!)*
Lai ir gaidīts! Lai top gaidīts!

Daudzskaitli: *esiet gaidīti! (Topiet gaidīti!)*
Lai ir gaidīts! Lai top gaidīts!

ATKĀPES NO LITERĀRĀS NORMAS CIEŠAMĀS KĀRTAS LIETOŠANĀ (VAI NELIETOŠANĀ)

1. Ciešamo kārtu latviešu valodā nelieto, ja tiek minēts darītājs, kas veic darbību. Šādas kalkētas konstrukcijas (ar *no*) rodas tulkojumos no citām valodām. Piemēram.

- *Valsts tika atjaunota no cilvēkiem, kas ticēja neatkarības idejai* (pareizi: *Valsti atjaunoja cilvēki, ...*).
- *Es tiku apsveikts no daudziem cilvēkiem* (pareizi: *Mani apsveica daudzi cilvēki*).

2. Bieži vien, vairoties no ciešamās kārtas lietošanas, tiek izmantoti tādi atgriezeniskie darbības vārdi, kas latviešu valodā nemaz neeksistē:

- *Trapeces laukums apzīmējas ar L.* (pareizi: *Trapeces laukums tiek apzīmēts ...*).
- *Šādā veidā vitamīni izmantojas labāk* (pareizi: *Šādā veidā vitamīni tiek izmantoti ...*).

NELOKĀMIE DIVDABJI

Latviešu valodā ir divi nelokāmie divdabji.

Abu šo divdabju formu pamatā ir tagadnes celms. Pie tagadnes celma pievieno

- **-ot** vai **-oties**,
- **-am/-ām** vai **-amies/-āties**.

Divdabji ar garo *ā* (**-ām/-āties**) tiek darināti tikai no tiem **3. konjugācijas darbības vārdiem**, kas **nenoteiksmē** beidzas ar **-īt/-ināt** vai **-īties/-ināties**.

Neno- teiksme	Tagadnes celms	Divdabji			
		-ot	-oties	-am/-ām	-amies/ -āties
pūst	pūš (-u)	pūšot	-	pūšam	-
atpūsties	atpūš (-os)		atpūšoties		atpūšamies
ceļ	ceļ (-u)	ceļot		ceļam	
rakstīt	rakst (-u)	rakstot	-	rakstām	-
palielināt	palielin (-u)	palielinot	-	palielinām	-
palielināties	palielin (-os)	-	palielinoties		palielināties

Kaut arī **abu** divdabju formas darina no **tagadnes** saknes, **to lietojums teikumā ir atšķirīgs.**

Nelokāmie divdabji ar **-ot/-oties** ir plaši izplatīti. Tiem nav laika nozīmes, un tie norāda to pašu laiku, kad notiek teikuma galvenā darbība:

- *Mēs braucām, apdzēnot citas mašīnas* (tagadne);
- *Mēs braucām, apdzēnot citas mašīnas* (pagātne);
- *Mēs brauksim, apdzēnot citas mašīnas* (nākotne).

Lietojot nelokāmo divdabi ar **-ot/-oties**, ir jāievēro **divi noteikumi:**

- **abas darbības** – gan divdabja, gan teikuma galveno darbību – **veic viens un tas pats darītājs,**
- abas **darbības notiek vienlaikus.**

Kļūdaina izteiksme veidojas, ja netiek ievērots pirmais vai otrais noteikums. Piemēram.

- *Noliekot eksāmenu, viņš iesēdās vilcienā un aizbrauca no Rīgas.*
(Pareizi: *Nolicis eksāmenu,...*)
- *Lecot no vilciena, pudeles saplīsa.* (Pudeles nelēca no vilciena!)
- *Ejot ārā no mājas, lifts apstājās.* (Lifts nekur negāja.)

Ja katrai darbībai ir savs darītājs, jālieto tā saucamā **absolūtā datīva konstrukcija**, kurā viens no darītājiem ir **datīvā: Puišiem lecot no vilciena, pudeles saplīsa.**

Divdabji ar **-ot/-oties** bieži veido divdabja teicienus, ja kopā ar divdabi ir ar to saistīts viens vārds vai vairāki vārdi. Tad divdabja teiciens ir jāatdala ar komatu.

Lēni plūstot, cilvēku straume virzās uz izeju. Staigājot pa mežu, apmaldījāmies.

Nelokāmos divdabjus ar -am/-ām un -amies/-āmies lieto diezgan reti. Lietojumu ierobežo divdabju saistījums tikai ar dažiem darbības vārdiem (**redzēt, dzirdēt, atstāt** u. c.). Lietojuma noteikumi ir šādi:

- katrai no darbībām ir savs darītājs,
- darbības notiek vienlaikus,

- divdabja forma saistās ar darītāju akuzatīvā,
- šis divdabis neveido divdabja teicienu.

Piemēram.

Pasniedzējs dzird studentu atbildam (pasniedzējs dzird, ka students atbild).

Mēs redzam sauli parādāmieš virs kalnu galotnēm (mēs redzam, ka saule parādās).

Ārsts atstāja slimnieku guļam (ārsts atstāja, lai slimnieks guļ).

DAĻĒJI LOKĀMAIS DIVDABIS AR IZSKAŅĀM -DAMS, -DAMA, -DAMIES, -DAMĀS

Šis divdabis gramatikā tiek pieskaitīts arī pie nelokāmajiem divdabjiem, taču tam ir dzimtes un skaitļa kategorija, tāpēc precīzāk to ir saukt par daļēji lokāmo divdabi.

Divdabi darina no nenoteiksmes celma, pievienojot tiešo vai atgriezenisko galotni un saskaņojot ar darbības darītāja dzimti un skaitli (vai tikai dzimti – atgriezeniskajiem darbības vārdiem):

kliegt – kliegdams, kliegdama, kliegdami, kliegdamas.

Refleksīvajiem jeb atgriezeniskajiem **divdabjiem ir tikai dzimtes kategorija:**

satikties – satikdamies (vīr. dz.), satikdamās (siev. dz.).

Divdabja lietošanā ir daudz līdzību ar nelokāmo divdabi, kas beidzas ar **-ot/-oties**:

- divdabja darbība notiek **vienlaikus** ar galveno darbību,
- darbībām ir **viens un tas pats darītājs**,
- ja divdabis ir kopā ar atkarīgo vārdu (vai vārdiem), veidojas divdabja teiciens.

Piemēram.

Būdams jau pilnīgi kurls, Bēthovens komponēja “Svinīgo mesu”.

Spēlēdami augstākajā līgā, abi sportisti palīdzējuši gūt daudz uzvaras.

Lietojot divdabi ar **-dams/-damies**, teikuma galvenās darbības veicējs var būt tikai nominatīvā. Cits locījums nav iespējams. Divdabim ar **-ot/-oties** galvenās darbības veicējs var būt arī citā locījumā:

- *Satikdamās ar māsu, viņa atcerējās bērnību;*
- *Satiekoties ar māsu, viņa atcerējās bērnību;*
- *Satiekoties ar māsu, viņai atmiņā atausa bērnība.*

Turpretī aplamu un pat nelogisku lietojumu lasām tekstā:

Miljoniem afgāņu no tālībiem bēga uz Pakistānu. Runādami vienā valodā un vizuāli neatšķirami, viņiem ir liela nozīme Pakistānas dzīvē.

Pareizi: *Tā kā viņi runā vienā valodā un vizuāli ir neatšķirami, viņiem...*

DAĻĒJI LOKĀMĀ DIVDABJA AR -DAM- PAREIZRAKSTĪBA

Tāpat kā divdabjiem ar **-ts**, arī divdabjiem ar **-dam-** grūtības var radīt to pareizrakstība, t. i., **s** vai **z** lietošana pirms divdabja izskaņas grupā 1. konjugācijas darbības vārdu, kam nenoteiksmes celms beidzas ar **s** vai **z**. Tāpat kā divdabjiem ar **-ts**, arī divdabjiem ar **-dam-** burta **s** vai **z** rakstību nosaka **pagātnes līdzskanis**:

Ja darbības vārds pagātnē beidzas ar

- **-sa/-sās**, pirms **-dam-** rakstāms **s**
(*nesa – nesdams, nesdamies*)
- **-za/-zās**, pirms **-dam-** rakstāms **z**
(*lauza – lauzdams, lauzdamies*)
- **-da/-dās**, pirms **-dam-** rakstāms **z**
(*veda – vezdams*)
- **-ta/-tās**, pirms **-dam-** rakstāms **z**
(*meta – mezdams*)

Tāpat divdabjos ar **-dam-** burts **s** rakstāms tikai tad, ja darbības vārds pagātnē beidzas ar **-sa**. Visos pārējos gadījumos jāraksta burts **z**.

Tieši tāpat šajos divdabjos notiek **c – k** un **dz – g** mija:

sauca – saukdams; kļiedza – kliegdams.

VINGRINĀJUMI UN TESTI PAR TEMATU DARBĪBAS VĀRDI

1. No katra vārda veidojiet visus iespējamus darbības vārdus ar piedēkļiem *aiz-, ap-, at-, ie-, iz-, no-, pa-, pār-, pie-, sa-, uz-*!

staigāt	gādāt	sargāt	mazgāt	valkāt	stiprināt
drošināt	dedzināt	turēt	grozīt	sūtīt	nākt
skatīties	virzīties	steigties	maldīties	dalīties	ņemties
darboties	doties	rauties	pūsties	vērsties	stāties

2. Rakstiet pareizo izskaņu *-amies/-āemies, -aties/-āties, -as/-ās* tagadnes formās (uzdevumā visi vārdi doti ar īsu izskaņu)!

- Mēs pretojamies, priecājamies, iemīlamies, sasildamies, rādāmies, ielaužamies, steidzamies, pievēršamies, atsēžamies, skatāmies, rūpējamies, baidāmies, izturāmies, šaubāmies, dodāmies, precāmies.
- Jūs nobīstaties, uzmanaties, mokaties, ierodaties, šķiraties, kļūdaties, sildaties, griežaties, rimstaties, gāžaties, sarakstaties, atsakaties, šķelaties, precaties, savaldaties, dodaties, ejat.
- Viņi priecājas, ģērbjas, šaudas, virzas, izvairas, samainas, trīnas, klausas, apprecas, apsēžas, sarunājas, sazinās, piedalās, nomierinās, dodas, apstājas, ieskatās.

3. Ir grupa darbības vārdu, ko sauc par **kauzatīvajiem** darbības vārdiem. Tie ir vārdi, kas atvasināti no darbības vārdiem ar piedēkli (vai piedēkļiem) un apzīmē to pašu darbību, kuru izsaka pirmais darbības vārds, bet ar nozīmi – **likt darīt šo darbību kādam citam**. Veidojas darbības vārdu pāri. Piemēram, šāds pāris ir populārajā tautasdziesmā par Rīgu:

*Rīga dimd, Rīga dimd,
Kas to Rīgu dimdināja?*

Vēl piemēri.

pamatvārds	kauzatīvais darbības vārds
<i>sēdēt</i>	<i>sēdināt</i>
<i>gulēt</i>	<i>guldināt</i>
<i>ēst</i>	<i>ēdināt</i>
<i>izklīst</i>	<i>izklīdināt</i>

Ar piedēkļu palīdzību veidojiet atbilstošos kauzātīvos darbības vārdus!

drebēt –	kūpēt –	čabēt –
uzziedēt –	iznīkt –	ripot –
peldēt –	nokvēpt –	noilgt –
apklust –	sadrupt –	čīkstēt –
čaukstēt –	aprasot –	aplipt –
nogrimt –	smiet –	mirdzēt –
spīdēt –	atspirgt –	sāpēt –
mirt –	dzert –	norimt –
ietilpt –	smakt –	svilt –
trakot –	tecēt –	pilēt –
šķīst –	paklupt –	sastingt –
sakarst –	samulst –	pierast –
apžūt –	elpot –	salt –
noslikt –	kalst –	sajukt –
rūgt –	izaugt –	sēdēt –
izbērt –	izgaist –	izkust –

4. No katra pāra darbības vārdu vajadzīgajā formā ierakstiet atbilstošajā teikumā!

noslāpt – noslāpēt

- Benzīns beidzas, un motors .....
- Biezā migla ..... apkārtējos trokšņus.

slīkt (noslikt) – slīcināt (noslīcināt)

- Upe ir tik dziļa, ka dažs labs neuzmanīgs vai pārgalvīgs peldētājs tajā ir .....
- Ir cilvēki, kas savas bēdas ..... alkoholā, bet bēdas neesot ....., tās peldot pa virsu.

kalst – kaltēt

- Man patīk ..... siena smarža.
- Labības kaltē izkultos graudus ....., līdz tie sausi.

salūzt – salauzt

- Kurš ..... durvju atslēgu?
- Es ..... klēpi ziedošo ievu zaru.

sakarst – sakarsēt

- Saule ..... pludmales smiltis.
- Karstajā saulē smiltis ..... ļoti ātri.

sajukt – sajaukt

- Es pati ..... konjugācijas.
- Man ....., kur ir ziemeļi, kur dienvidi, un es nezināju, kurp iet.

pierast – pieradināt

- Augstskola ..... studentus pie patstāvīga darba.
- Meitenes ātri ..... pie agrās celšanās.

izbērt – izbirt

- No māka ..... daži santīmi un varbūt arī kāds lats.
- Puisēns visu naudu, kas viņam bija saujā, ... uz letes.

iznīkt – iznīcināt

- Noziedznieki bija ..... visus lietiskos pierādījumus.
- Visas skaistās rozes lielajā sausumā un karstumā .....

sēdēt – sēdināt

- Mājasmāte ..... viesus pie galda.
- Kad es atnācu, visi jau ..... pie galda.

izgaist – izgaisināt

- Drīz vien mākoņi ..... miglu, un diena būs skaidra.
- Lidmašīna pārlidoja pār galvām un ..... debesis.

izaugt – izaudzēt

- Meitenes ..... milzīgu ķirbi, ko varēja nest uz izstādi.
- No sīkas sēklas ..... milzīgs ķirbis.

kaunēties – kaunināt

- Māte ..... dēlēnu par sliktajām atzīmēm.
- Viņš ..... par savu netīro apģērbu.

drupt – drupināt

- Ūdens ..... kaļķakmens iezi.
- Trauslais cepums pirkstos .....

elpot – elpināt

- Slimnieks ir smagā stāvoklī, viņu vajag mākslīgi .....
- Augi ..... ar saknēm un lapām.

samulst – samulsināt

- Profesora jautājumi studentu .....
- Viņš ..... un nevarēja atbildēt ne uz vienu jautājumu.

pielipt – pielipināt

- Slapjā zeme ..... pie kājām.
- Uzrakstījis adresi, viņš aplokšnes kreisajā stūrī ..... marku.

ripot – ripināt

- Rati pa kalnu uz leju ..... viegli.
- Zēns pa galdu ..... stikla lodīti.

salt – saldēt

- Aukstajā vējā stipri ..... rokas un vaigi.
- Vējš bez žēlastības ..... seju, un drīz vien tā kļūst gluži sāta.

5. Ir grupa darbības vārdu, ko sauc par **iteratīvajiem** darbības vārdiem. Šo darbības vārdu nozīme izsaka darbības atkārtošanos (dažreiz – bezmērķīgumu). Piemēram.

pamatdarbības vārds   iteratīvais vārds

kliegt

klaigāt

dzīt

dzenāt

brēkt

brēkāt

Uzrakstiet iteratīvo darbības vārdu!

braukt –

raut –

bēgt –

mīt (zāli) –

grūst –

dzīt (projām) –

stumt –

kniebt –

durt –

brist –

līst –

griezt (ar šķērēm) –

kāpt –

kraut –

griezt (apkārt) –

trenkt –

vest –

gulēt –

plūkt –

šaut –

bērt –

ost –

glaust –

berzt –

plēst –

spiest –

celt –

tvert –

sviest –

kost –

liet –

stiept –

skriet –

snaust –

lauzt –

liekt –

lēkt –

smelt –

saukt –

nest –

laisties –

6. No katra pāra darbības vārdu vajadzīgajā formā ierakstiet atbilstošajā teikumā!

lēkt – lēkāt

- Zvirbuļi ..... pa koku zariem un skaļi čivināja.
- Sportists ..... pāri latiņai viegli un atsperīgi.

celt – cilāt

- Sporta zālē svarcēlāji ..... svaru bumbas.
- Pēdējo svaru stieni viņš ..... uz augšu ar lielu piepūli.

durt – durstīt

- Kāju pēdas ..... asie rugāji, tā ka paiet varēja ar grūtībām.
- Ar drošu roku viņa ....., šļirces adatu vēnā.

grūst – grūstīt

- Zvejnieks, ielicis airus, ... laivu ūdenī.
- Zēni, cits citu ....., skrēja uz klasi.

izbraukt – izbraukāt

- No mājas mēs ..... agrā rītā.
- Viņi ..... visu pilsētu, meklējami vajadzīgos materiālus.

knābt – knābāt

- Zostēviņš nikni šņāca un ..... kājās.
- Cālēni ..... zālē izbērtos putraimus.

griezt – grozīt

- Mazā sieviņa izmisīgi ..... galvu uz visām pusēm, cenzdamās saskatīt, kas tur īsti notiek.
- Ūdens ..... dzirnavu ratu.

nemest – nemētāt

- “..... savas mantas pa visu istabu!” bārās māte.
- “Un ..... papīrus zem gultas, svied papīrgrozā!” viņa turpināja bārties.

7. Sakārtojiet darbības vārdus atbilstoši trim konjugācijām!

aizmest, salauzt, ierasties, atzīmēt, atbildēt, piedalīties, darboties, iepazīties, pazaudēt, pazust, nodrošināties, piederēt, raudāt, padziedāt, sagadīties, spēlēt, rūpēties, sertificēt, turpināt, aizvadīt, atgriezties, sniegties, novērtēt, padomāt, satikt, aizbaidīt, demonstrēt, noslaucīt, atveldzēt, saslapināt, sūdzēties, ticēt

8. Visvairāk formu tiek darinātas no tagadnes celma, no tā tiek atvasinātas šādas formas:

- pati tagadnes forma,
- vajadzības izteiksmes forma (no 3. personas),
- pavēles izteiksmes forma,
- atstāstījuma izteiksmes tagadnes forma,
- darāmās kārtas tagadnes divdabja forma ar **-ošs**,
- ciešamās kārtas tagadnes divdabja forma ar **-ams/-āms**,
- nelokāmo divdabju formas ar **-ot/-oties, -am/-ām, -amies/-āmies**.

Atvasiniet visas minētās formas no darbības vārdiem
vilkt, pāriet, maksāt, dzīvot, krāsot, saistīt, pārliecināt, vadīt, iepriecināt, zināt!

Tagadnes 3. persona _____

Vajadzības izteiksme _____

Pavēles izteiksmes daudzsk. 2. persona _____

Atstāstījuma izteiksmes vienkāršā tagadne _____

Divdabis ar -ošs _____

Divdabis ar -āms _____

Nelokāmais divdabis ar -ot _____

Nelokāmais divdabis ar -am/-ām _____

---

9. Uzrakstiet pareizi ciešamās kārtas divdabjus ar -ams vai -āms (uzdevumā visi vārdi doti ar īsu izskaņu)!

uzaicinams, ierobežojams, pagodinams, stiepjams, saklausams, nesams, sasniedzams, šķīdinams, brīdinams, aicinams, lokams, slaukams, slaucams, ievedams, saistams, dzerams, pārvaldams, dodams, atstāstams, laistams, sildams, ciešams, saprotams, dzirdams, dzīvojams

10. Rakstiet pareizo divdabja formu ar -ošs vai -ams/-āms! Pievērsiet uzmanību noteiktās vai nenoteiktās galotnes lietošanai!

- Rūpnīcā (strādāt) ..... speciālistu konference.
- Jāpiemēro (atbilst) ..... likuma pants.
- Ir (iespēt) ..... saslīmšana ar šo bīstamo slimību.
- Līdzekļi ir (ieguldīt) ..... izglītībā.
- Šis eksāmens (nolikt) ..... jau sesijas sākumā.
- Vislabāk redzēt ir pirmajā rindā (sēdēt) .....
- Šī apdrošināšanas sabiedrība ir viena no (vadīt) ..... mūsu valstī.
- Tas ir smags un (nogurdināt) ..... darbs.
- Daži uzņēmumi vēl ir (privatizēt) .....
- Nodokļus maksā visi (strādāt) .....
- Abām (karot) ..... valstīm ir jāvienojas.
- Grafikā mēs redzam (kāpt) ..... līkni.
- Viņam bija vairāki (uzticēt) ..... draugi.

11. No pagātnes celma tiek atvasināts tikai viens divdabis – darāmās kārtas pagātnes divdabis ar *-is, -usi, -ies, -usies*.

Pārveidojiet teikumus atbilstošajā saliktā laika formā!

A.

1. Ekskursanti **apskatīja** muzeju. – Ekskursanti **bija apskatījuši** muzeju.

2. Zviedrija palielina eksportu.
3. Valsts veicina tirgus attīstību.
4. Mēs izvēlamies modernas preces.
5. Visi mācīsies angļu valodu.
6. Meitenes pievienojās grupai.
7. Visas vēlēšanās piepildīsies.
8. Jūs izdomājāt labāku variantu.
9. No rītdienas kārtība mainās.
10. Ražošana līdz šim attīstās nevienmērīgi.
11. Vai tu redzēji visas filmas sērijas?
12. Vēlētāji biļetenus iemet urnā.
13. Skolēni sapulcējās zālē.
14. Es pārbaudīju visus pierakstus.
15. Viņas piedalās visās sacensībās.
16. Zālē sēdošie dzird brīnumainas skaņas.
17. Entuziastu darbošanās drīz vien beigsies.
18. Klienti sastrīdējās par līguma noteikumiem.
19. Alpīnisti atgriezās nometnē.
20. Saule jau noriet.

B.

1. Senāk cilvēki lietoja tāda metāla naudu, kāds šajā zemē bija atrodams.

2. 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā norēķini starp valstīm notika tikai ar zelta naudu.

3. Monētas nosaukums nāk no Senās Romas.

4. Romiešu dieva Jupitera sievai bija divi vārdi – Jūnona Monēta.

5. Jūnona Monēta sagādāja līdzekļus romiešu karam un palīdzēja uzvarēt.

6. Romieši par pateicību uz viņas templi Kapitolija kalnā pārcēla naudas kaltuvi.

7. Kaltuvi romieši nosauca viņas vārdā.

8. Kopš tā laika metāla naudu visi sāk saukt par monētām.
9. Papīra nauda radās 650. gadā Ķīnā.
10. Tajos laikos Ķīnā valdīja Tanu dinastija.
11. Vai jūs redzējāt elektronisko naudu?
12. Tā parādījās tikai 20. gs. sākumā ASV.
13. No 1922. gada Latvijas Republika lietoja savu naudu –
latu un santīmus.
14. Toreiz Latvijas valstij piederēja arī 12,2 t zelta.
15. Pēc 1940. gada PSRS nelikumīgi piesavinājās daļu no
Latvijas ārzemju bankās noguldītā zelta.
16. Pēc neatkarības atgūšanas Latvija atguva daļu no šī zelta.

**12. No darbības vārda iekavās dariniet saliktā laika
divdabi ar -is, -usi, -ies, -usies!**

1. Ko acs nav (redzēt) ....., to arī sirds neprasa.
2. Optimists ir cilvēks, kas nav (lasīt) ..... rīta
avīzi.
3. Kas nav (celt) ..... māju, tam šķiet, ka sienas
pašas (izaugt) ..... no zemes.
4. Pēc tam kad laime būs tev (uzsmaidīt) .....,
tādu, kam tu būsi pateicību parādā, saradīsies daudz.
5. Uzvarētājs nav (uzvarēt) ....., ja uzvarētais
nav (atzīt) ..... sakāvi.
6. Vaļširdīgam būt nav viegli, ja neesi (nolemt) .....
teikt visu patiesību.
7. Daži cilvēki ir (dzimt) ..... tikai tādēļ, lai
pamanītu citu trūkumus.
8. Pabeidzot lasīt labu grāmatu, šķiet, ka esi (šķirties)
..... no drauga.
9. Gudrie no muļķiem mācās, bet muļķi no gudrajiem vēl
neko nav (iemācīties) .....
10. Arī pieminekļus novāc, kad tie savu laiku (nokalpot)
.....

11. Patiesa mīlestība ir kā spoks: visi par to runā, bet maz ir tādu, kas (sastapties) ..... ar to vaigu vaigā.

12. Cerības uz rītdienu ir aizraujošas, kamēr šodiena nav (klūt) ..... par vakardienu.

13. Vārds *darbs* ir pamatvārds, no tā ir (rasties) ..... visi vārdi, visas krāsas, visas melodijas – visa cilvēku pasaule.

14. Kas skaisti runā par mīlestību, tas nav (iemīlēties) .....

15. Muļķis stāsta to, ko viņš ir (ēst) ....., gudrais – to, ko viņš ir (redzēt) .....

16. Ne tikai dzīvību vien māte ir (dot) ..... dēliem, viņa ir (iemācīt) ..... bērniem valodu.

17. Ļoti grūti cildināt to, kas ir cildinājumu (pelnīt) .....

13. Lietojiet pareizās pavēles un īstenības izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formas! (Atcerieties – **jautājuma teikumos jālieto** nevis pavēles formas, bet gan **īstenības izteiksmes formas!**)

1. (Nepārkāpt) ..... noteikumus!

2. Vai jūs parasti tā (steigties) .....? (Pagaidīt) ..... arī mūs!

3. (Nešķiest) ..... velti savu enerģiju!

4. Vai jūs (ciest) ..... lielas sāpes? (Nomierināties) .....!

5. (Pārspriest) ..... visus jautājumus grupā!
Jūs taču tā parasti (darīt) .....

6. (Nenodzēst) ..... gaismu! Jūs taču neko (neredzēt) .....

7. (Glābties) .....! Kāpēc jūs neko (nedarīt) .....?
8. Kāpēc jūs (nesēdēt) ..... mierīgi? (Sēdēt) ..... taču klusu!
9. (Nebūt) ..... tik nopietni! (Pasmieties) .....!
10. Mierīgi (aplēst) ..... visus izdevumus!
11. (Noslaucīt) ..... galda virsmu! Vai jūs (redzēt) ....., cik daudz šeit putekļu?
12. (Būt) ..... laimīgi!
13. Kāpēc jūs neko (nejautāt) .....? (Jautāt) ..... par visu!
14. (Censties) ..... izvairīties no liekiem izdevumiem!
15. (Piestumt) ..... šo skapi tuvāk pie sienas!
16. Lūdzu, (negrūstīties) .....!
17. (Atbalstīt) ..... mūsu partiju!
18. (Gulēt) ..... mierīgi tālāk!

14. No darbības vārda iekavās dariniet pavēles izteiksmi!

1745. gadā Imperatoriskā zinātņu akadēmija laida klajā pēc Pētera I norādījuma savāktos uzvedības noteikumus pie galda. Lūk, daži no tiem!

“Nekad pats sevi daudz (nelielīt) ..... un savu personību bez vajadzības (nepaaugstināt) ....., (gaidīt) ....., kamēr citi no malas to pateiks! Zobus ar nazi (netīrīt) .....! Maizi pie krūtīm piespiedis, (negriezt) ..... šķēli no klaipa!

(Neaplaizīt) ..... sev pirkstus! Ap savu šķīvi žogu no kauliem, maizes garozām un cita (netaisīt) .....! Virs ēdiena trauka (nečāpstināt) ..... kā cūka un (nekasīt) ..... pauri! Pirmais (nedzert) ....., (būt) ..... atturīgs un (izvairīties) ..... no plēgurošanas! Kad tev piedāvā, tad (ņemt) ..... tikai tik, cik vajadzīgs: stipro dzērienu (dzert) ..... no mazākām glāzītēm, bet vājāko – no lielākām. (Atcerēties) ..... – alkohols atraisa mēli un sasaista prātu!"

15. No nenoteiksmes veidojiet vajadzības izteiksmes formu! Domājiet par pareizo lietvārda locījumu!

1) atklāt sapulci, atlikt visus darbus, iegūt labu rezultātu, apkalpot klientus, pārstrukturēt firmas darbību, piedāvāt pakalpojumus, testēt kandidātus, respektēt vēlēšanos, pārvaldīt īpašumu, noguldīt naudu, veicināt līdzekļu apriti, panākt saprašanos, turpināt iesildīšanos

2) pievērst uzmanību, nospraust mērķi, atlikt darba nodošanu, uzsākt reģistrēšanos, kotēt vērtspapīrus, iemaksāt noteikto summu, nezaudēt laiku, reģistrēt firmu, atdesēt sakarsušo galvu, mainīt apstākļus, veicināt pieprasījuma palielināšanos, pastiprināt efektu

16. Veidojiet vajadzības izteiksmes formu, lietojot galotni -as vai -ās!

1. Tev ir (izvairīties, pārlicināties, neatsacīties, piedalīties, parunāties, doties, pamosties, nepretoties, tikties, iesaistīties, cīnīties, paklausīties, sazināties, atzīties, ļauties)

2. Jums ir (ieskatīties, nogriezties, nebrīnīties, apmainīties, izturēties, izvēlēties, atgriezties, nekavēties, balstīties, atsaukties, vienoties, nomierināties, apstāties, atsveicināties)

17. Pārveidojiet teiku atstāstījuma izteiksmes atbilstošajā laikā!

Kā Rīga ir cēlusies

Velns **nesa** akmeņus un **bēra** Daugavā. Viņš vēl **nepabeidzis** darbu, kad **iedziedājās** gailis. Velns **steidzās** pa galvu, pa kaklu uz ellī, bet skriedams **apgāza** akmeņu kaudzi. Visi akmeņi **sabīra** Daugavā, un tajā vietā **izcēlās** Rīga. Katru gadu kāds rūķītis **izceļas** no Daugavas un **prasa**: “Vai Rīga gatava?” Ja kāds **atbildēs**, ka gatava, tad Rīga **nogrims** Daugavā.

18. Pasvītrotās īstenības izteiksmes formas pārveidojiet par atbilstošajām atstāstījuma izteiksmes formām!

Ievērojiet šādu sakarību:

īstenības izteiksmes	atstāstījuma izteiksmes
vienkāršā tagadne	– vienkāršā tagadne
saliktā tagadne	– saliktā tagadne
vienkāršā pagātne	– vienkāršā pagātne
saliktā pagātne	– saliktā pagātne
vienkāršā nākotne	– vienkāršā nākotne
saliktā nākotne	– saliktā nākotne

- Dzimstība Eiropā arvien samazinās. Eiropai draud novecošanās. Visgrūtāk klāsies bērniem, kas ir dzimuši 20. gadsimta beigās vai 21. gadsimta sākumā.
- Centrāltirgu gaida rekonstrukcija. Jau ir izstrādāti paviljonu un laukumu pārbūves projekti. Tomēr vēl nav zināms, kad būvdarbi beigsies. Projektu izstrādē ir piedalījušās četras firmas.
- Sniega vētras Rietumeiropā pēdējās nedēļās izraisīja tūkstošiem avāriju uz ceļiem. Daudzi gāja bojā, apmēram simts cilvēku guva ievainojumus. Sniegs un ledus traucēja arī Londonas lidostu darbību.
- Vairāk nekā 74 miljoni cilvēku visā pasaulē cieš no gaisa piesārņojuma. Miljoniem cilvēku dzīvo vietās, kurās piesārņojums pārsniedz Pasaules Veselības organizācijas noteiktos standartus. Arī Rīgas iedzīvotāji elpo ļoti piesārņotu gaisu. Rīgas centrā autostāvvietu skaits arvien palielinās. Ir paredzēts uzbūvēt vēl vairākas jaunas stāvvietas. Katra šāda stāvvietas piesārņos gaisu un izvadīs šo netīro gaisu virs zemes. Tas palielinās jau tā kritisko gaisa piesārņojumu.

- Kāda ir jaunā projekta būtība? Tramvajs savienos trīs valstis. Unikālā projekta organizētāji grib atklāt tramvaju satiksmi starp Vāciju, Čehiju un Poliju. Projekta pirmo kārtu īstenoš četros gados. Maršrutu pilnībā nodos ekspluatācijā 2015. gadā. Projektu daļēji finansēs Eiropas Savienība un daļēji par to maksās vietējās varas iestādes.
- Slavenais franču dramaturgs Moljērs piezīmē bagāta buržuja ģimenē, tāpēc viņam bija iespēja iegūt labu izglītību. Viņš iesāka studēt jurisprudenci, bet nespēja dzīvot bez teātra, tāpēc studijas pameta. Moljērs kļuva par ceļojošas teātra trupas vadītāju. Repertuāra nabadzība spiedusi Moljēru pašu ķerties pie spalvas. Drīz vien Moljēra lugas kļuva ļoti populāras.

19. Svītriņu vietā divdabju formās rakstiet s vai z! No nenoteiksmes formas iekavās veidojiet pagātnes formu! Tas palīdzēs noteikt s un z rakstību divdabjos ar -ts un -dams.

- Ar katru dienu pumpuri arvien vairāk (piebriest) ..... . Piebrie___dami tie atgādināja mazas pūderslotiņas.
- Vai viņš cieši (aizgriezt) ..... krānu? No aizgrie___tā krāna brīdi pa brīdim pilēja ūdens. Aizgrie___dams krānu, viņš dzirdēja durvju zvanu.
- Vai kāds (nodzēst) ..... ugunsgrāvu? No neno___dzē___tā ugunsgrāva gaisā joprojām ceļas dūmi.
- Varbūt egle (nolūzt) ..... pati? Varbūt lū___dama tā žēli vaidēja?
- Sodū zaglis (izciest) ..... stingrā režīma cietumā. Tik tikko pacie___dams sāpes, viņš pagriezās uz otriem sāniem.
- Mājas viņi (pamest) ....., fronteī tuvojoties. Taču pame___tās mājas bieži rādījās sapņos. Pame___dams dzimto vietu, cilvēks zaudē kaut ko vairāk par īpašumu.

- Nakšnotāji (lauzt) ..... zarus ugunskuram.
Lau___dami zarus, ceļotāji redzēja uzlecām lielu, spožu mēnesi. Kad salau___tos zarus viņi nesa uz ugunskura vietu, pāri takai pārskrēja kāds pārbijies zaķis.
- Sniegs strauji (kust) ..... un dila. Ku___dams un dildams tas pārvērta ceļus par čalojošām tērcītēm.
- Braucējs (aizmirst) ..... nogriezties un turpināja braukt pa sen aizmirsto ceļu. Aizmirst___dams paskatīties kartē, viņš pabrauca garām viesnīcai.

20. Nosvītrojiet nepareizo darbības vārda vai divdabja formu!

nav jāmokās / nav jāmocās
 salauzts krēsls / salausts krēsls
 iet, neko nejudams / iet, neko nejudams
 Piespraužiet ziedu! / Piespraudiet ziedu!
 Kāpēc jūs neko nedarāt? / Kāpēc jūs neko nedariet?
 diezgan snauzts / diezgan snausts
 nokozts kumoss / nokosts kumoss
 nosalušie apsildās / nosalušie apsildas
 pārraidamais teksts / pārraidāmais teksts
 Nelūzti! / Nelūsti!
 peļu apgrauzts siers / peļu apgrausts siers
 Nekad neapskaudiet citus! / Nekad neapskaužiet citus!
 Karavīri atkāpjās / Karavīri atkāpjas
 Kam jūs to dodiet? / Kam jūs to dodat?

21. Uzrakstiet lokāmo divdabju atgriezeniskās formas dažādos locījumos!

- radusies iespēja – Izmantojiet šo ..... iespēju!
- neizdevies darījums – Viena ..... darījuma dēļ var ciest visa uzņēmuma darbs.
- tēmu izvēlējušies studenti – Tēmu ..... studentu uzvārdi redzami sarakstā.

- akcijā piedalījušies pilsoņi – Lūdzam pieteikties visus akcijā ..... pilsoņus!
- atkārtotajās svārstībās – Tabulā var redzēt .....
- stabilizējies tirgus – Eiropā mēs redzam jau ..... tirgu.
- sabojājusies prece – Pircējiem nevar piedāvāt ..... precī.
- paplašinājušies sakari – ..... sakaru dēļ jāpārkārto visa firmas darbība.
- no ārzemēm atgriezies tūriste – No ārzemēm ..... tūristes bagāža.

22. Pārveidojiet darbības vārdus ciešamās kārtas atbilstošajā laika formā! Atbilstoši pārveidojiet arī lietvārdu akuzatīva formu!

1. Pārbaudē atklāj daudzus trūkumus un nepilnības.
2. Šīs preces piedāvās lielākajos veikalos.
3. Pircēja vajadzības ne vienmēr apmierināja.
4. Tirgu slēdza sešos vakarā.
5. Darbalaiku te nemitīgi maina.
6. Tirdzniecības zīmi reģistrē, un to nelieto bez kompānijas atļaujas.
7. Virtuālo vidi lieto gan biznesa, gan privātām darīšanām.
8. Piedāvā arvien jaunus pieslēguma veidus.
9. Par interneta lietotājiem uzskata tos, kas vismaz vienreiz mēnesī izmanto internetu.
10. Speciālisti lēš, ka tīklu izmantos aizvien intensīvāk.
11. Visvairāk apmeklē tieši informatīvos portālus.
12. Mēneša sākumā Rīgas Fondu biržā izolīs Hipotēku bankas ķīlu zīmes.

23. Ciešamo kārtu pārveidojiet darāmās kārtas atbilstošajā laika formā!

1. Eiropas parlaments sākumā tika vērtēts ļoti zemu.
2. Darbošanās divos parlamentos tika aizliegta.

3. Vienošanās tika panākta ne visai sen.
4. Tiks ievēlēta speciāla komisija.
5. Lēmumi tiks pieņemti balsojot.
6. Tiks izskatīta katra sūdzība.
7. Pārvietošanās ar automašīnām šeit tiek ierobežota.
8. Filma tiek demonstrēta vairākos kinoteātros.
9. Daudzas valstis ES tika uzņemtas 1973. gadā.
10. Pasaule arvien vairāk tiek sadalīta attīstītajos Ziemeļos un nabadzīgajos Dienvidos.
11. 1991. gadā tika parakstīts Māstrihtas līgums.

24. Lietojiet pavēles, vajadzības vai vēlējuma izteiksmes formas!

10 baušļi tiem, kam (kārtot) ..... darījumi Japānā

1. Vienmēr (pacensties) ....., lai jūs (tik) ..... oficiāli rekomendēts personai vai firmai, ar ko gribat sadarboties. Turklāt cilvēkam, kas jūs rekomendē, (ieņemt) ..... tikpat augsts postenis, kāds ir personai, ar ko jūs gribat iepazīties. Ir (ņemt) ..... vērā, ka jūs tā kļūstat par rekomendētāja parādnieku un šis parāds būs (dzēst) .....

2. (Mēģināt) ..... piešķirt darījumiem pēc iespējas personisku raksturu!

3. Nekad (nesagraut) ..... ārējo harmoniju! Japāņi dara visu, lai (saglabāt) ..... harmoniju.

4. Nekad (neradīt) ..... japāņim tādu situāciju, kas viņu (piespiest) ..... atzīt savu kļūdu vai nekompetenci!

5. (Domāt) ..... par veidu, kā kārtot darījumu!

6. (Neapelēt) ..... pie loģikas! Emocionālas dabas apsvērumi šeit ir svarīgāki.

7. (Neizrādīt) ..... pastiprinātu interesi par darijumu finansiālo pusi! Kaulēšanās par cenām (uzdot) ..... vidutājam.

8. (Iegaumēt) ....., ka izteicienam "laiks ir nauda" Japānā nav nekādas nozīmes!

9. Jums (zināt) ....., ka japāņiem piemīt tieksme izsacīties nenoteikti.

10. (Atcerēties) ....., ka japāņi izvairās pieņemt ātru un patstāvīgu lēmumu!

25. Pasvītrotos vārdus pārveidojiet par divdabja ar -am/-ām, -amies/-āmies formu kopā ar lietvārdu akuzativā! Pārveidojiet salikto pakārtoto teikumu par vienkāršu paplašinātu teikumu!

1. Visi dzird, ka skan zvans.
2. Tūristi devās tālāk un redzēja, ka upe pagriežas pa kreisi.
3. Viņa gaida, ka atnāks brālis.
4. Bioloģijas kabinetā zēns redzēja, ka skolotājs preparē putnu.
5. Nemaz nedzird, ka mašīnas darbojas.
6. Māte it kā jūta, ka dēls sauc.
7. Varētu dzirdēt, ka adata nokrīt.
8. Esmu redzējis, ka aizlido zosis.
9. Vai tu esi jutis, kā pukst sirds?

26. Rakstiet svītriņu vietā pareizos burtus (s vai z), punktiņu vietā – atbilstošo darbības vārda formu! Ievērojiet pareizrakstību!

lūzt (tagadnē un no tagadnes veidotajās formās – -st-)

Šim kokam jālū___t. Lielā vējā koku zari lū___t. Jāvairās no lū___tošiem zariem. Koks lū___dams krakšķēja. Nesalū___tiet grūtībās!

sabirzt

Siens pirkstos čaukstēja, sabir___dams putekļos. Cepumiem jābūt trausliem, bet nav jāsabir___t gabalos. Manis pēc, sabir___tiet kaut gabalos!

mocīt

Ko jūs mani .....? Ne.....! Mūsu bērni dzīvniekus ne ..... Tās ir ..... sāpes, kas pārņem visu ķermeni.

slaucīt

Sētnieks ..... uz ietves sabirušas lapas. Bērni, lūdu, no..... kājas un nāciet iekšā! Šīs glāzes vairs nav ....., tās ir sausas.

slaukt

Pienāca govju ..... laiks, un māte gāja uz kūti. Viņai ..... trīs govīs. .... govī, tad jums būs piens!

27. Meklējiet kļūdas darbības vārdu un divdabju lietojumā! Labojiet! Pamatojiet savu izvēli!

1. Kā jums labi guļas? Un kā strādājas?
2. Tagad pensionāriem dzīvojas slikti.
3. Es skaitu, ka mums jāgūst uzvara.
4. Pret izglītību viņš attiecās ar neuzticību.
5. Dārzniecība ik gadus saražo vairāk nekā 45 000 neļķu.
6. Lai izmeklētos pie ārsta, nav jābūt slimam, jo ikviens var pārliecināties par savu veselību.
7. Kāpēc viņš jūtas apbižots?
8. Gribru pievest dažus piemērus.
9. Jaunā direktore ienesa daudzas pārmaiņas.
10. Daži jautājumi jāiznes uz nākamo sēdi.
11. Valsts pieņēma likumu, ar ko tika atgriezts reliģisko organizāciju īpašums.
12. Deputāti šo jautājumu aprunās frakciju sēdēs.
13. Izdevumi sastāda vienu miljonu latu.
14. Ārsti dažkārt uzstāda apšaubāmu diagnozi.
15. Biļetes izpārdotas jau pirmajā nedēļā.
16. Viņš visu laiku maisa mums strādāt.
17. Savā piemājas dārzā viņa audzina tomātus.

18. Vajadzētu reiz ievest kārtību arī šajā vietā.
  19. Vēlos vakaros šajā dzīvoklī vienmēr pārdodas alkohols.
  20. Te dabūnamas svaigas un žāvētas zivis.
  21. Tas ir likums, kas tuvākajā laikā būtu jāatmaina.
  22. Augstskolā iestājušamies ir jāzin latviešu valoda.
  23. Visi darba līgumi raksturojas ar vairākām kopīgām pazīmēm.
  24. Jūs ne sevišķi ātri noreagējāt uz pārmaiņām.
  25. Jutu, ka sāku gurt nost.
  26. Abi deputāti ievēlēti no Kurzemes vēlētajiem.
  27. Jauno strādnieku noņēma no darba jau otrajā dienā.
  28. Vadītājs stingri ieteica pieturēties pie instrukcijas.
  29. Lauku skolu bērniem datori bieži vien nav pieietami.
  30. Esošie noteikumi mūs neapmierina.
  31. Jautājums visu laiku atlikās un atlikās, jo nebija atbilstoša likuma par nepilsoņiem.
  32. Man toreiz vienkārši nolaimējās.
  33. Deputāts nebija izdarījis balsojumu.
  34. Es domāju, ka jaunatnei vajag ņemt aktīvāku lomu.
  35. Viņi visi, protams, nesīs atbildību par notikušo.
  36. Es jūs noinformēšu par pašreizējo stāvokli.
  37. Izstāde notiek vēl neatremontētās izstāžu zāles "Arsenāls" telpās.
  38. Pašreiz smagi kārtojas visi sociālie jautājumi.
  39. Kāpēc jūs tik ilgi guliet tik jaukā laikā?
  40. Pusaudži bieži moca gan dzīvniekus, gan mazākus bērnus.
- No kurienes šī cietsirdība?

PRIEVĀRDI

Prievārdu skaits valodā ir ierobežots. Var nosaukt visus mūsdienu valodā lietotos prievārdus. Tie ir:

aiz, ap, ar, bez, dēļ, caur, gar, kopš, labad, līdz, no, pa, par, pār, pēc, pie, pirms, pret, priekš, starp, uz, virs, zem.

Vēl tiek lietoti prievārdu salikteni ar -pus:

apakšpus, ārpus, iekšpus, leļpus, otrpus, šaipus, viņpus, virspus.

Daiļliteratūrā var sastapt arhaismus – *apakš, iekš, iz* (tos literārajā valodā nav ieteicams lietot).

Prievārdi nav patstāvīgi vārdi, tie vienmēr tiek lietoti kopā ar deklinējamu vārdu un nosaka to locījumu.

Visi **prievārdi** atrodas **pirms deklinējamā vārda**. **Izņēmums** ir divas tā saucamās **postpozīcijas** (nevis prepozīcijas) **dēļ** un **labad**, kas atrodas **pēc deklinējamā vārda**.

- *Naudas dēļ viņš gatavs uz visu.*
- *Taisnības labad jāsaka, ka viņš nebija skopulis.*

Ja prievārdam **pēc** ir **cēloņa nozīme**, tad arī tas kļūst **par postpozīciju**, piemēram:

Modes pēc viņa bija uzvilкуси baltus cimodus.

Prievārda saistījums ar locījumu ir atkarīgs no deklinējamā vārda skaitļa.

Ja **deklinējamais vārds** aiz prievārda ir **vienskaitlī**, tad šis vārds var būt **ģenitīvā, datīvā, akuzatīvā** vai **instrumentālī**.

Ja **deklinējamais vārds** ir **daudzskaitlī**, tad šis vārds vienmēr ir **datīvā**:

aiz mājas – aiz mājām, ap koku – ap kokiem, ar bērnu – ar bērniem.

Prievārdi, kas biedrojas
ar vienskaitļa locījumiem   **ar daudz-**
skaitļa datīvu

ar ģenitīvu	ar datīvu	ar akuzatīvu	ar instru- mentāli	visi prievārdi
aiz	līdz	ap	ar	
bez	pa	caur		
kopš	gar			(Izņēmums ir post- pozīcijas dēļ un la- bad , kas arī daudz- skaitli jālieto ar ģenitīvu .)
no	pa			
pēc	par			
pie	pār			
pirms	starp			
priekš	uz			
uz				
virs				
zem				

(visi prievārdi ar
-pus)

Tabulā var redzēt, ka lielākā daļa prievārdu biedrojas ar ģenitīvu un akuzatīvu.

Tikai **divi prievārdi** biedrojas ar **vienskaitļa datīvu**. Neviens prievārds nebiedrojas ar nominatīvu un lokatīvu.

Divi prievārdi (atkarībā no nozīmes) biedrojas **ar diviem locījumiem**. Tie ir

pa	uz
<i>pa vienam</i> (dalāmības nozīmē)	<i>uz galda</i> (vietas nozīmē)
<i>pa ielu</i> (vietas nozīmē)	<i>uz pilsētu</i> (norāda vietu, uz kuru virzās)
<i>pa vasaru</i> (laika nozīmē)	<i>uz stundu</i> (norāda laiku)
	<i>uz veselību</i> (norāda darbības objektu)

Tā saucamie **pusprievārdi** ir vārdi, kas teikumā var būt gan prievārdi, gan apstākļa vārdi. Kopā ar deklinējamu vārdu tie

kļūst par prievārdiem un biedrojas ar vienskaitļa vai daudzskaitļa datīvu. Pusprievārdi ir

blakus skolai, **cauri** pagalmam, **garām** veikalam, **līdzī** putniem, **pāri** pilsētai, **pretī** uzvarai.

Dažkārt prievārdu lietojumā vērojamas atkāpes no literārās normas. Ir jāievēro, ka

1) **nelieto divus prievārdus līdzās:**

Medu ēd ar no koka grebtu karoti (pareizi: *Medu ēd ar karoti, kas grebta no koka*);

2) prievārdu **priekš** lieto tikai **laika**, nevis nolūka nozīmē:

- *Viņi te dzīvoja jau priekš kara* (novecojusi forma);
- *Es nopirku biļeti priekš mātes* (pareizi: *Es nopirku biļeti mātei*);

3) lietvārds atbilstošā locījumā liekams **pēc katra prievārda**, ja divi prievārdi biedrojas ar dažādiem locījumiem:

Var jau dzīvot ar un bez naudas (pareizi: *Var jau dzīvot ar naudu un bez naudas*);

4) daži prievārdi maina locījumu, būdami kopā ar vietniekvārdiem, šādos savienojumos (nevis ar ģenitīvu, bet ar datīvu):

pie tam, pie kam, bez tam (ar datīvu);

5) prievārdu **caur** nelieto, apzīmējot līdzekli:

Reklāmas pie mums nonāk caur avīzēm (pareizi: *Reklāmas pie mums nonāk ar avīžu palīdzību*);

6) norma bieži netiek ievērota **dēļ** lietojumā:

Dēļ labas lomas aktieris ir gatavs uz visu (pareizi: *Labas lomas dēļ aktieris ir gatavs uz visu*);

7) normas pārkāpumi rodas, **kalkējot no citām valodām:**

- *cenās uz precēm* (pareizi: *preču cenās*),
- *runāt pa angļiski* (pareizi: *runāt angļiski*),
- *spēlēt uz klavierēm* (pareizi: *spēlēt klavieres*),
- *dzīvot zem pieņemta vārda* (pareizi: *dzīvot ar pieņemtu vārdu*),
- *uzņemties atbildību uz sevi* (pareizi: *uzņemties atbildību*),
- *uz šodienu tas vairs nav aktuāli* (pareizi: *šobrīd, patlaban tas nav aktuāli*).

VINGRINĀJUMI PAR TEMATU *PRIEVĀRDI*

1. Rakstiet pareizas galotnes!

pirms atgriešanās_____ dzimtenē	kopš lēmuma pieņemšanas_____
zem vairākām krāsām_____	zem sausajām smiltīm_____
otrpus upi_____	augstā gruntsūdenī_____ dēļ
pie augstajām klintīm_____	braukt pa dien_____ un arī pa nakt_____
līdz Saeimas vēlēšanām_____	pēc manas vēlēšanas_____
slimot ar masalu_____	pirms simts gadiem_____
izbraukt ārpus pilsētas_____	klaucēt pie durvīm_____
bez piec_____ minūtēm deviņos	kāpt pa trepi_____
pasacīt pa jokiem_____	ņemt par paraugu_____
valdīt pār cilvēkiem_____	iet uz pirkstgalu_____
atrasties starp diviem_____	zāles pret klepu_____
uguni_____	ārpus Latvijas valsti_____
pēc pusnakti_____	pēc pirmās satikšanās_____
aiz bēdi_____	gar robežu_____
ap Rundāles pili_____	ar jaunajiem paziņiem_____
virsi bezdibeņā_____	otrpus Daugavpili_____
no zeltiem_____ un sudrabiem_____	pēc iepazīšanas_____
pirms stāšanās_____ darbā	

2. Ierakstiet tekstā atbilstošus prievārdus!

A. Gājēju uzvedība

..... ielas jāiziet pieklājīgā un tīrā apģērbā. Neglīti izskatās cilvēks ..... izspūrušiem matiem. Jābūt pieklājīgam ..... apkārtējiem cilvēkiem.

Gājēju kustība ..... ietvi ..... mums notiek ..... labo pusī. Šķērsojot ielu, vispirms jāpaskatās .....

kreisi, tad – ..... labi. Ieraugot ātri tuvojošos transportlīdzekli, nevajadzētu mesties strauji ..... priekšu vai ..... bailēm skriet atpakaļ. Kā gājējam, tā transportlīdzekļa vadītājam jāatbild ..... savu rīcību.

Ejot ..... ielu, vajadzētu atturēties ..... ēšanas.

Nav pieklājīgi spraukties ..... diviem vai vairākiem gājējiem.

Vīrietim, ejot kopā ..... sievieti, jāiet ..... ietves ārējo malu – tā viņa tiek pasargāta ..... iespējamiem negadījumiem.

Kāpjot augšup ..... kāpnēm, vīrietim jāiet ..... priekšu, bet, kāpjot lejup, pirmā iet sieviete. Ja kāpnes ir pietiekami platas, vīrietis var iet ..... sievietei.

Lietus laikā ejot divatā ..... viena lietussarga, lietussargu tur vīrietis. Lietussargs jātur ..... galvas tā, lai ūdens nepilētu virsū ne citiem, ne pašam.

Nav pieklājīgi žestikulēt ..... rokām vai rādīt ..... pirkstiem.

Ieejot kafejnīcā vai restorānā, sieviete iet vīrietim ..... muguras.

B. Atziņas

- Kas atrodas ..... divām nometnēm, to vienmēr sitīs.
- Māja ..... grāmatām ir kā miesa ..... dvēseles.
- Ja zini kaut ko vairāk, dalies savās zināšanās ..... mani, ja ne, – pamācies ..... manis.
- Dzenoties ..... asprātības, dažkārt noķer muļķību.
- Neliec staigāt savai milai ..... bezdibeņa tikai tāpēc, ka tas ir dziļš.

- Mīlestība nēsā acenes, ... kurām skatoties varš liekas zelts, trūkums – bagātība, bet dzirksteles – pārles.
- Melu tēvs neapšaubāmi ir velns, taču ..... nolaidības viņš nav patentējis savu ideju, un tagad viņa pasākums stipri cieš konkurences .....
- Cilvēks, kas cenšas apslēpt savu vājumu ..... skaļām frāzēm un cēliem principiem, neviļus rada aizdomas ..... sevi.
- Jau neliela uzvara ..... sevi padara cilvēku daudz stiprāku.
- Mēs spriežam ..... sevi ..... savām spējām kaut ko paveikt, turpretī citi mūs vērtē ..... tā, ko esam paveikuši.
- Dzīve nav ugunskurs, ... kura var sasildīt rokas un teikt: es biju tas, kas iznesa ..... meža lielo pagali. Tad tu drīz vien sēdēsi ..... aukstiem pelniem.

3. Ierakstiet tekstā lietvārdu atbilstošā locījumā, ievērojot prievārdu, kas ar to saistās!

A. Čikāgas Universitātes profesors Geils strādājis laboratorijā ar (viens) ..... no (savi studenti) ..... , un viņi nav zinājuši, kāds spriegums – 110 vai 220 voltu – ir starp (spaiļes) ..... , pie (kuras) ..... viņiem vajadzējis pievienot aparatūru.

Students grasījies skriet pēc (voltmetrs) ..... , bet profesors devis padomu noteikt spriegumu pēc (tauste) ..... “Bet mani vienkārši paraustīs, un tas būs viss,” iebildis students. “Ja tur būs 110 volti, tad jūs atlēksiet atpakaļ un vienkārši iesauksieties – pie (velns) ..... ! Bet, ja tur būs 220 volti, tad izteiciens būs spēcīgāks,” sacījis profesors.

Kāds students noteicis: “Šorīt satiku kādu puisi, viņš droši vien tieši pirms (tas) ..... bija pieslēdzies pie 440 voltu sprieguma.”

B. No Montekarlo spēļu (nams) ..... iznāk apmierināts cilvēks, kam laimējies – viņa kabatas ir pilnas ar (nauda) ..... Pēkšņi no (kāds tumšs stūris) ..... viņš dzird atskanam balsi:

“Kungs, vai jūs nepalīdzētu trūkumcietējam, kuram nav nekā cita kā tikai revolveris, ko viņš pašreiz tur pavērstu pret (jūs) .....?”

4. Uzrakstiet vārdu savienojumu *prievārds + lietvārds*, izmantojot dažādus prievārdus!

(pils)	(debesis) .....
(nakts)	(klintis) .....
(akmens)	(rietumi) .....
(ūdens)	(zosis) .....
(auss)	(balsis) .....
(rudens)	(ārzemes) .....
(satikšanās)	(milti) .....
(vēlēšanās)	(vēlēšanas) .....
(stūris)	(dzirnavas) .....
(zibens)	(smadzenes) .....
(sirds)	(smiekli) .....
(nodoklis)	(zivis) .....

5. Kļūdas prievārdu lietojumā var rasties, tieši tulkojot no krievu valodas, piemēram, krievu prievārdu *на*:

nepareizi

dalīt uz divām grupām
reizināt (dalīt) uz četri
tulkot uz angļu valodu
uz klienta lūgumu
dokumenti uz Krasta vārda
pieņemt darbā uz šādiem
noteikumiem
uz šodienu
spēlēt uz klavierēm
cenas uz naftu
nopirkt uz trīspadsmit latiem
gadu atpakaļ
nopirkt biļeti priekš māsas
sēdes protokols no 2003. gada
12. janvāra
kārt uz sienas gleznu
plāns uz vienu mēnesi

pareizi

dalīt divās grupās
reizināt (dalīt) ar četri
tulkot angļu valodā
pēc klienta lūguma
Krasta dokumenti
pieņemt darbā ar šādiem
noteikumiem
pašreiz, tagad
spēlēt klavieres
naftas cenas
nopirkt par trīspadsmit latiem
pirms gada
nopirkt biļeti māšai
2003. gada 12. janvāra sēdes
protokols
kārt pie sienas gleznu
plāns vienam mēnesim /
mēneša plāns

Labojiet nepareizu vai neatbilstošu prievārdu lietojumu!

- Es uzaicinu visus nopietni pieiet pie šīs situācijas.
- Jārunā par kredītu piešķiršanu no valdības puses.
- Priekš sevis es naudu neprasīju, es prasīju to dēļ bērniem.
- Šī pavēle tika dota uz 22 virsmežniecībām.
- Mēs bijām Liepājā divas dienas atpakaļ.
- Nepazīstamais aizslēpās aiz no vecuma pussabrukušas mājeles.
- Vēl ir virkne parādu, ko mēs saprotam zem parādiem G 24.
- Mēs nestrādājam tikai dēļ naudas.
- Senāk viņš romānu rakstīja uz rakstāmmašīnas, bet tagad uz datora.
- Man vislabāk patika tas, kas spēlēja uz saksofona.
- Pirms darba nodošanas tēzes jātulko uz angļu valodu.
- Šīs vērtības pie mums nonākušas caur tautasdziesmām.

SKAITĻA VĀRDI

Ir pamata skaitļa vārdi,
kas atbild uz jautājumu
cik?

un

kārtas skaitļa vārdi,
kas atbild uz jautājumu
kurš? kura?

Pamata skaitļa vārdus loka
kā 1. vai 4. deklinācijas liet-
vārdus.

(vai arī kā īpašības vārdus
ar nenoteikto galotni)

Ja kārtas skaitļa vārds rakstīts
ar arābu ciparu, pēc tā liekams
punkts.

Kārtas skaitļa vārdus loka kā
īpašības vārdus ar noteiktajām
galotnēm.

Piemēram.

N. *viens simts divi tūkstoši*   *trešais, ceturtais, desmitie, sestās*

Ģ. *viena simta divu tūkstošu*   *trešā, ceturtais, desmito, sesto*

D. *vienam simtam diviem*
tūkstošiem   *trešajam, ceturtajai, desmita-*
jiem, sestajām

A. *vienu simtu divus*
tūkstošus   *trešo, ceturto, desmitos, sestās*

I. *ar vienu simtu diviem*
tūkstošiem   *ar trešo, ceturto, desmito, sesto*

L. *vienā simtā divos tūkstošos*   *trešajā, ceturtajā, desmitajā,*
sestajā

Pēc 1. vai 4. deklinācijas parauga loka skaitļa vārdus

***viens (-a), divi (-as), četri (-as), pieci (-as), seši (-as),
septiņi (-as), astoņi (-as), deviņi (-as)*** un ***desmits, simts,
miljons, miljards***, kā arī daļskaitļus, piemēram, ***trešdaļa,
piektdaļa*** u. tml.

Pēc 2. deklinācijas parauga loka skaitļa vārdu ***tūkstotis***.

Skaitļa vārdu **trīs** loka īpatnēji:

N. <i>trīs lati</i>	<i>trīs grāmatas</i>
Ģ. <i>triju latu</i>	<i>triju grāmatu</i>
D. <i>trim / trijiem latiem</i>	<i>trim / trijām grāmatām</i>
A. <i>trīs latus</i>	<i>trīs grāmatas</i>
I. <i>ar trim / trijiem latiem</i>	<i>ar trim / trijām grāmatām</i>
L. <i>trijos latus</i>	<i>trijās grāmatās</i>

Skaitļa vārdu **trīs** var arī nolocīt: **trīs latu dēļ, trīs latiem, trīs latus, trīs latus** u. tml.

Vispār netiek locīti

- skaitļa vārdi **desmit, simt, tūkstoš** – arī saliktnos ne, piemēram, **trīssimt, četr­tūkstoš, piecdesmit** u. tml.;
- skaitļa vārdi, kas beidzas ar **-padsmīt (11–19)**.

Izņēmums ir pulkstenlaika apzīmējumos, kur šos skaitļa vārdus lieto lokatīvā vai kopā ar prievārdu datīvā: vienpadsmitos, līdz piecpadsmiņiem, no četrpadsmiņiem;

- skaitļa vārdi, kas beidzas ar **-pus: divarpus, trīšarpus** u. tml.

Skaitļa vārdu lietojumā vēl ir jāievēro daži nosacījumi.

1. Gadskaitļos tiek lietota nelokāmā forma **tūkstoš** un vispirms ir gadskaitlis ģenitīvā, pēc tam – datums. Piemēram.

2002. gada 15. februārī – divtūkstoš otrā gada piecpadsmitajā februārī

2. Aiz skaitļa vārdiem **desmits, simts, tūkstotis, miljons, miljards**, kā arī tiem, kas beidzas ar **-padsmīt**, lietvārds parasti ir ģenitīvā:

*septiņpadsmit cilvēku
desmitiem bērnu
ar simtiem dolāru
redzējam tūkstošiem putnu
piecus miljonus latu
miljardi zemeslodes iedzīvotāju*

3. Daļskaitlim **pusotra** nav nominatīva formas, bet citi locījumi ir iespējami gan vīriešu, gan sieviešu dzimtē:

bijām prom pusotras dienas, pēc pusotra mēneša, nopirku pusotra metra zīda, lietot pa pusotrai karotei dienā.

4. Saliktajiem skaitļa vārdiem tiek locīts tikai pēdējais vārds:

N. *pieci tūkstoši simt divdesmit **pieci** kilometri*

Ģ. *pieci tūkstoši simt divdesmit **piecu** kilometru*

D. *pieci tūkstoši simt divdesmit **pieciem** kilometriem* utt.

5. Decimāldaļskaitļu apzīmējumos ar lietvārda dzimti jāsašķaņo **pēdējais** skaitļa vārds:

- *septiņi, komats, **pieci litri**;*
- *astoņpadsmi, komats, **divas desmitdaļas**.*

6. Skaitļa vārdu *desmits, simts, tūkstotis* u. c. instrumentāļa formas nenoteikta daudzuma apzīmēšanai parasti tiek lietotas vīriešu dzimtes formā, neievērojot saskaņojumu:

Desmitiem un simtiem reižu es šeit esmu gājis.

7. Skaitļa vārdi, kas saistīti ar īpašības vārdiem *augsts, auksts, dziļš, garš, jauns, liels, plats, resns, silts, smags, vecs* vai šo vārdu **pārākās** pakāpes formu, lietojami **akuzatīvā**:

- *divus metrus plats grāvis;*
- *tris kilogramus smaga līdaka;*
- *piecpadsmi grādus karsts.*

8. Turpretī, ja aiz skaitļa vārda lietoti lietvārdi *augstums, platums, resnums, vecums* u. tml., skaitļa vārdam jābūt **ģenitīvā**:

- *divu metru augstumā;*
- *piecpadsmi grādu karstumam;*
- *divdesmit divu gadu vecumā.*

VINGRINĀJUMI PAR TEMATU SKAITĻA VĀRDI

1. Uzrakstiet ar vārdiem skaitļa vārdus iekavās!

A.

Kāda izskatītos mūsu planēta, ja tās iedzīvotāju skaitu proporcionāli samazinātu līdz (100) .....? Pie šāda uzdevuma ķērās kāds Stenfordas Universitātes profesors. Viņš pieņēma, ka uz zemes tad būtu (1) ..... ciems ar (100) ..... iedzīvotājiem.

- (30) ..... cilvēku no tiem būtu ar baltu ādas krāsu, bet (70) ..... – ar citu ādas krāsu,
- (57) ..... dzīvotu Āzijā, (21) ..... – Eiropā, (14) ..... – Rietumu puslodē un (8) ..... – Āfrikā,
- (52) ..... būtu sievietes, bet (48) ..... – vīrieši,
- (30) ..... ticētu Kristum, bet (70) ..... pārstāvētu citas ticības,
- (6) ..... piederētu (59 %) ..... no visām bagātībām,
- tikai (70) ..... nebūtu analfabēti,
- (½) ..... ciestu no pārtikas trūkuma,
- tikai (1) ..... būtu augstākā izglītība,
- tikai (1) ..... būtu dators.

B.

- Izraksts no televīzijas programmas:
 Laiks vīriem? 12.15 .....
 Mūzikas raidījums “Gada balva” 14.40 .....
 .....
 Vertikāle 16.30 .....
 Mākslas filma “Bēglis” no 17.25 līdz 19.15 .....
 .....
 Mūzika un video 22.45 .....
- Sanāksmes sākums 16.20 .....
 (61) ..... balss vajadzīga, lai ievēlētu Moldovas prezidentu. Ja neviens no abiem kandidātiem neiegūs (61) .....

balsi, pēc (2) ..... nedēļām sacentīsies (2)
..... nākamie kandidāti.

- (1993.) .....
..... gadā Krievija kādam Parīzes klubam bija parādā
(3 000 000 000) ..... dolāru.
- Vakara nodaļas studentiem lekcijas ilgst no 18.15 līdz 21.30
.....

2. Rakstiet skaitļa vārdu un lietvārdu galotnes!

Pieteikumus pieņem līdz četrpadsmit..... februār.....
pulksten astoņpadsmit .....

Firma iepērk egļu zāģbaļķus četr....., deviņ..... metr.....
garumā un priežu zāģbaļķus piec....., vien..... metr..... garumā.

Kokmateriālu ražošanas rūpnīca "Komiss" pērk egles zāģ-
baļķus:

- div....., piec..... metr..... garus,
- četr....., deviņ..... metr..... garus,
- piec....., div..... metr..... garus,
- seš....., vien..... metr..... garus.

3. Labojiet kļūdas skaitļa vārdu lietojumā!

- Otrā grupā ir vairāk meiteņu nekā pirmā grupā.
- Mazsalaca pilsētas tiesības ieguva tūkstots deviņi simti
divdesmit astotajā gadā.
- 1927 gadā Mazsalacas draudzē darbojās viena 2 pakāpes un
vienpadsmit 1 pakāpes skolas ar 28 skolotājiem un apmēram
800 skolēniem.
- Ziemeļu Ledus okeānā ledus izkūst apmēram trīsos mēnešos.
- Nodarbības notiks piektā un sestā datumā.
- Saraksti ar dalībnieku uzvārdiem jāiesniedz līdz desmitam
datumam.
- Esmu dzimis 24. jūlija 1978. gadā.

- Latvijas ūdeņu skaistumu var baudīt simtām reizes, un tas neapnik.
- Mums bankai vēl jāatdod tūkstoš lati.
- 1903 gada 17 aprīlī K. Barons raksta: “3 sējums, kas aptvers precības un kāzas, būs apmēram 1500 lpp. biezs. Tas, pēc mana prāta, būs jāsadala 2 daļās. Pirmā daļā nāktu precību un kāzu apraksti un dziesmas, kas pie precībām pieskaitāmas. Kāzu dziesmas tad atkal derīgāki dot vienkopus otrā daļā.”

VIETNIEKVĀRDI

Šīs vārdšķiras vārdu skaits ir ierobežots. Var nosaukt visus šīs vārdšķiras vārdus (alfabēta secībā, vīriešu dzimtē):

abi, dažs, es, ikkatrs, ikkurš, ikviens, jebkāds, jebkas, jebkurš, jūs, kāds, katrs, kas, kurš, mans, manējais, mēs, nekāds, nekas, neviens, pats, savs, savējais, sevis (ģen. forma), **šāds, šis, tāds, tas, tavs, tu, viņš, viss.**

Tiek lietoti arī vietniekvārdu savienojumi, piemēram, ar *kaut* un ar *diezin* (*diez*):

kaut kas, kaut kāds, kaut kurš, diezin kas, diezin kurš (diezin kas, diezin kāds), dažs labs.

Visi vietniekvārdi tiek dalīti grupās pēc nozīmes.

PERSONU VIETNIEKVĀRDI

- *Es, tu, mēs, jūs* lokāmi īpatnēji.
- *Viņš, viņa, viņi, viņas* lokāmi kā 1. vai 4. deklinācijas lietvārdi.

N.	es	tu	mēs	jūs
Ģ.	manis	tevis	mūsu	jūsu
D.	man	tev	mums	jums
A.	mani	tevi	mūs	jūs
I.	ar mani	tevi	mums	jums
L.	manī	tevi	mūsos	jūsos

ATGRIEZENISKAIS VIETNIEKVĀRDS

Ir tikai viens atgriezeniskais vietniekvārds – *sevis*. Tam nav nominatīva formas. Tas tiek lietots, attiecinot uz abiem skaitļiem, uz jebkuru personu un uz jebkuru dzimti.

N.	–
Ģ.	sevis
D.	sev
A.	sevi
I.	ar sevi
L.	sevi

PIEDERĪBAS VIETNIEKVĀRDI

- **Mans, mana, tavs, tava, savs, sava** lokāmi kā 1. vai 4. deklinācijas lietvārdi.
- **Manējais, manējā, tavējais, tavējā, mūsējais, mūsējā, jūsējais, jūsējā, savējais, savējā** lokāmi kā īpašības vārdi ar noteikto galotni, tikai bez iesprauduma **-aj-** datīvā un lokatīvā. Šīs formas ar **-ēj-** parasti lieto bez lietvārda:
Atnāks tikai savējie. Vai mūsējos jau satiki? Melnais kaķis? Tas ir manējais!

Piederības vietniekvārds **savs, savējais** var attiekties uz jebkuru personu:

Es paņēmu savu (savējo) grāmatu; tu paņēmi savu (savējo) grāmatu utt.

To nevar lietot tad, ja var rasties pārpratumi:

Viņš man lūdza atdot savu (nav saprotams – viņa vai manu) grāmatu.

Daudzskaitlī lietojamās formas **mūsu mājas, jūsu zeme** ir personu vietniekvārdu daudzskaitļa ģenitīva formas, kas paliek "sastingušas", t. i., nemainās, ja tās lieto piederības nozīmē:

mūsu māju pagalms, mūsu mājām, ar mūsu mājām u. tml.

JAUTĀJAMIE, ATTIEKSMES UN NENOTEIKTIE VIETNIEKVĀRDI

Tie ir vieni un tie paši vietniekvārdi – **kas, kāds, kurš**.

- **Kāds, kāda, kurš, kura, jebkurš, jebkāds** lokāmi kā 1. vai 4. deklinācijas lietvārdi.
- **Kas** un **jebkas** lokāmi īpatnēji. Vietniekvārdam **kas** nav ne dzimtes, ne skaitļa, **kas** attiecas uz vīriešu un sieviešu dzimti, uz vienskaitli un daudzskaitli. Piemēram, *vīri, kas gāja; sievietes, kas gāja; vāze, kas atrodas uz galda* u. tml.

N.	kas	jebkas
Ģ.	kā	jebkā
D.	kam	jebkam
A.	ko	jebko
I.	ar ko	jebko
L.	kur	jebkur

Jautājamo, attieksmes un nenoteikto vietniekvārdu lietojumā ir jāievēro daži nosacījumi.

1. Jautājamo vietniekvārdu **kas** lieto vispārīgos jautājumos, ja par jautājamo priekšmetu vai būtni nekas nav zināms:

Kas tev noticis? Ko jūs atvedāt? Kur tu paliki? Ar ko tu atbrauci?

2. **Kurš, kura** lieto, izdalot vienu priekšmetu vai būtni no zināmas kopas:

Kuru sulu tu dzersi? Kurš aizsūtīs īsziņu? Kuru studiju programmu tu izvēlējies?

3. **Kāds, kāda** lieto, jautājot par īpašību:

*Kādam iestudējumam tu dod priekšroku?
Kāda bija pagājusī nedēļa?*

4. Ar attieksmes vietniekvārdiem **kas, kurš, kāds** ievada palīgteikumus. Pastāv noteikumi, kad jālieto **kas** un kad – **kurš**. Krievu valodas ietekmē pārāk daudz lietojam **kurš**, aizmirstot, ka ir arī vietniekvārds **kas**.

Vietniekvārds **kurš** jālieto

- **kopā ar prievārdu**

(izņēmums ir tikai tad, ja ar prievārdu saistās nenoteiktais vietniekvārds **kas**, piemēram, *nezinu, par ko mēs runāsim*);

- **ja nepieciešama ģenitīva forma.**

Visos pārējos locījumos ieteicamāks ir **kas** lietojums.

Piemēri.

Nezāgē zaru, uz kura sēdi!

Atbraucām uz zemi, par kuru daudz lasīts.

Tā ir sabiedrība, kurā valda demokrātija.

Kalns, kura virsotne miglā nav saskatāma, nebija tālu.

Kurš un **kas** lieto pārmaiņus saliktā teikumā, kurā ir vairāki palīgteikumi un katrs no tiem attiecas uz dažādiem virsteikuma vai palīgteikuma vārdiem:

Arheoloģija ir zinātne, kas pētī sabiedrības seno vēsturi, par kuru materiālus visbiežāk sniedz izrakumi.

Ja palīgteikumi attiecas uz vienu un to pašu vārdu, jālieto viens un tas pats attieksmes vietniekvārds:

Par kultakmeņiem *dēvē tādus akmeņus, kas senatnē, iespējams, izmantoti kā kulta vieta vai kas paši simbolizējuši kādu pārdabisku būtni.*

Pie **nenoteiktajiem vietniekvārdiem** pieder ne tikai *kas, kāds*, bet arī *diezin kurš, diezin kāds, dažs, jebkas, jebkurš*. Visi šie vietniekvārdi norāda uz kaut ko nezināmu, piemēram:

Vai jūs ko redzējāt? Kāds ienāca pagalmā. Daži domā, ka viņi ir labāki par citiem. To var izdarīt jebkurš.

NORĀDĀMIE VIETNIEKVĀRDI

Norādāmie vietniekvārdi *šāds, šāda, tāds, tāda, viņš, viņa* tiek locīti pēc 1. un 4. deklinācijas lietvārdu parauga. Vietniekvārdu *šis, šī, tas, tā* locīšanas paraugs:

Vienskaitlis

N. šis	šī	tas	tā
Ģ. šā / šī	šās / šīs	tā	tās
D. šim	šai	tam	tai
A. šo	šo	to	to
I. ar šo	šo	to	to
L. šajā / šinī / šai	šajā / šinī / šai	tajā / tanī / tai	tajā / tanī / tai

Daudzskaitlis

N. šie	šīs	tie	tās
Ģ. šo	šo	to	to
D. šiem	šīm	tiem	tām
A. šos	šīs	tos	tās
I. ar šiem	šīm	tiem	tām
L. šajos / šinīs / šais	šajās / šinīs / šais	tajos / tanīs / tais	tajās / tanīs / tais

Pievērsiet uzmanību variantiem ģenitīvā un lokatīvā. Ir iespējams lietot jebkuru no šiem variantiem:

- *šī gada – šā gada;*
- *šinī vietā – šajā vietā – šai vietā, tai zemē – tajā zemē – tanī zemē.*

Ar **šis, šī, šāds, šāda** norāda uz vistuvākajiem priekšmetiem vai būtņēm, vai to pazīmēm.

Ar **tas, tā, tāds, tāda** norāda uz tālākajiem priekšmetiem vai būtņēm, vai to pazīmēm.

Ar **viņš, viņa** var norādīt uz vistālākajiem priekšmetiem. Kā norādāmos vietniekvārdus **viņš, viņa** lieto reti, tiem ir arhaiska nokrāsa:

Aiz viņa kalna dzīvo radnieki.

Sarunvalodā dzirdamie **šitas, šitā** ir neliterāras formas.

NOTEIKTIE VIETNIEKVĀRDI

Noteiktie vietniekvārdi **viss, visa, katrs, katra, ikkatrs, ikkatra, ikkurš, ikkura, ikviens, ikviena, abi, abas** lokāmi pēc 1. un 4. deklinācijas lietvārdu parauga. Vietniekvārdus **pats, pati** loka šādi:

N.	pats	pati	paši	pašas
Ģ.	paša	pašas	pašu	pašu
D.	pašam	pašai	pašiem	pašām
A.	pašu	pašu	pašus	pašas
I.	ar pašu	pašu	pašiem	pašām
L.	pašā	pašā	pašos	pašās

NOLIEGTIE VIETNIEKVĀRDI

Šie vietniekvārdi sākas ar priedēkli **ne-**:

nekas, neviens, neviena, nekāds, nekāda.

Tie lokāmi tāpat kā nenoliegtās formas.

Vietniekvārdu lietojumā sastopamas vairākas kļūdas.

1. Bieži tiek nepareizi locīti personu vietniekvārdi, piemēram:

Atnāc pie manīm! (Pareizi: *Atnāc pie manis!*)

2. Ar personu vietniekvārdiem **viņš, viņa** nevar norādīt uz priekšmetiem. Tikai daiļliteratūrā, kur autors izmanto personifikāciju, šis lietojums ir uzskatāms par māksliniecisku paņēmieni:

Pavasaris – viņš nāk ar lieliem, steidzīgiem soļiem!

Toties kļūdainais lietojums ir teikumā: *Krīze – viņa* (pareizi: *tā*) izplatījās visā Eiropā.

3. Vārdu savienojumus *viens otra* un *cits cita* (arī datīva, akuzatīva, instrumentāļa un lokatīva formā) lieto diferencēti:

- *viens otra* – ja runā par diviem priekšmetiem vai būtnēm,
- *cits cita* – ja runā par vairākiem priekšmetiem vai būtnēm.

Viņi palīdzēja cits citam pārklūt pār grāvi, līdz visa grupa bija nokļuvusi otrā pusē.

Abi jaunieši redzēja viens otru pirmo reizi.

4. Krievu valodā ir vairāki darbības vārdi, kas tiek lietoti kopā ar vietniekvārdu *себя*.

Latviski tie visbiežāk ir atgriezeniskie darbības vārdi:

вести себя – uzvesties

взять на себя – uzņemties

представить себе – iedomāties

прийти в себя – nākt pie samaņas, atgūt samaņu, atjēgties

5. Krievu valodas teicieni

- *во всяком случае, в любом случае,*
- *при любых обстоятельствах*

latviski ir –

- *jebkurā gadījumā,*
- *jebkuros, jebkādos apstākļos.*

6. Jāievēro, ka krievu valodas *никто* ir *nekas, neviens*.

7. Runā (un arī rakstu valodā) ieteicamāks ir savienojums *tas viss*, nevis *viss tas*:

Tas viss man ienāca prātā, kāpjot vilcienā.

8. Bieži dzirdamais vārdu savienojums *tas pat* (dažādos locījumos) literārajā valodā nav ieteicams. Jālieto vietniekvārdu savienojums *tas pats, tā pati*:

Delegācija ieradīsies tai pat (pareizi: *tai pašā, tajā pašā*) laikā.

VINGRINĀJUMI PAR TEMATU VIETNIEKVĀRDI

1. Rakstiet vietniekvārdus atbilstošajā locījumā!

šis, šī

..... nelielajā ēkā
..... jaunajam nodoklim
..... interesantajiem
projektiem
..... zilo acu dēļ
..... dzeltenajās smiltīs
..... nelielo vēlēšanos
..... zivju pēc

tas, tā

..... tālajās dienās
..... nedaudzos svešiniekus
..... siltajām vasarām
..... vecajiem darbiniekiem
..... pirmos rezultātus
..... skaidrajās debesīs
..... modernos uzņēmumus

pats, pati, paši, pašas

līdz gada ..... beigām
bez ..... darba
tas būs ..... laikā
telpas ..... vidū
iet līdz ..... galam
līdz ..... svētkiem
sākt ar ..... mazākajiem

no ..... sākuma
pie ..... durvīm
darba ..... beigās
..... atvadīšanās bija īsa
līdz ..... vēlēšanām
aiz ..... pēdējās mājas
pret ..... lielāko ļaunumu

tas pats, tā pati

- Varbūt mēs esam radīti pēc ..... principiēm kā kosmos, no ..... vielas? Sastāva atlikumu, no kura radītājs bija veidojis Visuma dvēseli, viņš salēja ..... traukos un no jauna sajauca ..... proporcijās.
- Šeit pastāv ..... kārtība, kāda ir kazarmās. Mājās mums jāierodas ..... laikā, mums jāstaigā vienās un ..... drēbēs.

- Vai tā ir ..... nauda ? Vai tā ir ..... banka?
- Māju būvēs uz ..... pamatiem, pēc ..... projekta. Tā atradīsies ..... vietā, kur bija pirms simts gadiem. Mēs staigāsim pa ..... takām, pa kurām staigājuši mūsu senči.

sevis

- Bieži vien cilvēki nepazīst paši .....
- Izvēlieties ..... atbilstošu un tīkamu nodarbošanos!
- Cilvēkam vajag palauties pašam uz ....., bet ne uz citiem.
- Es ..... apņēmos cīnīties līdz galam.
- Ikvienam reizi pa reizei jāieskatās ..... un jābūt spējīgam novērtēt .....
- Vai tev ..... nemaz nav žēl?
- Viņš runāja ļoti klusu, pats pie ....., it kā tikai ..... domātus vārdus.
- Jau otro gadu viņi dzīvo katrs par ..... un rūpējas tikai par .....
- Nevaru piespiest ..... iesākt šo ..... tik nepatīkamo darbu.
- Tam, kas iemilējies pats ....., nav sāncenšu.
- Esiet godīgi pret ..... un pret citiem!
- ..... pilnveidošanai vajadzīga stingra griba, neapmierinātība ar .....
- ..... nepazīšana var būt daudzu neveiksmju cēlonis.
- Atlicināsim laiku ielūkoties ne tikai citos, bet arī .....
- "Cik bijī patiesi pret citiem un ....., Tu..... un citiem vislabāko devi." (*Rainis*)

kas, kurš, kāds?

- ..... kursā jūs mācāties?
  - ..... krāsā ir tavas acis?
  - ..... no datoriem tu vēlies pirkt?
  - ..... ir reakcija – skāba vai sārmaina?
  - ..... jūs gribat palīdzēt?
  - ..... no šīm grāmatām jūs esat lasījis?
  - ..... no jums to izdarīs?
  - ..... gadā tas notika?
  - ..... no gadalaikiem tev patīk vislabāk?
  - ..... būs tava atbilde?
- Pie ..... nodaļas mēs apstājāties?

es

Tu jau ..... nemaz nepazīsti. Vai jūs runājat par .....? ..... šajā koncertā nebūs. Visi bija pret ..... kā savvērējušies, jo no ..... nekāda labuma nebūšot. Ap ..... pulcējās tikai nedaudzi, tie, kas ..... vēl ticēja. .... neesmu augstprātīgs, domāju, ka ..... šādas īpašības nav. .... ir pietiekami daudz citu sliktu īpašību. Pajautājiet par to .....

viņš vai tas?

A.

- Reklāma – ..... darbība ne vienmēr ir precīzi prognozējama.
- Plašsaziņas līdzekļi ir varens spēks, ar ..... palīdzību var ietekmēt sabiedrisko domu. Taču ir gadījumi, kad plašsaziņas līdzekļi nevis veido sabiedrisko domu, bet pakļaujas .....

- Latvijas Universitātei pirms 1940. gada piederēja vairāki zemes īpašumi, un ..... var pierādīt tiesību pēctecību.
- Varens un augsts izskatījās šis kalns, un ..... pakājē abi gājēji izskatījās kā skudras, arī ..... gaita šķita ļoti gausa.
- Latvijā laika gaitā ir ierīkoti apmēram 700 parku, un daudzi no ..... savā laikā ir bijuši ļoti ievērojami. Gaujas nacionālais parks dibināts 1973. gadā, un ..... teritorija stiepjas abpus Gaujas no Jumāras grīvas līdz Murjāņiem.

B.

- Dod nejēgam padomu, un ..... tevi uzskatīs par ienaidnieku.
- Viss ir cilvēka rokās, tāpēc ..... vajag biežāk mazgāt.
- Sirds nav galdauts – katram priekšā ..... neizklāsi.
- Cilvēka dzīve ir īsa, bet ..... slava var būt mūžīga.
- Tas, kas savā mājā ir tīģeris, ārpus ..... parasti ir aita.
- Kad muļķis ieņem augstu amatu, ar ..... apietas kā ar ģēniju.
- Ja celtu laimes ēku, vislielāko istabu ..... vajadzētu ierādīt uzgaidāmajai telpai.

nekas, nekāds, neviens

Kāpēc es tā uztraucos? ..... taču nebija noticis. .... mani nebija meklējis. Nebija ..... vēlēšanās kaut kur iet, taču istabā bija tik smacīgi, ka nolēmu iziet uz ielas.

Iela bija tumša un klusa, nekur ..... logā nebija redzama uguns, nebija ..... mašīnas, ... gājēja. Pilsēta bija kā izmirusi. .... neliecināja, ka tā rīt no rīta varētu atmosties.

Kā man rīkoties? Mēģināju sakārtot savas domas. Es negribēju ..... lūgt ..... padomu, negribēju uzklausīt .....
Vai es esmu spējīga izgudrot kaut ko reālu? Šķiet, ...,
nav ..... izejas. Cik labi, ka mājās nebija .....! Nav
..... jāstāsta.

Attieksmes vietniekvārdi *kas, kurš, kura*, nenoteiktais vietniekvārds *kāds* dažādos locījumos

A.

- Tas ir cilvēks, par ..... visi runā. Es nezinu, ... gadā viņš beidza augstskolu.
- Viņš alkst pēc darba, no ..... muskuļos būtu jūtams nogurums.
- Šī vēstule bija pirmā, ... pienāca no tālās Amerikas.
- Ikviens uzņēmējs, ar ..... runājām, bija par investīciju izmantošanu.
- Lai arī ..... tu izvēlies, viss šajā restorānā ir garšīgs.
- Par solistiem, ... dziedās Eirovīzijā, varēs balsot visi, ... to vēlēties.
- Ir lietas, no ..... dzīvē nākas atteikties. Ir jāzina, pēc ..... tu dzīvē gribi tiekties.
- Tie ir mani biedri, starp ..... es vienmēr jūtos labi.
- Neatbildēti paliek jautājumi, uz ..... neviens līdz šim nav atradis īsto atbildi.
- Es pat nezinu, pēc ..... nosaka raksturu saderību.
- Izcēlās karsts strīds, ... es ar savu viedokli paliku viena.
- Itālija, ... saglabājušās tik daudz antīko celtnu, ir ikviena tūrista sapņu zeme.

B.

Saskarsme ir viena no cilvēku darbības pastāvīgajām formām, ... mērķis ir iedarboties uz saskarsmes partnera izturēšanos. Zinātnieki ir izstrādājuši kritērijus, pēc ..... saskarsmes veidus var klasificēt. Saskarsme ir sarežģīts process, ... veido cieši saistītas daļas, ... sauc par saskarsmes struktūrvienībām.

Viens no sociālās uztveres mehānismiem ir refleksija, ... latīņu valodā nozīmē "atstarošana".

Ikviens saskarsmes partneris apzinās, iespaidu par sevi viņš atstāj uz citiem. X sarunājas ar draugiem, un mēs pieņemam, ka X draugi ir spoguļi pie sienas vai pie griestiem. X apzinās, kā izskatās viņa spoguļattēls no priekšas, ... tas ir spoguļi, ... novietots aiz muguras, un – galu galā – ..... tas atainojas spoguļi, ... piekārts pie griestiem.

C.

Par vienu no literārās pasakas žanra aizsācējiem uzskata francūzi Šarlu Pero, ... 17. gs. sarakstījis pasakas par Runci zābakos, par Pelnrušķīti un vēl citus darbus, ... tagad ir literāro pasaku zelta fonds.

Latviešu literatūrā literārās pasakas aizsācējs ir Ansis Lerhispuškaitis, ... 19. gs. beigās sarakstījis divus pasaku krājumus bērniem un ..... pats ir arī latviešu folkloras vācējs un kārtotājs.

Annas Sakses literārās pasakas rodas no ganu gaitām, ... sākas jau agrā bērnībā, no mazā dzimtās zemes stūrīša, ... no visām pusēm apņem meži, ... tolaik pieder vācu baronam. Brīnumu pilna ir pasaule, ... vidū aug

nākamā rakstniece, ... visus iespaidus vēlāk pārvērtīs mākslas tēlos. Sakses pasakās cieši sadzīvo tautas pasaku tēli ar rakstnieces fantāzijas radītajiem tēliem, ... prasmīgi savijas kopā tautas gudrība ar rakstnieces idejām.

D.

- Slikts ir tas kalējs, ... baidās no dzirkstelēm. (*Somu sakāmvārds*)
- Gudrais, ... visu redzējis, nav tā cilvēka vērts, ... pats savām rokām darinājis kaut vienu lietu. (*Mongoļu sakāmvārds*)
- Slikta uzvedība ir līdzīga bezdibenim, no ..... grūti izrāpties. (*Austrumnieku gudrība*)
- Neslavē putru, ... pats neesi ēdis. (*Latviešu sakāmvārds*)
- Rīkstes, ... bērni vecākiem griež, sāp visvairāk. (*Latviešu sakāmvārds*)
- Ātri izirst tā ģimene, ... sieviete skumst. Vienmēr uzplaukst tā ģimene, ... viņa ir laimīga. (*Indiešu gudrība*)

2. Atrodiet kļūdas vietniekvārdu lietojumā!

- Dzīve – viņa no tevis prasa tik daudz.
- Gaitenī viņš sastapa pasniedzēju, un viņš jautāja, kāpēc viņa nav bijis seminārā.
- Kas no jums prot vācu valodu?
- Katrā gadījumā par to atbildīgs būs katrs pats.
- Šo darbu var veikt kaut kurš.
- Viņa saņēma mātes vēstuli, kura jau sen gulēja kapu kalniņā.
- Tas ir romāns, par ko Džons Golsvērtijs saņēma Nobela prēmiju.
- Cilvēka smadzenes ir kā nelieli tukši bēniņi, kas jāpiepilda ar mēbelēm, kas jums patīk.

- Jānosaka Neilgs pārbaudes periods, kā laikā atklāsies, vai cilvēks ir derīgs šim darbam.
- Viss tas mūs dziļi saviļņoja, un mēs dziedājām tā, kā vēl nekad nebijām dziedājuši.
- Neizniekosim laiku – tas ir audums, no kā darināta dzīve.
- Tās meitenes, kas vēlas iepazīties ar manīm, var zvanīt.
- Kas tad tomēr jums trūkst?
- Satikšanos ar vēlētājiem organizējām tais pat vietās, kur iepriekšējo reizi.

3. Ierakstiet tukšajās vietās atbilstošus vietniekvārdus!

Eksāmens

Ja nervu šūnas, ... es ..... mūžā esmu neatgriezeniski zaudējusi eksāmenu dēļ, varētu nosvērt, izmērīt vai vismaz saskaitīt, rezultāts būtu augstākā mērā biedinošs. Sevišķas šausmas ..... iedveš iestājek sāmeni, un, ja vien būtu iespējams, ... vislabāk no ..... vajadzētu atturēties.

Sacerējums nav ..... ļaunākais, ... cilvēku var piemeklēt, visļaunākais ir matemātika, it īpaši tad, ja uz ..... nav ne mazāko dotību.

Vislabprātāk es būtu pārvilkusi segu ..... pār ausīm, lai pamostos tikai tad, kad ..... būs galā. Taču pienākums bija stiprāks, un ..... devos ceļā.

Pie eksāmenu telpas durvīm jau drūzmējās pulciņš cietēju. Daudzi bija ieradušies kopā ar vecākiem. .... vecmāmiņa, atsaukdamās uz reimatismu, centās garāmejošos mācībspēkus pierunāt, lai ..... mazbērnus uzņem bez iestājek sāmeniem. Kamēr vecāki cīnījās, arī bērni nesnauda un aplūkoja cits ..... ar ieinteresētiem skatieniem, bet ..... pāritis aiz gaiteni izlikto solu grēdām jau neuzkrītoši skūpstījās. Einšteins un Lobačevskis uz ..... noraudzījās no ..... portretiem.

(Pēc M. Kudapas)

APSTĀKĻA VĀRDI

Apstākļa vārdi kā vārdšķira ir ļoti plaša vārdu skaita ziņā. Apstākļa vārdi cēlušies no lietvārdiem, īpašības vārdiem, vietniekvārdiem, darbības vārdiem un skaitļa vārdiem.

Apstākļa vārdi ir nelokāmi, un vienīgā gramatiskā kategorija, kas tiem piemīt, ir **salīdzināmās pakāpes**. Bet arī šīs kategorijas nav visiem apstākļa vārdiem.

Apstākļa vārdus var dalīt grupās pēc to nozīmes.

Apstākļa vārdi norāda

**vietu, virzienu, laiku, mēru, veidu, cēloni
(vai nolūku),**

piemēram,

<i>tepat</i>	<i>augšup</i>	<i>vakar</i>	<i>daudz</i>	<i>ātri</i>	<i>kāpēc (tāpēc)</i>
<i>kur</i>	<i>leju</i>	<i>pērn</i>	<i>pavisam</i>	<i>aktīvi</i>	<i>kādēļ (tādēļ)</i>
<i>šeit</i>	<i>kurp</i>	<i>šoziem</i>	<i>ļoti</i>	<i>centīgi</i>	<i>kālab (tālab)</i>
u. c.	u. c.	u. c.	u. c.	u. c.	

Apstākļa vārdu lielais vairums beidzas ar galotni **-i** (tie darināti no īpašības vārdiem vai divdabjiem): *saskaņoti, pamatoti, pagrūti, precīzi, nervozi, tieši* u. c.

Grupa apstākļa vārdu beidzas ar galotni

-ām	vai	-am
<i>pagaidām</i>		<i>brīžam</i>
<i>projām (joprojām)</i>		<i>palaiķam</i>
<i>lēnām</i>		<i>pagalam</i>
<i>klusām (paklusām)</i>		<i>pavisam</i>
<i>šķērsām</i>		<i>paretam</i>
<i>garām</i>		<i>apmēram</i>
<i>pamazām</i> u. c.		

Apstākļa vārdi teikumā sintaktiski **saistās ar**

- darbības vārdiem: **žigli skriet**;
- īpašības vārdiem vai divdabjiem: **ļoti kārtīgs, lēni plūstošs, lēni plūstot**;
- apstākļa vārdiem: **gluži šķērsām**;
- lietvārdiem: **brauciens atpakaļ**.

Apstākļa vārdu **pakāpes** darina no apstākļa vārda saknes:

- pārāko pakāpi ar piedēkli **-āk**, piemēram,
*steidzīgi – steidzīg+āk = **steidzīgāk**;*
*labi – lab+āk = **labāk**;*
- vispārāko pakāpi darina, pārākās pakāpes priekšā liekot **vis-**, piemēram,
vissteidzīgāk (ja darbības vārds sākas ar **s**, vārdā ir **s dubultojums**);
vislabāk.

Apstākļa vārdam **daudz** ir šādas pakāpes:

daudz – vairāk – visvairāk.

Trīs tā saucamie stāvokļa apstākļa vārdi **bail, žēl, vialga** tiek lietoti ar lietvārda vai vietniekvārda **datīva** locījumu: *man žēl, putnam bail, viņiem vialga*.

Runā un rakstos ļoti bieži tiek lietota apstākļa vārda kļūdaina forma **patreiz**. **Pareizā forma ir pašreiz** (arī īpašības vārds ir **pašreizējs**, nevis **patreizējs**).

Apstākļa vārdi **pretī/pretim** ir literārās valodas varianti.

Dažkārt apstākļa vārdi **pastiprina** priedēkļa darbības vārda **nozīmi**: *aiziet **prom**, nolauzt **nost*** utt.

Lietojot darbības vārdu bez priedēkļa un pievienojot apstākļa vārdu, iegūst nozīmes ziņā tuvus variantus:

*apiet – iet **apkārt***

*izskriet – skriet **ārā***

*atlidot – lidot **atpakaļ***

*palaist – laist **garām***

*piešūt – šūt **klāt***

*uzcelt – celt **augšā***

*palikt – likt **apakšā***

*aizvērt – vērt **ciēt***

*ielīst – līst **iekšā***

*savākt – vākt **kopā***

nolēkt – lēkt **lejā**

pārpeldēt – peldēt **pāri**

atmest – mest **šurp**

uzraut – raut **viršū**

noraut – raut **nost**

pārgriezt – griezt **pušu**

atlaist – laist **vaļā**

Neliterāras ir dažkārt lietotas formas *tāpatās, turpatās* (pareizi: **turpat, tāpat**), *nekādi/nekādīgi* (pareizi: **nekā**), piemēram:

Mēs nekādīgi nevaram tikt (pareizi: *mēs nekā nevaram tikt*).
Mēs paliksim turpatās (pareizi: **turpat**).

Ir arī tā saucamie pusprievārdi – **apkārt, blakus, cauri, garām, līdzās, līdzī, pāri, pretī** –, kurus var lietot kā apstākļa vārdus bez atkarīgā locījuma, piemēram:

- *Iesim apkārt!* (apstākļa vārds)
- *Nāc līdzī!*

Jāiegaumē apstākļa vārdu **tikko, katrreiz, neparko** pareizrakstība.

Vienmēr **kopā rakstāmi** apstākļa vārdi ar **jeb-**:
jebkur, jebkad, jebkā.

Atsevišķi rakstāmi apstākļa vārdi

- ar **kaut**:
kaut kur, kaut kad, kaut kā, kaut cik;
- ar **diezin**:
diezin kad, diezin kur, diezin kā.

VINGRINĀJUMI PAR TEMATU APSTĀKĻA VĀRDI

1. Pievienojiet darbības vārdam atbilstošus un pēc iespējas dažādus apstākļa vārdus!

vaidēt	skatīties	darboties	aprakt	ieteikt
paliect	stāvēt	apklust	kliegt	aizdegt
noticēt	paslīdēt	pašķiebt	aizpogāt	pārsprāgt
likvidēt	zaudēt	airēt	smaržot	izkrāsot
gulēt	apmesties	apkrāpt	justies	ievaidēties

2. Izvēlieties pareizo variantu! Nepareizo nosvītrojiet!

izturēties godam / godām
gaužam / gaužām ilgi jāgaida
brauksim pamazam / pamazām
lietus lija aumaļam / aumaļām
kļūdišos netīšam / netīšām
abi sēž blakam / blakām
noliekam iešķērsam / iešķērsām
neaizmirsīsim nemūžam / nemūžām
tas nebija tīšam / tīšām
patreiz / pašreiz tas nav iespējams
tā būs vissvinīgāk / visvinīgāk
tiksimies kaut kur / kaut kad deviņos
pirms daudziem gadiem / daudzus gadus atpakaļ

3. Pārveidojiet prievārdus par apstākļa vārdiem! Domājiet par locījuma maiņu!

- Tik īsā laikā **ap kalnu** nevar apiet.
- **Caur saplēsto** koka **sētu** redzama pussagruvusi ēciņa.
- Mēs tikko gājām **gar Nacionālo operu**.
- **Pār upi** skanēja varen skaņas balsis.
- Bērni kliegdami skrien **ap dīķi**.
- Mašīna pabrauca **gar kūti** un tad apstājās.
- Nolēmām iet **caur mežu**.

4. Uzrakstiet sinonīmu katram apstākļa vārdam!

steigšus –	lāgiem –	ačgārni –
sāņus –	reizēm –	dažubrīd –
lejup –	tūlīt –	dažviet –
galu galā –	laikus –	gana –
vietvietām –	visapkārt –	tepat –
divkārši –	acīmredzot –	retumis –
aplīnkus –	necik –	mazliet –

5. Apstākļa vārda pārākās pakāpes formai uzrakstiet pavēles izteiksmes formu!

..... steidzīgāk! Rīkojieties steidzīgāk!

A.

..... dārgāk!

..... spēcīgāk!

..... saudzīgāk!

..... jautrāk!

..... zemāk!

..... lētāk!

..... drošāk!

..... siltāk!

..... dziļāk!

..... uzmanīgāk!

B.

..... pamatīgāk!

..... precīzāk!

..... konkrētāk!

..... plašāk!

..... smalkāk!

..... klusāk!

..... ilgāk!

..... ciešāk!

..... vērīgāk!

..... tīrāk!

SAIKĻI

Izšķir sakārtojuma saikļus un pakārtojuma saikļus:
un, kā arī, tiklab – kā arī, ka, lai, tā ka, tāpēc ka,
ne vien – bet, ne vien – bet, tādēļ ka, tā kā, jo – jo, it kā,
arī, ne tikvien – bet arī, nekā, ja, kaut, kaut gan,
ne tikai – bet arī, gan – kaut arī, lai gan, lai arī,
gan, ne – ne, nedz – nedz, kamēr, līdz, līdzko, tiklīdz,
kā – tā, bet, tomēr, taču, tiklīdz kā, kopš, iekams
turpretī (turpretim), nevis, (iekāms, iekam, iekām),
nevis – bet, vai, vai nu – pirms
vai, jeb

Pastāv arī saikļu sinonīmija:

tāpēc ka = tādēļ ka
kaut gan = kaut arī
lai gan = lai arī
ne vien – bet = ne vien – bet arī
ne – ne = nedz – nedz
turpretim = turpretī
nevis – bet = nevis
iekams = iekāms = iekam = iekām
vai nu – vai = vai
tiklīdz = tiklīdz kā
iekams = iekām

Saikļu lietošanā jāievēro daži nosacījumi.

1. Saikļiem **jeb** un **vai** ir atšķirīgs lietojums:

- **jeb** tiek lietots, saistot divus vienādas nozīmes vārdus –
  - ♦ tālrunis jeb telefons;
  - ♦ praktiskā jeb aprakstošā stilistika;
  - ♦ laringīts jeb balsenes iekaisums;
- **vai** tiek lietots, saistot atšķirīgus jēdzienus –
  - ♦ dzeja vai proza;
  - ♦ slidot vai slēpot.

2. **Tā kā** un **tā ka** ir atšķirīgi saikļi:

- **tā ka** ievada seku palīgteikumu un vienmēr atrodas aiz virsteikuma –

Pērkons dārdēja un rūca, tā ka nekas nebija dzirdams;

- **tā kā** ir cēloņa apstākļa ievadītājsaiklis un vienmēr ir pirms virsteikuma –

Tā kā pārbaude vēl nav pabeigta, par rezultātiem nevaru ziņot.

3. **Līdz, kopš, pirms** var būt gan saikļi, gan prievārdi:

- **saikļi** –

- ♦ *Gājām, līdz satumsa;*

- ♦ *Ir pagājuši divi gadi, kopš mēs redzējāmieš;*

- ♦ *Neaizej, pirms neesi pastāstījusi par sevi!*

- **prievārdi** (kopā ar deklinējamu vārdu) –

- ♦ *Līdz Jāņiem pļava bija nopļauta;*

- ♦ *Kopš pirmdienas sals ir pieņēmis spēkā;*

- ♦ *Pirms vēlēšanām deputāti ir ļoti norūpējušies par cilvēku labklājību.*

4. Literārajā valodā nav saikļa **par cik**. Tā vietā jālieto saiklis **tā kā**:

Par cik es maksāju nodokļus, savā uzņēmējdarbībā varu justies droši.

Pareizi: **Tā kā** es maksāju nodokļus, savā uzņēmējdarbībā varu justies droši.

5. Saikļa **ka** vietā nedrīkst lietot apstākļa vārdu **kad**. Tā ir bieži sastopama kļūda:

Dzīve pierāda, kad (pareizi: ka) praksē bieži notiek citādi.

6. Nav pareizi **divus dažādas nozīmes pakārtojuma saikļus novietot līdzās**:

Atcerieties, ka, ja jūs uzklausāt kāda cilvēka problēmas, viņš gaida no jums palīdzību vai padomu.

Pareizi: **Atcerieties: ja jūs** uzklausāt... vai **Atcerieties! Ja** jūs...

VINGRINĀJUMI PAR TEMATU SAIKĻI

1. Ierakstiet aforismos un sakāmvārdos atbilstošu saikli! Vienam teikumam var lietot vairākus saikļus. Izmantojiet dažādus saikļus, piemēram, *iekams, tiklīdz, taču u. c.!*

- Smails ir lētāks ..... elektrība un dod vairāk gaismas. (*Skotu sakāmvārds*)
- ..... sliktāk tev klājas, ... rūpīgāk ģērbies. (*Angļu sakāmvārds*)
- Par dažām lietām nevar spriest, ... tās pats neesi pārdzīvojis. (*F. Dostojevskis*)
- Labāk neies, ... mēs paši nebūsim kļuvuši labāki. (*J. G. Fihte*)
- Arī pieminekļus novāc, ... tie savu laiku nokalpojuši. (*A. Skalbe*)
- Vajag divus gadus, ... iemācītos runāt, piedesmit – ..... iemācītos klusēt. (*E. Hemingvejs*)
- Valoda ir tā laipa, pa kuru sastopas gars ar garu, prāts ar prātu, cilvēks ar cilvēku, ... tie mājotu diezin cik tālu cits no cita. (*A. Kronvalds*)
- Ēst, ... dzīvot, nevis dzīvot, ... ēstu. (*Sokrats*)
- Domas tūlīt sāk snaust, ... ļaujām tām ap-sēsties. (*M. Montēns*)
- Planēta ir saprāta šūpulis, ... nevar mūžam dzīvot šūpulī. (*K. Ciolkovskis*)
- Visgudrākie vārdi nepadzirdīs izslāpušo tā, ... viņu padzirdīs krūze ūdens. (*Sofokls*)
- Putns vēlas, ... tas būtu mākonis. Mākonis vēlas, ... tas būtu putns. (*R. Tagore*)

- Vajag ..... runāt, ... vadīt kuģi.
(Seneka)
- Patiesība ir tā vērtā, ... mēs vairākus gadus
to meklētu. (Ž. Renuārs)

2. Pierakstiet saikļiem teikuma daļas!

- Kamēr .....,
.....
- Kā ....., tā
.....
- ....., it kā
.....
- ....., pirms
.....
- ....., kopš
.....
- ....., līdz
.....
- Tiklīdz.....,
.....
- ....., lai
.....
- ....., tāpēc ka
.....
- Tā kā .....,
.....
- ....., taču
.....

3. Uzrakstiet teikumus, kuros saikļi līdz, kopš, pirms būtu

• prievārdi,

• saikļi!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

PARTIKULAS

Partikulu skaits latviešu valodā arī ir ierobežots, aktīvi valodā tiek lietotas apmēram 30 partikulas, no tām biežāk lietotās: **arī, tikai, ne, nē, jā, pat, vai, gan, vien, jau, vēl, kaut, taču, tik, lai, it, tad, nu, ik, jo, nez** u. c.

Tiek lietoti arī partikulu savienojumi **it kā, kaut vai, nezin vai, ne tikai, tā kā** u. c.

Tā kā partikulas ir palīgvārdi, kam nav gramatisko kategoriju un patstāvīgas leksiskās nozīmes, partikulu lietojums ir visai individuāls un pa lielākai daļai kļūdas nerada.

1. Ir jāšķir partikulu **ne** un **nē** lietojums. **Ne** noliedz kādu vārdu teikumā, bet **nē** noliedz iepriekšējā teikuma saturu. Piemēram:

- *Ne vienmēr ir viegli atzīt savu kļūdu. Šonedēļ nebija nolijis ne pilītes.*
- *Jums jābrauc rīt? Nē, jābrauc parīt. Vai tu esi apmierināts ar darba analīzi? Nē, neesmu.*

2. Jāatceras, ka latviešu valodai ir raksturīga jautājamā partikula **vai**, kas iesāk jautājuma teikumu: *Vai jūs mani gaidījāt?*

IZSAUKSMES VĀRDI

Izsaukmes vārdu valodā var būt neierobežoti daudz, jo līdzās tradicionālajiem izsaukmes vārdiem ļoti plašu grupu veido skaņu atdarinājumi, kas var būt visai daudzveidīgi.

Līdzās pierastajiem izsaukmes vārdiem, piemēram: **Rau**, *kā tas lido!* **Ak**, *cik jauki!* u. tml., var būt katra autora jaundarīnājumi, piemēram: **Pļekš**, *pļekš* – *gāja zosis*.

Interesanti, ka kaķi un suņi latviski un krieviski runā dažādi: *ņau* – *miau*, *vau* – *gav*.

Statistiskie pētījumi liecina, ka visbiežāk lietotie izsaukmes vārdi ir **lūk**, **ak**, **ai**, **skat**, **ardievu**, **paldies**, **lūdzu**, **nudien**, **vai**, **hallo**, **klau**, **labrīt**, **labvakar** u. c.

Latviešu valodā populāri kļuvuši no citām valodām aizgūtie izsaukmes vārdi, ko labā literārā valodā nevajadzētu lietot, piemēram, **čau**, **vot**, **stop** u. c.

VINGRINĀJUMI

TEIKUMI, KUROS IR GRAMATISKAS UN STILISTISKAS KĻŪDAS

Labojiet! Pārveidojiet katru teikumu ar minimāliem labojumiem, tikai tajās vietās, kur ir kļūdas!

A.

1. Visas šīs grāmatas raksturojas ar vairākām kopīgām pazīmēm.

2. Patreizējā terminoloģija ir zināma atgriešanās pie vecās, bijušās terminoloģijas.

3. Es šogad nopirku jaunus zābakus un efektīgu zābaksmēru to kopšanai.

4. Atnākat un pārlicinaties paši – pie mums lētāk kā citur!

5. Otrā kursā mums bija jāliek eksāmenus anatomijā, histoloģijā un embrioloģijā.

6. Dotajā brīdī puisis bija parakstījies par dzīvesvietas nemainīšanu.

7. Līdz šim viņi ir laiduši klajā daudzus kvalitatīvus mūzikas albumus, izdevumus sedzot no citiem, pirtākiem darbiem.

8. Šajā situācijā tas neko nerisina.

9. Peļņas nodoklis ir izpildījies slikti.

10. No citas puses, varbūt šim lēmumam būs pozitīvas sekas.

11. Strādāju kā medmāsa un nevaru apgādāt savus bērnus ar visu nepieciešamo.

12. Jautājums ir aktuāls priekš katra studenta.

13. Sacensībās paņēmām pirmo vietu.

14. Kā jūs attiecaties pret jaunāko literatūru? Vai jūs to lasiet?

15. Piecīņnieki parasti meklēja kādus citus veidus – skriešanas vai peldēšanas.

16. Priekšstati par to, ka Latvija ir dārga zeme, piestāv tūristiem.

17. Vēl pie mums ir lēti dabonama zeme.
18. Mēs jau likām priekšā noņemt savas kandidatūras.
19. Divas olimpiskās medaļas, zelts pasaules čempionātā – viss tas prasīja milzīgu darba apjomu.
20. Piekļauvējiet, pirms ieejiet telpā!
21. Stādās jautājums: kurš tad ir vainīgs?
22. Es uzskatu, ka galvenā problēma ir iekš nodokļu iekasēšanas.
23. Sertifikāti vairāk vai mazāk mums visiem toreiz bija uz rokām.
24. Pasaules un ASV skatītāko filmu trijnieks ir identisks.
25. Jāmīl cilvēkā visu labo un jāmācās izprast otra dvēsele.
26. Viņš jau sen ir izslēgts no sarakstiem.
27. Iegādājoties loterijas biļetes, jūs atbalstiet Latvijas bērnamus.
28. Grāmatā uz 120 lappusēm jūs variet izlasīt ap 100 anekdotēm.
29. Ugunsgrēks izcēlās nolaidības rezultātā, un tāpēc jāpieņem visi mēri dēļ ugunsdrošības.
30. Sekretāres pienākums būs vest protokolus un saraksti.
31. Viena no vissmagākām problēmām ir inflācija, kas rada naudas vērtības samazināšanos.
32. Un tā es mocos sirdsapziņas pārmetumos, jo es arī balsoju par šo partiju.

B.

1. Lūkas izgatavo no izturīga materiāla, un tās montējas uz ceļa seguma. Viņām ir dažāds diametrs.
2. Ir laiks mūsu nākamai tikšanai ar šo aktieri.
3. Kopš partiju ir atstājis iepriekšējais vadītājs, īsts līderis vēl neredzas.
4. Nolikums paredz, ka, ja darbinieks ir nostrādājis gadu, tam pienākās atvaļinājums.
5. Arī Valsts Sanitārajā inspekcijā nav ienākušas sūdzības par "Komet".
6. Pēdējos gados attīstās tūrisma industrija, un reizē ar viņu palielinās pakalpojumu asortiments.

7. Vajadzīgs vienistabu vai divistabu dzīvoklis speciālistam, kas strādā centrā.

8. Izdevumi uz materiāliem iznāca negaidīti lieli.

9. Ja laikus nerūpēsimies par kartupeli, liela raža nav gaidāma.

10. Pēc visiem daudzajiem likuma labojumiem mēs esam nokļuvuši tajā pat vietā, kur bijām.

11. Papildinājumi likumā tika ievesti saistībā ar notikušajām pārmaiņām.

12. Pret bankām šādi cilvēki attiecas ar neuzticību.

13. Laba izglītība šodien spēlē lielu lomu.

14. Mums ir ļoti lieli plāni uz nākotni, jo mēs negribam, ka process turpinātos negatīvā virzienā.

15. Sakarā ar patreizējo cūkgaļas importu no Igaunijas Latvijas zemnieki nevar nerealizēt savu produkciju.

16. Partijas programmā jāliek reālus plānus, ko izstrādā Domes un valdes sēdēs.

17. Kādi tad ir aizvadītās nedēļas skatītākie notikumi sportā?

18. Strīds viņiem izcēlies dēļ pudeles alkohola.

19. Austrālijā atrasts, ka pusaudzū smēķēšana pieaug sevišķi strauji, ja cigarešu reklāma tieši vai netieši saistīta ar sporta sacensībām, diskotēkām vai citām izklaides vietām.

20. Uz biļetes skaidri esot rakstīts: autostāvvieta nenes atbildību par novietoto automašīnu.

21. Mirstība jaundzimušo vidū mūsu rajonā pašreiz ir samērā augsta. Zinu, ka agrāk šis cipars bija uz pusi mazāks.

22. Krīze sadalīja pasauli uz divām daļām.

23. Konflikts sākās no tā, ka divi apmeklētāji tika izstādīti aiz durvīm.

24. Šī tikšanās, neapšaubāmi, ietekmēs uz tālāko notikumu gaitu.

25. Domei vajadzētu ņemt uz sevi kaut vai morālo atbildību.

26. Upes citā pusē ir neliela kokzāģētava.

27. Vairākos rajonos ir palielinājies tādu nepilngadīgo izdarīto noziegumu skaits, kuri nekur nemācās un nestrādā.

28. Tā ir sabiedrības apbižotākā daļa.

29. Mēs patreiz neesam gatavi atbildēt uz šo jautājumu.

30. Esam aprēķinājuši, ka vairāk kā 50 % no saražotā varētu eksportēt.

31. Par cik strauji pieaug plaušu vēžu slimnieku skaits, cilvēkiem būtu jāmaina attieksmi pret smēķēšanu.

32. Nepērkat pirātkopijas un ziņojat, ja uzziniet, kur tās pārdodas!

C.

1. Pašlaik Peru un Čīles iedzīvotāji sastāda tikai 1 % no pasaules iedzīvotāju skaita.

2. Kā vēlāk noskaidrojās, 1971. gadā dzimušais Oļegs B. jau agrāk ticis tiesāts un sastāvējis uzskaitē.

3. Atnākot mājā, uzreiz sēdos pie datora.

4. Viņš pamainījās ne jau uz labo pusi, bet kļuva vēl neuzticamāks.

5. Visas preces pārdodas ar atlaidi.

6. Rīgas Dome ir paredzējusi atcelt transporta biļešu iegādes atvieglojumus atsevišķām iedzīvotāju grupām. Līdz ar to studentu braukšanas kartiņas kļūs dārgākas.

7. Šo darbu – tīklu lāpīšanu – parasti izved ziemā.

8. Beidzot mēs nokļūsim vietā, kura mums visu laiku nav bijusi pieietama.

9. Nu, kā ripojas pa Akmens tiltu? Vai esiet tur šorīt braukuši?

10. Iedevām dokumentus uz laulību šķiršanu.

11. Šodien tik brīnišķīgs laiks, ka mājās nesēžas.

12. Dotajā brīdī atrodos ieslodzījumā. Vai man ir izredzes saņemt sertifikātus?

13. Es atbrīvojos no cietuma tikai pēc četriem gadiem.

14. Uz slidenām ietvēm vērojami nokrišanas gadījumi.

15. Praktiski neapgaismotas ir pilsētas galvenākās ielas.

16. Tādā mazā pilsētiņā, protams, cilvēki viens otru pazīst.

17. Visminimālākais, ko mēs varam izdalīt šim pasākumam, ir divi tūkstoš latu.

18. Firmai vajadzīgi sekojoši darbinieki: pavārs, apkopēja un naktssargs.

19. Ja mēs paskatāmies, kā izpildās ceļu fonda pasūtījumi, tad redzam diezgan lielu izšķērdību.

20. Okupācijas vara izveda dažādas represijas, vietējo iedzīvotāju iznīcināšanas akcijas un deportācijas.

21. Par doto slepkavību tika aizturēti divi cilvēki.

22. Es domāju, ka pēc iespējas ātrāk jānovērš visi esošie trūkumi.

23. Līdz šim mēs veicām tikai nelielu tekošo remontu, jo kapitālremontam nepieciešamas lielas naudas.

24. Summa nav definēta no Rīgas Domes puses.

25. ASV varas iestādes paziņojušas, ka izmaksās 2 miljonus dolāru par informāciju, kas palīdzēs aizturēt palestīniešu teroristu, kas marta sākumā izbēdzis no Itālijas cietuma.

26. Šos jautājumus paredzēts aprunāt nākamā sēdē.

27. Šeit mums pietrūka nepieciešamā aizsardzība.

28. Jā, mēs runājam par konkrētām ekonomiskām sadarbībām ar Krieviju.

29. Par cik sliktas ziņas skrien ātrāk kā labas, cilvēkus ir satraukusi informācija par asins pieņemšanas pārtraukšanu daudzās slimnīcās.

30. Protams, kad mums katram ir jābūt par savas partijas patriotu.

31. Konferences dalībnieki ir labi nostādījuši problēmu, un klausītājus lūdzam ieslēgties diskusijā.

32. Neviens no mūsu klientiem nav atnācis caur vinnētiem konkursiem.

TĀ RUNĀ DEPUTĀTI UN MINISTRI

1. Eiropas Savienība – jūs jūtiat, kā tas skan?

2. Jaunās pases tiks izdotas nākamā gadā.

3. Ja kāds dotajā mirklī ir ieslēdzis radio, lai paklausās!

4. Procentuālā izteiksmē tas būtu kaut kur 2 %.

5. Mēs sastopamies ar lielām naudas koncentrācijām.

6. Daudzas pašvaldības bija ieguldījušas savus līdzekļus bankā "Baltija".

7. Likums nav pietiekami aprunāts presē.

8. Mēs jau savā frakcijā novienojāmies.

9. Šeit jādara secinājumu, ka amerikāņi savu ir padarījuši.
10. Pārdaugavieši ir palikuši bez dzemdības nodaļas.
11. Viens no galvenākajiem mērķiem bija atjaunot cilvēku uzticību bankām.
12. Patreiz strādājam pie likuma, kas noteiks, ka būs jādeklarē lauksaimniecības produktu krājumus.
13. Līdz iestāšanai NATO atlicis pavisam maz.
14. Vai jūsu darbošanai ir kāda praktiska nozīme?
15. Es gribētu nosaukt dažus ciparus, kas raksturo nozares peļņu.
16. Komisija nolēma izvest visus trīs projektus.
17. Kad nolikvidēs skolu, pagasts paliks pustukšs.
18. Pašvaldība paliks darboties uz vietām.
19. Deputāts nebija izdarījis balsojumu.
20. Runa iet par Krievijas bijušo bāzi.
21. Tai pat laikā mēs runājam par pensiju palielināšanu.
22. Dažus gadus atpakaļ Zviedrijā tika ievests aizsardzības nodoklis.
23. Nevar šim procesam piedot pārāk lielu nozīmi.
24. Interese no deputātu puses bija ļoti liela.
25. Nolikvidēt jau ir viegli, bet šos jautājumus pēc tam būs jārisina.
26. Es gribētu, lai pie visa noguruma jūs drusciņ koncentrētos.
27. Visdārgākais, bet vislielāko ekonomiju nesošais pasākums ir ēku pagrabstāvu, ārsienu un jumta konstrukciju siltināšana.
28. Aprēķini parāda sekojošu likumsakarību.
29. Izmeklēšanas gaitā tika uzietā vesela kaudze finansiālu pārkāpumu.
30. Firma ir nelikumīgi piesavinājusi vairākus tūkstošus latu, tai pat laikā firmas vadība šo samaksu ir ieslēgusi klienta rēķinā.
31. Bankas uz šiem depozītiem piemēro 2–10 % gadā, tāpēc patreiz tas ir ļoti izdevīgi.
32. Šī grupa strādā galvenokārt uz to, lai atbalstītu Latvijas nevalstisko organizāciju attīstību.
33. Vai jūs domājat, ka Ārlietu ministrija ir daudz darījusi Latvijas tēla veidošanā?

34. Jums ir jāizvēlās viens un tikai viens saraksts. Šī saraksta ietvaros jāatzīmē kandidāti, kurus atbalstiet īpaši.

35. Karadarbības pārtraukšanu Bosnijā vēl ilgi aptumšos atmiņas par etniskajām tīrīšanām.

36. Mēs tikai decembrī saņēmām pēdējās informācijas, un tie ir lieli cipari, kuri vēl jāapstrādā un jāizvērtē.

37. Dotajā situācijā mūsu ražojumi ir visnepieprasītākie.

38. Administratīvajām institūcijām jāspēr soļi, lai nodrošinātu un paātrinātu dokumentu izskatīšana gaitu.

39. Attiecībā par šo apbūves gabalu, jāsaka, ka tur visi dokumenti īpašniekam ir uz rokām.

40. Mēs sadūrāmies ar lielām grūtībām, jo projekts jau bija apstiprināts pāris gadu atpakaļ.

41. Zemkopības ministrija jau ir nodefinējusi savas prioritātes.

42. Šogad partiju, šķiet, būs daudzāk kā pagājušā gadā.

43. Izdevumi uz šo brīdi sastāda diennaktī 21 latu.

44. Protams, patreiz pensionāriem dzīvojas slikti.

45. Mūsu aizsardzības ministrs ir saskaitījis, ka dotajā momentā mums ir nepilni 30 000 karavīru kopā ar visu Zemessardzi un štata darbiniekiem Aizsardzības ministrijā.

46. Mēs apstiprinājām, ka arī kareivis var piedalīties vēlēšanās kā kandidāts. Bet jautājums: kā kandidāts kareivis izvedīs priekšvēlēšanu aģitāciju?

47. Ja mēs pieiesim pie šādas politikas un sadalīsim naudu par sīkām lietām, kopumā ņemot, robeža atkal paliks nesakārtota.

48. Nupat noskanēja no Ingridas labi teikts, kur noved vienpartiju sistēma.

49. Mūsu partija pret to iebilst. Ne tāpēc, ka mums nebūtu šo tūkstoš biedru. Šos tūkstošus biedrus nokomplektēt nav grūti. Bet mēs esam pret aiz tāda iemesla, ka Satversme paredz pavisam ko citu.

50. Īsos vārdos atbildēšu uz tiem argumentiem, kurus izteica Seiles kundze, un nedaudz tos apgāzīšu.

51. Es jums ieteiktu iepazīties, kas ir robežbūve, no kā tā sastādās.

52. Diemžēl, ja paskatāmies, kā atbalsta autobusu pārvadājumus un visu, kas saistīts ar autobusiem, tad tas liekas uz pašvaldības pleciem.

53. Demokrātijas izpratnē, viņas pamatu izpratnē ir tomēr jāsaprot, ka partijas ir stipras nevis ar savu nomenklatūru, bet gan ar saviem vēlētājiem.

54. Debatēs kā pirmie runās Ministru prezidents un finansu ministrs.

55. Senjūdu zinātnieks Maimonīds teica: "Ja cilvēks ir nepamatoti apbīzojis citu cilvēku, viņam jālūdz piedošana. Ja viņš nepiedos, vēlreiz jālūdz piedošana. Trešo reizi jālūdz piedošana, bet, ja viņš nepiedos, tad vainīgs ir pats apbīzotais."

56. Pēc tam izrādās, ka likumā par budžetu jāienes labojumi.

57. Mums jāpieņem jaunus spēles noteikumus un jāizmanto tos, gūstot maksimālāko labumu.

VAI ESAM PAREIZI DOMĀJUŠI UN UZRAKSTĪJUŠI?

PAREIZĀS ATBILDES

LIETVĀRDI

1.

Izsniegt atestātus (kam?)

Jānim Akotam
Kārlim Apsītem
Agitai Bērzai
Mikum Cipresem
Paulam Dubram
Sintijai Eglei

Ingum Garozam
Violai Lapsai
Uldim Mētram
Filipam Čopam
Pāvilam Krōsam

2.

biedēklis	klabeklis	māceklis	staipeknis	pagātne
sēdeklis	traucēklis	spīdeklis	audzēknis	vienatne
tureklis	kavēklis	līdzeklis	piestātne	
vēzēklis	mudžeklis	gaismeklis	senatne	
piemineklis	pineklis	zirneklis	zinātne	
perēklis	miteklis	tausteklis	jaunatne	
juceklis	vēdeklis			

3.

A.

Kādi darbi šodien paredzēti Ingum Johansonam?

- 1) Iedot barību ūdram un bebram,
- 2) aizbraukt līdz Saldum, jo Saldū katru rudeni ir gadatīgus,
- 3) nopirkt jaunu atslēgu istabas durvīm,
- 4) nopļaut zāli ūdens malā pie lielā akmens,
- 5) aizvest suni pie ārsta,
- 6) aptiekā palūgt zāles pret klepu.

B.

Šeit ir daudz cikāžu, varžu, bišu, paparžu, kožu, kresu, ciprešu, hiacinšu.

Šajā veikalā nav ne klažu, ne svētbilžu, ne gumijas botu, ne kafijas tašu.

Jānopērk dažas lietas: bišu medus, lecekšu stikli, zivju fileja, smilšu pulkstenis, uzacu zīmulis.

4.

tālskata, vāzu, Valda, šprotu, Visvalža, pākšu

5.

N. <i>kas?</i>	šis lauva	tā nejēga	tas plēsoņa	viens bezkauņa
Ģ. <i>kā?</i>	ši/šā lauvas	tās nejēgas	tā plēsoņas	viena bezkauņas
D. <i>kam?</i>	šim lauvam	tam nejēgam	tam plēsoņam	vienam bezkauņam

N. spožs mēness	gaiša uguns	rupjais sāls	brīva valsts
Ģ. spoža mēness	gaišas uguns	rupjā sāls	brīvas valsts
D. spožam mēnesim	gaišai ugunij	rupjajam sālim	brīvai valstij
A. spožu mēnesi	gaišu uguni	rupjo sāli	brīvu valsti
I. ar spožu mēnesi	gaišu uguni	rupjo sāli	brīvu valsti
L. spožā mēnesī	gaišā ugunī	rupjajā sāli	brīvā valstī

N. vēls rudens	karsta krāsns	zema balss	plāns ledus
Ģ. vēla rudens	karstas krāsns	zemas balss	plāna ledus
D. vēlam rudenim	karstai krāsniņ	zemai balsij	plānam ledum
A. vēlu rudeni	karstu krāsni	zemu balsi	plānu ledu
I. ar vēlu rudeni	karstu krāsni	zemu balsi	plānu ledu
L. vēlā rudenī	karstā krāsni	zemā balsi	plānā ledū

6.

miegs – miedzīņš	tirgus – tirdziņš	karte – kartīte
kūka – kūciņa	diegs – diedziņš	koks – kociņš
brīdis – brītiņš	suns – sunītis	puika – puisītis
nakts – naksniņa	uguns – uguntiņa	valsts – valstiņa
zoss – zostiņa	bite – bitīte	krogs – krodziņš
rudens – rudentiņš	ūdens – ūdentiņš	smiltis – smiltiņas
papīrs – papīriņš	kaste – kastīte	saite – saitīte
krāsns – krāsniņa	torte – tortīte	džemperis – džemperītis
sirds – sirsniņa	acs – actiņa	balss – balstiņa
lāse – lāsīte	aste – astīte	māte – māmiņa
auss – austiņa	mēness – mēnestiņš	mēnesis – mēnesītis

7.

A.

Studenti piedalījās telpu uzkopšanā. Mēs runājām par Zemes griešanas ap savu asi. Tikai pēc iestāšanās Eiropas Savienībā būs redzami visi ieguvumi un zaudējumi. Pirms remonta mēs nopūlējāmies ar mēbeļu pārbīdīšanu. Tolstojieši propagandēja samierināšanos ar likteni. Iejaukšanās citas valsts iekšpolitikā nav pieļaujama. Pirms uzstāšanās solists gribēja palikt viens. Visi gaidīja ministra atkāpšanos no amata. Ārsts prognozēja drīzu izveseļošanos. Pirms pievienošanās ES tirgum ir jāsakārto likumdošana. Došanās uz citām Eiropas Savienības valstīm tagad nerada grūtības, jo nav nepieciešamas vīzas. Vilšanās tuvā cilvēkā vienmēr ir sāpīga. Veļas mazgāšana ar jauno mašīnu ir ļoti viegla. Cilvēki vienmēr ir atzinīgi vērtējuši mazgāšanos pirti. Šīs firmas prezidents tika sodīts par naudas piesavināšanos. Pēc piecelšanās viņam dienas kārtībā bija mazgāšanās, ģērbšanās, brokastu ēšana un braukšana uz universitāti, tad – lekciju klausīšanās, pierakstišana, uzstāšanās semināros, – un tā katru dienu. Vai jūs izlasījāt laikrakstā par arābu pretošanos? Divu vai vairāku valstu apvienošana vai brīvprātīga apvienošanās – tās ir divas pavisam dažādas lietas. Iznākusi grāmata par klausīšanās māku jeb prasmi klausīties.

B.

lūguma atsacišana
vecāku klausīšana
planētu pārvietošanās
izteikšanās par tēmu
savas vainas atzīšana
cilvēku glābšanas dienests
iepazīšanās ar apstākļiem
apsūdzības uzturēšana
pakalpojumu sniegšana

atsacišanās no palīdzības
mūzikas klausīšanās
mēbeļu pārvietošana
savu domu izteikšana
noziedznieka atzīšanās
glābšanās no viesuļvētras
apstākļu iepazīšana
uzturēšanās svaigā gaisā
sniegšanās pēc aizliegtā augļa

C.

Nominatīvs

biržā vērojama cenu svārstīšanās
aplūkšana ar nodokli
izvairīšanās no pārbaudes
Latvijas pievienošanās ES
darījumu veikšana internetā
piedalīšanās talkā
konjunktūras pētīšana

Ģenitīvs, datīvs, akuzatīvs, instrumentālis vai lokatīvs

mēs vērojam cenu svārstīšanos
pakļauts aplūkšanai ar nodokli
novērst izvairīšanos
ar pievienošanos neapmierinātie
paātrināt darījumu veikšanu
prieks par piedalīšanos
konjunktūras pētīšanas grupa

Nominatīvs

sazināšanās ar klientu
preču pirkšana
ienesīga nodarbošanās
kravas pārvadāšana
atteikšanās no pirkuma
uzņēmuma dibināšana
izsargāšanās no slimībām
cīnīšanās ar netikumiem
sarakstīšanās ar draugiem
naudas mainīšana
dāvanu iesaiņošana
pasaules rašanās
vienoššanās par noteikumiem
notiks Domes vēlēšanas
laba apkalpošana
vēlēšanās ieraudzīt patiesību

Ģenitīvs, datīvs, akuzatīvs, instrumentālis vai lokatīvs

nodrošināt sazināšanos ar klientu
pirkšanas brokeris
pastāstīt par savu nodarbošanos
piedalīties kravas pārvadāšanā
atteikšanās gadījumā
uzņēmuma dibināšanā piedalījās
ar izsargāšanos no slimībām
redzam jūsu cīnīšanos
veicināt sarakstīšanos
nodarboties ar naudas mainīšanu
dāvanu iesaiņošanas nodaļā
reizē ar pasaules rašanos
šīs vienošanās rezultātā
Domes vēlēšanās piedalījās
maksa par apkalpošanu
nav nekādas vēlēšanās

8.

Priecāšanās par gūtajām sekmēm – **prieks** par gūtajām sekmēm

Vēlēšanās būt labākajam – **vēlme** būt labākajam

Šaubīšanās par sevi – **šaubas** par sevi

Sarakstīšanās ar klientiem – **sarakste** ar klientiem

Aņņemšanās iemācīties valodu – **aņņēmība** iemācīties valodu

Iestāšanās eksāmeni – **iestāju** eksāmeni

Lūgšanās pēc palīdzības – **lūgums** pēc palīdzības

Liela **steigšanās** – liela **steiga**

Rūpēšanās par tuviniekiem – **rūpes** par tuviniekiem

Baiļoššanās par bērniem – **bailes** par bērniem

Pastaigāšanās pa parku – **pastaiga** pa parku

Tā bija salda **atriebšanās** – tā bija salda **atriebība**

Strīdēšanās ieilga – **strīds** ieilga

Pūlēšanās rezultātā – **pūju** rezultātā

Cīnīšanās par labākiem rezultātiem – **cīņa** par labākiem rezultātiem

Vajadzīga tikai savstarpēja **sapraššanās** – vajadzīga tikai savstarpēja **sapratne**

Pagriešanās pa labi – **pagrieziens** pa labi

9.

lukturis
brokeris
mauzeris

bārteris
kontrolieris
draiveris

pulkstenis	scepteris
sesks	seters
bebrs	kreiseris
ūdrs	lāzers
menedžeris	trilleris
eksterns	šiferis
treneris	printeris
krāteris	ēteris (ķīmijā)

10.

želatīns	sortiments
dermatīns	kompostieris
precedents	inkasents
korespondents	futrālis
pīlārs (balsta elements celtniecībā)	magīstrantūra

11.

- Par komandieriem jācenšas izvēlēties cilvēkus ar augstāko izglītību.
- Kartupeļi uz mūsu galda. Kartupeļu saglabāšana līdz pavasarim.
- Uz sapulci jāierodas no ģimenes vismaz vienam no vecākiem.
- Strādnieki uzsākuši streiku, protestējot pret masveida atlaišanu no darba.
- Šis masāžas veids ieteicams problemātiskai ādai.
- Uz jaunu tikšanos ēterā!
- Abu valstu turpmākā nespēja panākt vienošanos izraisīja bruņotu konfliktu.
- Pārrunas notiks 5. un 6. auditorijā.
- Šie raidījumi ir pašu televīzijas darbinieku iniciatīva.
- Un tagad nosaukšu rītdienas gaisa temperatūru Eiropas pilsētās.
- Skatītāju zālē sēdēja dažāda vecuma cilvēki.
- Vai rudenī gaidāma laba raža?
- Vai spējam dot pretsparu agresijai?
- Rūpēm par bērnu drošību jābūt pirmajā vietā.

12.

Acis	Gribētos šo zemi redzēt savām acīm. Runāt zem četrām acīm.
Asins	No ievainojuma plūst sārtas asinis.
Auss	Nopirkt cepuri ar ausīm. Puikam mute līdz ausīm vaļā.
Atbalss	Upes malā skaidri var dzirdēt atbalsi.
Balss	Visām balsīm jauniešu korī jābūt ar dzidru skanējumu. Viņa balsī jūtams prieks.
Brokastis	Ielūdzam jūs brokastīs!

Cēsis	Studenti aizbrauca uz Cēsīm.
Cilts	Šīm ciltīm bija labi attīstīta lopkopība.
Birzs	Bērzu birzī netālu no mājām aug baravikas.
Debesis	Pie debesīm redzams spožs mēness.
Dzelzs	Rūdu, kas satur dzelzi, sauc par dzelzsrūdu.
Durvis	Atstāj atslēgu (kur?) durvīs!
Govs	Jāgādā par to, lai govīm ziemā nepietrūktu barības.
Klints	Satiksimies pie Sarkanajām klintīm!
Krāsns	Ēdiena gatavošanai mikroviļņu krāsnī ir neapšaubāmas priekšrocības.
Kūts, govus	Saimniecības lielajās kūtīs mitinās 200 govju.
Kvīts	Par iemaksāto summu jūs saņemsiet kvīti.
Ļaudis	Svētku vakarā Rīgas ielas bija ļaužu pilnas.
Nakts	Pirms eksāmena viņi mācījās līdz vēlai naktij. Dienām un naktīm pa ceļu brauca mašīnas.
Pāksts	Zirņu pākstī kā bērniņi cits pie cita gul zaļi zirniši.
Pils	Cesvaines pilī pēc ugunsgrēka jāliek jauns jumts.
Pirts	Somu pirtī ir karsts un sauss gaiss.
Plīts	Šai gāzes plītij ir četri degļi.
Sirds	Tas bija kā naža dūriens sirdī.
Smilts	Tuksneša sausajās smiltīs auga tikai kaktusi.
Telts	Bērniem ļoti patika gulēšana teltī.
Uguns	Ceļš bija izgaismots ar laternu spožajām ugunīm.
Uzacs	Mākslinieku zīmētajā portretā bija redzams vīrs ar kuplām un tumšām uzacīm.
Valsts	Daudzās Rietumu valstīs ir labi attīstīta rūpniecība.
Vēsts	Gribu paziņot šo prieku vēsti visiem.
Zivs	Bargajā ziemas salā ezera zivīm ir vajadzīga palīdzība, lai tās nenosmaktu.
Zoss	Meža zosīm ir jāgatavojas lidojumam uz dienvidiem.

ĪPAŠĪBAS VĀRDI

1.

A.

No visiem ziediem vislaipnākais man vienmēr licies mazais, bet spēcīgi smaržīgais liepu zieds. Un no visām laipām visjaukākā – liepu lapu. Laipa, ko novij cilvēku laipnība.

Pats vārds "laipnība" ar liego glāsaino "l" skaņu atgādina gludi glaudīgo liepu lapu.

Bailīgais nespēj būt laipns un arī savtīgais ne. Patmīlīgais spēj būt ļoti pieklājīgs, bet ne laipns, jo aplēš savu darbību, katru savu rīcību un kustību, bet laipnais dāvā, pats neapzinādamies, ka to dara. Kam cieta sirds, tas neliek liepu lapu laipu, tā sabirst viņa stīvajos, neveiklajos pirkstos. Mazvērtīgais vai nu glaimo bez mēra, vai arī – kur tas iespējams – citus kalpina.

Laipnības pilnīgākais izpaudējs ir smaids, ko nepazīst ne Dievs, ne dzīvnieks, ne mežonis, to pazīst vienīgi kulturāls cilvēks. Tādēļ visim liepu lapu laipas!

(Pēc Z. Mauriņas esejas "Liepu lapu laipa")

B.

šajā saulainajā vietā
apgūstam jaunas zināšanas
šādu vecu koku stumbri
mūsu vecajā skolā
vārisim zaļo tēju
tuksneša svelmainā saule
piesūķirts augstākais apbalvojums
tāda nopietna pieeja
nostāties labajā pusē
atlidojuši melnie stārķi
pie Zilā kalna
sāpes labajos sānos
nodot ķīmiskajā tīrīšanā
galvenā grāmatveža paraksts
komunālo pakalpojumu kvalitāte
augļi kļūst lētāki
šāda ātra rīkošanās
valsts ekonomiskajai politikai
kārtība šeit ir ļoti stingra
izvēlēties visizdevīgāko veidu
statistiskais vidējais
elektroniskajās norēķinu kartēs
summa ir mazāka nekā pērn
visgarākā knābja īpašnieks
senajā akmens laikmetā

mēs redzējām viņu lielos panākumus
ši satikšanās bija ļoti nozīmīga
uzsākt savu privāto praksi
kāds bārdains vīrietis
ungāru pikantajos ēdienos
tas ir krāšņs uzvedums
jānomaina priekšējais ritenis
dažādi spilgti priekšmeti
tās ir kreisās partijas
tā ir vispārējā obligātā izglītība
tas ir netaisnīgs lēmums
pārliecināt visus neticīgos
laiks kļūst prātīgākam
atpūsties Melnās jūras piekrastē
šajās jaunajās pasēs būs ieraksts
kāda no vecākajām augstskolām
salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu
ši likme paliks nemainīga
augstais ūdens līmenis upē
labas kvalitātes papīrs
aprēķināt statistisko vidējo
nepilnas minūtes laikā
šim slavenajam diriģentam
pasaules visvecākajam alpīnistam
redzējām visgarāko tiltu pasaulē

C.

Valoda ir viens no būtiskākajiem cilvēka attīstību ietekmējošiem faktoriem.

Valoda ir vissenākais sazināšanās veids. Valoda ir tikpat veca kā sabiedrība. Sākumā valoda ir bijusi tikpat primitīva kā pati sabiedrība.

Valoda ir svarīgākais cilvēka izziņas avots. Domāšana noris ciešā sakarā ar valodu. Abstraktās domāšanas process notiek uz dzimtās valodas bāzes.

Valodas attīstība visumā ir lēns process. Jaunais nostiprinās valodā pamazām un kādu laiku sadzīvo ar veco, aizejošo. Valodai, no vienas puses, ir raksturīga nepārtraukta attīstība, no otras puses, to raksturo liela stabilitāte. Valodas gramatiskā uzbūve attīstās daudz lēnāk nekā vārdu krājums. Gramatisko sistēmu pārstāv dažādi abstrakti modeļi un shēmas.

2.

- Pie komunālajiem maksājumiem tiek pieskaitīta arī maksa par telefonu.
- Šiem populārājiem raidījumiem jānotiek skatītājiem visizdevīgākajā laikā.
- Tiks dibināti arvien jauni un jauni uzņēmumi.
- Kāds no centīgākajiem turpinās studijas Zviedrijā.
- Ģimenes pārtiek no sociālajiem pabalstiem.
- Gaujas nacionālajam parkam ir vairāk nekā 92 tūkstoši hektāru liela platība.
- Skrīveru dendroloģiskajā parkā ir 19 svešzemju floras apgabali.
- Ekrāna kreisajā apakšējā stūrī nospiežama START poga.
- Viens no vecākajiem valodnieciska rakstura komentāriem atrasts Indijā.
- Melnajā biržā (tā sauc slepenu, neatļautu biržu) arī notiek darījumi.
- Kartē mēs redzam vasaras minimālo un maksimālo temperatūru.
- Smiltsērķšķus audzē galvenokārt Eirāzijas mērenajā joslā.
- Kinetoze jeb jūras slimība parasti rodas cilvēkiem ar ļoti jutīgu iekšējās auss vestibulāro daļu.

3.

efektīvas zāles
viengadīgas puķes
galīga uzvara
necilvēcisks darbs
divkārtējs čempions
divpusējs līgums
vispārējs streiks

pirmatnējie cilvēki
klinšains krasts
kopējā parādu summa
kraupjaina miza
versmains gaiss
vienpusēja paralīze
ziepjainas rokas

4.

- Viegglāk ir būt gudram citu vietā nekā savā vietā. (*F. Larošfuko*)
- Bēdas vieno cilvēkus ciešāk nekā panākumi. (*Ē. M. Remarks*)
- Ja jūs atzīstat savas kļūdas, tas nozīmē, ka esat kļuvuši gudrāki nekā agrāk. (*P. Buasts*)
- Zinātnieka tinte ir dārgāka nekā svētā asinis. (*Abajs*)
- Nevienš ārsts nogurušai miesai un dvēselei nezina labāku zāļu par cerību. (*S. Cveigs*)
- Pretinieks, kas meklē tavas kļūdas, ir vērtīgāks nekā draugs, kas cenšas tās noslēpt. (*D. Graņins*)
- Tas cilvēks, ko tu mīli manī, protams, ir labāks par mani. Bet tu mīli, un es centīšos būt labāks, nekā esmu. (*M. Prišvins*)

5.

darbs – darbīgs	nabags – nabadzīgs
grauds – graudains	vajadzēt – vajadzīgs
kaite – kaitīgs	efekts – efektīgs, efektīvs
talants – talantīgs	noziegums – noziedzīgs
grēks – grēcīgs	saimnieks – saimniecisks
sabiedrība – sabiedrisks	tauta – tautisks
kādreiz – kādreizējs	garša – garšīgs
vakar – vakarējais, vakarīgs	risks – riskants
galva – galvenais	dažs – dažāds
centrs – centrālais	tuvs – tuvējais
iepriekš – iepriekšējais	vieta – vietējais
pilns – pilnīgs	viens – vienīgais
indivīds – individuāls	slava – slavens
tēvs – tēvišķīgs	steiga – steidzīgs
cars – carisks	karalis – karalisks
valsts – valstisks	takts – taktisks
analīze – analītisks	nieks – niecīgs

6.

mistisks – mistiskāks – vismistiskākais
pragmatisks – pragmatiskāks – vispragmatiskākais
perspektīvs – perspektīvāks – visperspektīvākais
normāls – normālāks – visnormālākais
oficiāls – oficiālāks – visoficiālākais
praktisks – praktiskāks – vispraktiskākais
oriģināls – oriģinālāks – visoriģinālākais

7.

- Kluss, bet precīzs un ietilpīgs vārds ir stiprāks par dārdošu, skaļu, novalkātu. (*J. Peters*)
- Jo tukšākas smadzenes, jo vairāk īpašnieks ir ar tām apmierināts. (*R. Ezera*)
- Svarīgākais civilizācijas uzdevums – iemācīt cilvēku domāt. (*T. Edisons*)
- Viens no pretīgākajiem cilvēku netikumiem ir liekuļota līdzjūtība. (*V. Lācis*)
- Nogurums – labākais (vislabākais) pagalvis. (*B. Franklins*)
- Vārdi vienmēr šķiet drosmīgāki nekā darbi. (*F. Šillers*)
- Viens no īstākajiem un skaistākajiem priekiem – atpūta pēc padarīta darba. (*I. Kants*)
- Nekas nav ļaunāks par serdē iepuvušu koku. (*L. Purs*)
- Kas ir nozīmīgāks, lai gūtu panākumus: talants vai strādīgums? Bet kas ir svarīgāks velosipēdam: priekšējais vai pakaļējais ritenis? (*B. Šovs*)
- Mīlestībai gan ir visaugstākās debesis, bet līdzās turpat arī visdziļākā elle. (*R. Kaudzīte*)
- Uz sava tuvākā saucienu tikai vienreiz tu vari būt mēms – kad vairs neesi dzīvs. (*O. Vācietis*)

DARBĪBAS VĀRDI

1.

staigāt – aizstaigāt, apstaigāt, iestaigāt, izstaigāt, nostraigāt, pastaigāt, pārstaigāt, piestaigāt

drošināt – apdrošināt, iedrošināt, nodrošināt

skatīties – apskatīties, atskatīties, ieskatīties, izskatīties, noskatīties, paskatīties, pārskatīties, saskatīties

darboties – iedarboties, nodarboties, padarboties, sadarboties, uzdarboties

gādāt – aizgādāt, apgādāt, atgādāt, iegādāt, izgādāt, nogādāt, pagādāt, piegādāt, sagādāt

dedzināt – aizdedzināt, apdedzināt, iededzināt, izdedzināt, nodedzināt, padedzināt, pārdedzināt, piededzināt, sadedzināt, uzdedzināt

virzīties – aizvirzīties, atvirzīties, ievirzīties, izvirzīties, novirzīties, pavirzīties, pārvirzīties, pievirzīties, savirzīties

doties – aizdoties, izdoties, nodoties, padoties, pārdoties, sadoties, uzdoties

sargāt – aizsargāt, apsargāt, izsargāt, nosargāt, pasargāt, piesargāt

turēt – aizturēt, apturēt, atturēt, ieturēt, izturēt, noturēt, paturēt, pieturēt, saturēt, uzturēt

steigties – aizsteigties, atsteigties, iesteigties, pasteigties, pārsteigties, piesteigties

rauties – aizrauties, aprauties, atrauties, ierauties, izrauties, norauties, parauties, pārrauties, pierauties, sarauties, uzrauties

mazgāt – apmazgāt, izmazgāt, nomazgāt, pamazgāt, pārmazgāt, uzmazgāt

grozīt – apgrozīt, iegrozīt, izgrozīt, nogrozīt, pagrozīt, pārgrozīt, sagrozīt

maldīties – aizmaldīties, apmaldīties, iemaldīties, nomaldīties, pamaldīties

pūsties – atpūsties, nopūsties, piepūsties, sapūsties, uzpūsties

valkāt – apvalkāt, ievalkāt, izvalkāt, novalkāt, pavalkāt, savalkāt

sūtīt – aizsūtīt, atsūtīt, iesūtīt, izsūtīt, nosūtīt, pasūtīt, pārsūtīt, piesūtīt, uzsūtīt

dalīties – atdalīties, izdalīties, nodalīties, padalīties, pārdalīties, piedalīties, sadalīties

vērsties – apvērsties, izvērsties, novērsties, pārvērsties, pievērsties

stiprināt – apstiprināt, iestiprināt, nostiprināt, pastiprināt, piestiprināt, sastiprināt

nākt – atnākt, ienākt, iznākt, nonākt, panākt, pārnākt, pienākt, saņākt, uznākt

ņemties – aizņemties, apņemties, noņemties, paņemties, pieņemties, saņemties, uzņemties

stāties – aizstāties, apstāties, iestāties, izstāties, nostāties, piestāties, sastāties, uzstāties

2.

- Mēs pretojamies, priecājamies, iemīlamies, sasildāmieš, rādāmieš, ielaužāmieš, steidzamies, pievēršāmieš, atsēžāmieš, skatāmieš, rūpējamies, baidāmieš, izturāmieš, šaubāmieš, dodāmieš, precāmieš.
- Jūs nobīstaties, uzmanāties, mokāties, ierodaties, šķīraties, kļūdāties, sildāties, griežāties, rimstaties, gāzāties, sarakstāties, atsakāties, šķeļāties, precāties, savaldāties, dodāties, ejat.
- Viņi priecājas, ģērbjas, šaudās, virzās, izvairās, samainās, trinas, klausās, apprecas, apsēžas, sarunājas, sazinās, piedalās, nomierinās, dodas, apstājas, ieskatās.

3.

drebēt – drebināt	kūpēt – kūpināt	čabēt – čabināt
uzziedēt – uzziedināt	iznīkt – iznīcināt	ripot – ripināt
peldēt – peldināt	nokvēpt – nokvēpināt	noilgt – noildzināt
apklust – apklusināt	sadrupt – sadrupināt	čikstēt – čikstināt
čaukstēt – čaukstināt	aprasot – aprasināt	aplipt – aplipināt
nogrimt – nogremdēt	smiet – smīdināt	mirdzēt – mirdzināt
spīdēt – spīdināt	atspirt – atspirdzināt	sāpēt – sāpināt
mirkēt – mērcēt	dzert – dzirdināt	norimt – noremdināt
ietilpt – ietilpināt	smakt – smacēt	svilt – svilināt
trakot – tracināt	tecēt – tecināt	pilēt – pilināt
šķīst – šķīdināt	paklupt – paklupināt	sastingt – sastindzināt
sakarst – sakarsēt	samulst – samulsināt	pierast – pieradināt
apžūt – apžāvēt	elpot – elpināt	salt – saldēt
noslikt – noslicināt	kalst – kaltēt	sajukt – sajaukt
rūgt – raudzēt	izaugt – izaudzināt	sēdēt – sēdināt
izgaist – izgaisināt	izkust – izkausēt	vārgt – vārdzināt

4. *Iespējams darbības vārdus lietot arī citās laika formās.*

noslāpt – noslāpēt

- Benzīns beidzas, un motors noslāpst.
- Biezā migla noslāpē apkārtējos trokšņus.

slīkt (noslīkt) – slicināt (noslicināt)

- Upe ir tik dziļa, ka dažs labs neuzmanīgs vai pārgalvīgs peldētājs tajā ir slicis.
- Ir cilvēki, kas savas bēdas slicina alkoholā, bet bēdas neesot noslicināmas, tās peldot pa virsu.

kalst – kaltēt

- Man patīk kalstoša siena smarža.
- Labības kaltē izkultos graudus kaltē, līdz tie sausi.

salūzt – salauzt

- Durvju atslēga salūza.
- Es salauzu klēpi ziedošo ievu zaru.

sakarst – sakarsēt

- Saule sakarsē pludmales smiltis.
- Karstajā saulē smiltis sakarst ļoti ātri.

sajukt – sajaukt

- Es pati sajaucu konjugācijas.
- Man sajuka, kur ir ziemeļi, kur dienvidi, un es nezināju, kurp iet.

pierast – pieradināt

- Augstskola pieradina studentus pie patstāvīga darba.
- Meitenes ātri pierod pie agrās celšanās.

izbērt – izbirt

- No maka izbirst daži santīmi un varbūt arī kāds lats.
- Puisēns visu naudu, kas viņam bija saujā, izbēra uz letes.

iznīkt – iznīcināt

- Noziedznieki bija iznīcinājuši visus lietiskos pierādījumus.
- Visas skaistās rozes lielajā sausumā un karstumā iznīka.

sēdēt – sēdināt

- Mājasmāte sēdināja viesus pie galda.
- Kad es atnācu, visi jau sēdēja pie galda.

izgaist – izgaisināt

- Drīz vien mākoņi izgaisinās miglu, un diena būs skaidra.
- Lidmašīna pārlidoja pār galvām un izgaisa debesīs.

izaugt – izaudzēt

- Meitenes izaudzēja milzīgu ķirbi, ko varēja nest uz izstādi.
- No sīkas sēklas izaug milzīgs ķirbis.

kaunēties – kaunināt

- Māte kaunina dēlenu par sliktajām atzīmēm.
- Viņš kaunējās par savu netīro apģērbu.

drupt – drupināt

- Ūdens drupina kaļķakmens iezi.
- Trauslais cepums pirkstos drūp.

elpot – elpināt

- Slimnieks ir smagā stāvoklī, viņu vajag mākslīgi elpināt.
- Augi elpo ar saknēm un lapām.

samulst – samulsināt

- Profesora jautājumi studentu samulsināja.
- Viņš samulsa un nevarēja atbildēt ne uz vienu jautājumu.

pielipt – pielipināt

- Slapjā zeme pielīp pie kājām.
- Uzrakstījis adresi, viņš aploksnes kreisajā stūrī pielipina marku.

ripot – ripināt

- Rati pa kalnu uz leju ripo viegli.
- Zēns pa galdu ripina stikla lodīti.

salt – saldēt

- Aukstajā vējā stipri salst rokas un vaigi.
- Vējš bez žēlastības saldē seju, un drīz vien tā kļūst gluži sārta.

5.

braukt – braukāt	raut – raustīt	bēgt – bēguļot
mīt (zāli) – mīdīt, mīņāt	grūst – grūstīt	dzīt (projām) – dzenāt
stumt – stumdīt	kniebt – knaibīt	durt – durstīt
brist – bradāt	list – ložņāt	griezt (ar šķērēm) – graizīt
kāpt – kāpelēt	kraut – kravāt	griezt (apkārt) – grozīt
trenkt – trenkāt	vest – vadāt	gulēt – gulšņāt
plūkt – plūkāt	šaut – šaudīt	bērt – bārstīt
ost – ostīt	glaust – glaudīt	berzt – berzēt
plēst – plosīt	spiest – spaidīt	celt – cilāt
tvert – tvarstīt	sviest – svaidīt	kost – košļāt
liet – laistīt	stiept – staipīt	skriet – skraidīt
snaust – snauduļot	lauzt – lauzīt	liekt – locīt
lēkt – lēkāt	smelt – smaltstīt	saukt – saukāt
nest – nēsāt	laisties – laidelēties	

6.

lēkt – lēkāt

- Zvirbuļi lēkāja pa koku zariem un skaļi čivināja.
- Sportists lēca pāri latīņai viegli un atsperīgi.

celt – cilāt

- Sporta zālē svarcēlāji cilāja svaru bumbas.
- Pēdējo svaru stieni viņš cēla uz augšu ar lielu piepūli.

durt – durstīt

- Kāju pēdas durstīja asie rugāji, tā ka paiet varēja ar grūtībām.
- Ar drošu roku viņa dūra šļirces adatu vēnā.

grūst – grūstīt

- Zvejnieks, ielicis airus, grūda laivu ūdenī.
- Zēni, cits citu grūstīdami, skrēja uz klasi.

izbraukt – izbraukāt

- No mājas mēs izbraucām agrā rītā.
- Viņi izbraukāja visu pilsētu, meklējami vajadzīgos materiālus.

knābt – knābāt

- Zostēviņš nikni šņāca un knāba kājās.
- Cālēni knābāja zālē izbērtos putraimus.

griezt – grozīt

- Mazā sieviņa izmisīgi grozīja galvu uz visām pusēm, cenzdamās saskatīt, kas tur īsti notiek.
- Ūdens grieza dzirnavu ratu.

nemest – nemētāt

- “Nemētā savas mantas pa visu istabu!” bārās māte.
- “Un nemet papīrus zem gultas, svied papīrgrozā!” viņa turpināja bārties.

7.

1. konj.

aizmest
salauzt
ierasties
iepazīties
pazust
atgriezties
sniegties
satikt

2. konj.

atzīmēt
darboties
pazaudēt
spēlēt
rūpēties
sertificēt
novērtēt
padomāt
demonstrēt
atveldzēt

3. konj.

atbildēt
piedalīties
nodrošināties
piederēt
raudāt
padziedāt
sagādīties
turpināt
aizbaidīt
aizvadīt
noslaucīt
saslapināt
sūdzēties
ticēt

8.

Tagadnes 3. persona

velk, pāriet, maksā, dzīvo, krāso, saista, pārliecina, vada, iepriecina, zina

Vajadzības izteiksme

jāvelk, jāpāriet, jāmaksā, jādzīvo, jākrāso, jāsaista, jāpārliecina, jāvada, jāiepriecina, jāzina

Pavēles izteiksmes daudzsk. 2. persona

velciet, pārejiet, maksājiet, dzīvojiet, krāsojiet, saistiet, pārlieciniet, vadiet, ieprieciniet, ziniet!

Atstāstījuma izteiksmes vienkāršā tagadne

velkot, pārejot, maksājot, dzīvojot, krāsojot, saistot, pārliecinot, vadot, iepriecinot, zinot

Divdabis ar -ošs

velkošs, pārejošs, maksājošs, dzīvojošs, krāsojošs, saistošs, pārliecināošs, vadošs, iepriecinošs, zinošs

Divdabis ar -ams/-āms

velkams, pārejams, maksājams, dzīvojams, krāsojams, saistāms, pārliecināms, vadāms, iepriecināms, zināms

Nelokāmais divdabis ar -ot

velkot, pārejot, maksājot, dzīvojot, krāsojot, saistot, pārliecinot, vadot, iepriecinot, zinot

Nelokāmais divdabis ar -am, -ām

velkam, pārejam, maksājam, dzīvojam, krāsojam, saistām, pārliecinām, vadām, iepriecinām, zinām

9.

uzaicināms, ierobežojams, pagodināms, stiepjams, saklausāms, nesams, sasniedzams, šķīdināms, brīdināms, aicināms, lokāms, slaukāms, slaucams, ievedams, saistāms, dzerams, pārvaldāms, dodams, atstātāms, laistāms, sildāms, ciešams, saprotams, dzirdams, dzīvojams

10.

- Rūpnīcā strādājošo speciālistu konference.
- Jāpiemēro atbilstoša likuma pants.
- Ir iespējama saslimšana ar šo bīstamo slimību.
- Līdzekļi ir ieguldāmi izglītībā.
- Šis eksāmens noliekams jau sesijas sākumā.
- Vislabāk redzēt ir pirmajā rindā sēdošajiem.
- Šī apdrošināšanas sabiedrība ir viena no vadošajām mūsu valstī.
- Tas ir smags un nogurdinošs darbs.
- Daži uzņēmumi vēl ir privatizējami.
- Nodokļus maksā visi strādājošie.
- Abām karojošām valstīm ir jāvienojas.
- Grafikā mēs redzam kāpjošu līkni.
- Viņam bija vairāki uzticami draugi.

11.

A.

1. Ekskursanti **apskatīja** muzeju. – Ekskursanti **bija apskatījuši** muzeju.

2. Zviedrija palielina eksportu. – Zviedrija ir palielinājusi eksportu.

3. Valsts veicina tirgus attīstību. – Valsts ir veicinājusi tirgus attīstību.

4. Mēs izvēlamies modernas preces. – Mēs esam izvēlējušies modernas preces.

5. Visi mācīsies angļu valodu. – Visi būs mācījušies angļu valodu.

6. Meitenes pievienojās grupai. – Meitenes bija pievienojušās grupai.

7. Visas vēlēšanās piepildīsies. – Visas vēlēšanās būs piepildījušās.

8. Jūs izdomājat labāku variantu. – Jūs bijāt izdomājuši (izdomājušas) labāku variantu.

9. No rītdienas kārtība mainās. – No rītdienas kārtība būs mainījusies.

10. Ražošana līdz šim attīstās nevienmērīgi. – Ražošana līdz šim ir attīstījusies nevienmērīgi.

11. Vai tu redzēji visas filmas sērijas? – Vai tu esi redzējis (redzējusi) visas filmas sērijas?

12. Vēlētāji biļetenus iemet urnā. – Vēlētāji biļetenus ir iemetuši urnā.

13. Skolēni sapulcējās zālē. – Skolēni bija sapulcējušies zālē.

14. Es pārbaudīju visus pierakstus. – Es biju pārbaudījis (pārbaudījusi) visus pierakstus.

15. Viņas piedalās visās sacensībās. – Viņas ir piedalījušās visās sacensībās.

16. Zālē sēdošie dzird brīnumainas skaņas. – Zālē sēdošie ir dzirdējuši brīnumainas skaņas.

17. Entuziastu darbošanās drīz vien beigsies. – Entuziastu darbošanās drīz vien būs beigusies.

18. Klienti sastrīdējās par līguma noteikumiem. – Klienti bija sastrīdējušies par līguma noteikumiem.

19. Alpīnisti atgriezās nometnē. – Alpīnisti bija atgriezušies nometnē.

20. Saule jau noriet. – Saule jau ir norietējusi.

B.

1. Senāk cilvēki ir lietojuši tāda metāla naudu, kāds šajā zemē bijis atrodams.

2. 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā norēķini starp valstīm ir notikuši tikai ar zelta naudu.

3. Monētas nosaukums ir nācis no Senās Romas.

4. Romiešu dieva Jupitera sievai ir bijuši divi vārdi – Jūnona Monēta.

5. Jūnona Monēta ir sagādājusi līdzekļus romiešu karam un palīdzējusi uzvarēt.

6. Romieši par pateicību uz viņas templi Kapitolija kalnā ir pārceļusi naudas kaltuvi.

7. Kaltuvi romieši ir nosaukuši viņas vārdā.

8. Kopš tā laika metāla naudu visi ir sākuši saukt par monētām.

9. Papīra nauda ir radusies 650. gadā Ķīnā.
10. Tajos laikos Ķīnā ir valdījusi Tanu dinastija.
11. Vai jūs esat redzējuši (redzējušas) elektronisko naudu?
12. Tā ir parādījusies tikai 20. gs. sākumā ASV.
13. No 1922. gada Latvijas Republika ir lietojusi savu naudu – latus un santīmus.
14. Toreiz Latvijas valstij ir piederējušas arī 12,2 t zelta.
15. Pēc 1940. gada PSRS nelikumīgi ir piesavinājušies daļu no Latvijas ārzemju bankās noguldītā zelta.
16. Pēc neatkarības atgūšanas Latvija ir atguvusi daļu no šī zelta.

12.

1. Ko acs nav redzējusi, to arī sirds neprasa.
2. Optimists ir cilvēks, kas nav lasījis rīta avīzi.
3. Kas nav cēlis māju, tam šķiet, ka sienas pašas izaugušas no zemes.
4. Pēc tam kad laime būs tev uzsmaidījusi, tādu, kam tu būsi pateicību parādā, saradīsies daudz.
5. Uzvarētājs nav uzvarējis, ja uzvarētais nav atzinis sakāvi.
6. Vaļširdīgam būt nav viegli, ja neesi nolēmis teikt visu patiesību.
7. Daži cilvēki ir dzimuši tikai tādēļ, lai pamanītu citu trūkumus.
8. Pabeidzot lasīt labu grāmatu, šķiet, ka esi šķīries no drauga.
9. Gudrie no muļķiem mācās, bet muļķi no gudrajiem vēl neko nav iemācījušies.
10. Arī pieminekļus novāc, kad tie savu laiku nokalpojuši.
11. Patiesa mīlestība ir kā spoks: visi par to runā, bet maz ir tādu, kas sastapušies ar to vaigu vaigā.
12. Cerības uz rītdienu ir aizraujošas, kamēr šodiena nav kļuvusi par vakardienu.
13. Vārds *darbs* ir pamatvārds, no tā ir radušies visi vārdi, visas krāsas, visas melodijas – visa cilvēku pasaule.
14. Kas skaisti runā par mīlestību, tas nav iemīlējies.
15. Muļķis stāsta to, ko viņš ir ēdis, gudrais – to, ko viņš ir redzējis.
16. Ne tikai dzīvību vien māte ir devusi dēliem, viņa ir iemācījusi bērniem valodu.
17. Ļoti grūti cildināt to, kas ir cildinājumu pelnījis.

13.

1. Nepārkāpiet noteikumus!
2. Vai jūs parasti tā steidzaties? Pagaidiet arī mūs!
3. Nešķiediet velti savu enerģiju!
4. Vai jūs ciešat lielas sāpes? Nomierinieties!
5. Pārspriediet visus jautājumus grupā! Jūs taču tā parasti darāt.
6. Nenodzēsiet gaismu! Jūs taču neko neredzat.

7. Glābieties! Kāpēc jūs neko nedarāt?
8. Kāpēc jūs nesēžat (nesēdat) mierīgi? Sēdiet taču klusu!
9. Neesiet tik nopietni! Pasmejjeties!
10. Mierīgi aplēsiet visus izdevumus!
11. Noslaukiet galda virsmu! Vai jūs redzat, cik daudz šeit putekļu?
12. Esiet laimīgi!
13. Kāpēc jūs neko nejaudājat? Jautājiet par visu!
14. Centieties izvairīties no liekiem izdevumiem!
15. Piestumiet šo skapi tuvāk pie sienas!
16. Lūdzu negrūstieties!
17. Atbalstiet mūsu partiju!
18. Guliet mierīgi tālāk!

14.

1745. gadā Imperatoriskā zinātņu akadēmija laida klajā pēc Pētera I norādījuma savāktos uzvedības noteikumus pie galda. Lūk, daži no tiem!

“Nekad pats sevi daudz nelieli un savu personību bez vajadzības nepaaugstini, gaidi, kamēr citi no malas to pateiks! Zobus ar nazi netīri! Maizi pie krūtīm piespiedis, negriez šķēli no klaipa!

Neaplaizi sev pirkstus! Ap savu šķīvi žogu no kauliem, maizes garozām un cita netaisi! Virs ēdiena trauka nečāpstini kā cūka un nekasi pauri! Pirmais nedzer, esi atturīgs un izvairies no pļēģurošanas! Kad tev piedāvā, tad ņem tikai tik, cik vajadzīgs: stipro dzērienu dzer no mazākām glāzītēm, bet vājāko – no lielākām. Atceries – alkohols atraisa mēli un sasaista prātu!”

15.

1) jāatklāj sapulce, jāatliek visi darbi, jāiegūst labs rezultāts, jāapkalpo klienti, jāpārstrukturē firmas darbība, jāpiedāvā pakalpojumi, jātestē kandidāti, jārespektē vēlēšanās, jāpārvalda īpašums, jānogulda nauda, jāveicina līdzekļu apriti, jāpanāk saprašanās, jāturpina iesildīšanās

2) jāpievērš uzmanība, jānosprauž mērķis, jāatliek darba nodošana, jāuzsāk reģistrēšanās, jākotē vērtspapīri, jāiemaksā noteiktā summa, nav jāzaudē laiks, jāreģistrē firma, jāatdzēsē sakarsusī galva, jāmaina apstākļi, jāveicina pieprasījuma palielināšanās, jāpastiprina efekts

16.

1. Tev ir jāizvairās, jāpārlicinās, jāpiedalās, jāparunājas, jādodas, jāpamostas, jātiekas, jāiesaistās, jācīnās, jāpaklausās, jāsažinās, jāatziņas, jālaujas.

Tev nav jāatsakās, jāpretojas.

2. Jums ir jāieskatās, jānogriežas, jāapmainās, jāizturas, jāizvēlas, jāatgriežas, jābalstās, jāatsaucas, jāvienojas, jānomierinās, jāapstājas, jāatsveicinās.

Jums nav jābrīnās, jākavējas.

17.

Kā Rīga esot cēlusies

Velns **esot nesis** akmeņus un **bēris** Daugavā. Viņš vēl **neesot pabeidzis** darbu, kad **esot iedziedājies** gailis. Velns **esot steidzies** pa galvu, pa kaklu uz elli, bet skriedams **apgāzis** akmeņu kaudzi. Visi akmeņi **esot sabiruši** Daugavā, un tajā vietā **izcēlusies** Rīga. Katru gadu kāds rūķītis **izceļoties** no Daugavas un **prasot**: "Vai Rīga gatava?" Ja kāds **atbildēšot**, ka gatava, tad Rīga **nogrimšot** Daugavā.

18.

- Dzimstība Eiropā arvien samazinoties. Eiropai draudot novecošanās. Visgrūtāk klāšoties bērniem, kas esot dzimuši 20. gadsimta beigās vai 21. gadsimta sākumā.
- Centrāltirgu gaidot rekonstrukcija. Jau esot izstrādāti paviljonu un laukumu pārbūves projekti. Tomēr vēl neesot zināms, kad būvdarbi beigšoties. Projektu izstrādē esot piedalījušās četras firmas.
- Sniega vētras Rietumeiropā pēdējās nedēļās esot izraisījušas tūkstošiem avāriju uz ceļiem. Daudzi esot gājuši bojā, apmēram simts cilvēku guvuši ievainojumus. Sniegš un ledus traucējis arī Londonas lidostu darbību.
- Vairāk nekā 74 miljoni cilvēku visā pasaulē ciešot no gaisa piesārņojuma. Miljoniem cilvēku dzīvojot vietās, kurās piesārņojums pārsniedzot Pasaules Veselības organizācijas noteiktos standartus. Arī Rīgas iedzīvotāji elpojot ļoti piesārņotu gaisu. Rīgas centrā auto-stāvvietu skaits arvien palielinoties. Esot paredzēts uzbūvēt vēl vairākas jaunas stāvvietas. Katra šāda stāvvietā piesārņošot gaisu un izvadīšot šo netīro gaisu virs zemes. Tas palielināšot jau tā kritisko gaisa piesārņojumu.
- Kāda esot jaunā projekta būtība? Tramvajs savienošot trīs valstis. Unikālā projekta organizētāji gribošot atklāt tramvaju satiksmi starp Vāciju, Čehiju un Poliju. Projekta pirmo kārtu īstenošot četros gados. Maršrutu pilnībā nodošot ekspluatācijā 2015. gadā. Projektu daļēji finansēšot Eiropas Savienība un daļēji par to maksāšot vietējās varas iestādes.
- Slavenais franču dramaturgs Moljērs esot piedzimis bagāta buržuja ģimenē, tāpēc viņam esot bijusi iespēja iegūt labu izglītību. Viņš esot iesācis studēt jurisprudenci, bet neesot spējis dzīvot bez teātra, tāpēc studijas esot pametis. Moljērs esot kļuvis par ceļojošas teātra

trupas vadītāju. Repertuāra nabadzība esot spiedusi Moljēru pašu ķerties pie spalvas. Drīz vien Moljēra lugas esot kļuvušas ļoti populāras.

19.

- Ar katru dienu pumpuri arvien vairāk piebrieda. Piebrieddami tie izskatījās kā mazas pūderslotiņas.
- Vai viņš cieši aizgriezta krānu? No aizgrieztā krāna brīdi pa brīdim pilēja ūdens. Aizgriezdams krānu, viņš dzirdēja durvju zvanu.
- Vai kāds nodzēsa ugunsgrāvu? No nenodzēstā ugunsgrāva gaisā joprojām ceļas dūmi.
- Varbūt egle nolūza pati? Varbūt lūzdama tā žēli vaidēja?
- Sodu zaglis izcieta stingrā režīma cietumā. Tik tikko paciezdams sāpes, viņš pagriezās uz otriem sāniem.
- Mājas viņi pameta, fronteī tuvojoties. Taču pamestās mājas bieži rādījās sapņos. Pamezdams dzimto vietu, cilvēks zaudē kaut ko vairāk par īpašumu.
- Nakšņotāji lauza zarus ugunsgrāvam. Lauzdami zarus, ceļotāji redzēja uzlecām lielu, spožu mēnesi. Kad salauztos zarus viņi nesa uz ugunsgrāva vietu, pāri takai pārskrēja kāds pārbijies zaķis.
- Sniegs strauji kusa un dila. Kusdams un dildams tas pārvērtā ceļus par čalojošām tērcītēm.
- Braucējs aizmirsa nogriezties un turpināja braukt pa sen aizmirsto ceļu.
- Aizmirdams paskatīties kartē, viņš pabrauca garām viesnīcai.

20.

nav jāmokās

salauzts krēsls

iet, neko nejudams

Piespraudiet ziedu!

Kāpēc jūs neko nedarāt?

diezgan snausts

nokosts kumoss

nosalušie apsildās

pārraidāmais teksts

Nelūsti!

peļu apgrauzts siers

Nekad neapskaudiet citus!

karavīri atkāpjas

Kam jūs to dodat?

21.

- radusies iespēja – Izmantojiet šo radušos iespēju!
- neizdevies darījums – Viena neizdevušās darījuma dēļ var ciest visa uzņēmējdarbība.
- tēmu izvēlējušies studenti – Tēmu izvēlējušos studentu uzvārdi redzami sarakstā.

- akcijā piedalījušies pilsoņi – Lūdzam pieteikties visus akcijā piedalījušos pilsoņus!
- atkārtojošās svārstības – Tabulā var redzēt atkārtojošās svārstības.
- stabilizējies tirgus – Eiropā mēs redzam jau stabilizējušos tirgu.
- sabojājusies prece – Pircējiem nevar piedāvāt sabojājušos precī.
- paplašinājušies sakari – Paplašinājušos sakaru dēļ jāpārkarāto visa firmas darbība.
- no ārzemēm atgriezusies tūriste – No ārzemēm atgriezušās tūristes bagāža.

22.

1. Pārbaudē tiek atklāti daudzi trūkumi un nepilnības.
2. Šīs preces tiks piedāvātas lielākajos veikalos.
3. Pircēja vajadzības ne vienmēr tika apmierinātas.
4. Tirgus tika slēgts sešos vakarā.
5. Darbalaiks te nemitīgi tiek mainīts.
6. Tirdzniecības zīme tiek reģistrēta, un tā netiek lietota bez kompānijas atļaujas.
7. Virtuālā vide tiek lietota gan biznesa, gan privātām darīšanām.
8. Tiek piedāvāti arvien jauni pieslēguma veidi.
9. Par interneta lietotājiem tiek uzskatīti tie, kas vismaz vienreiz mēnesi izmanto internetu.
10. Speciālisti lēš, ka tīkls tiks izmantots aizvien intensīvāk.
11. Visvairāk tiek apmeklēti tieši informatīvie portāli.
12. Mēneša sākumā Rīgas Fondu biržā tiks izsolītas Hipotēku bankas ķīlu zīmes.

23.

1. Eiropas parlamentu sākumā vērtēja ļoti zemu.
2. Darbošanos divos parlamentos aizliedza.
3. Vienošanās panāca ne visai sen.
4. Ievēlēs speciālu komisiju.
5. Lēmumus pieņems balsojot.
6. Izskatīs katru sūdzību.
7. Pārvietošanos ar automašīnām šeit ierobežo.
8. Filmu demonstrē vairākos kinoteātros.
9. Daudzas valstis ES uzņēma 1973. gadā.
10. Pasauli arvien vairāk sadala attīstītajos Ziemeļos un nabadzīgajos Dienvidos.
11. 1991. gadā parakstīja Māstrihtas līgumu.

24.

10 baušļi tiem, kam jākārto darījumi Japānā

1. Vienmēr pacentieties, lai jūs tiktu oficiāli rekomendēts personai vai firmai, ar ko gribat sadarboties. Turklāt cilvēkam, kas jūs rekomendē, jāieņem tikpat augsts postenis, kāds ir personai, ar ko jūs gribat iepazīties. Ir jāņem vērā, ka jūs tā kļūstat par rekomendētāja parādnieku un šis parāds būs jādzēš.

2. Mēģiniet piešķirt darījumiem pēc iespējas personisku raksturu!

3. Nekad nesagraujiet ārējo harmoniju! Japāņi dara visu, lai saglabātu harmoniju.

4. Nekad neradiet japāņim tādu situāciju, kas viņu piespiestu atzīt savu kļūdu vai nekompetenci!

5. Domājiet par veidu, kā kārtot darījumu!

6. Neapelējiet pie loģikas! Emocionālas dabas apsvērumi šeit ir svarīgāki.

7. Neizrādiet pastiprinātu interesi par darījumu finansiālo pusi! Kaulēšanās par cenām jāuzdod vidutājam.

8. Iegaumējiet, ka izteicienam "laiks ir nauda" Japānā nav nekādas nozīmes!

9. Jums jāzina, ka japāņiem piemīt tieksme izsacīties nenoteikti.

10. Aterieties, ka japāņi izvairās pieņemt ātru un patstāvīgu lēmumu!

25.

1. Visi dzird skanam zvanu.

2. Tūristi devās tālāk un redzēja upi pagriežamies pa kreisi.

3. Viņa gaida atnākam brāli.

4. Bioloģijas kabinetā zēns redzēja skolotāju preparējam putnu.

5. Nemaz nedzird mašīnas darbojamies.

6. Māte it kā juta dēlu saucam.

7. Varētu dzirdēt adatu nokrītam.

8. Esmu redzējis aizlidojam zosis.

9. Vai tu esi jutis pukstam sirdi?

26.

- Šim kokam jālūst. Lielā vējā koku zari lūst. Jāvairās no lūstošiem zariem. Koks lūzdams krakšķēja. Nesalūstiet grūtībās!
- Siens pirkstos čaukstēja, sabirzdams putekļos. Cepumiem jābūt trausliem, bet nav jāsabirst gabalos. Manis pēc, sabirstiet kaut gabalos!
- Ko jūs mani mokāt? Nemokiet! Mūsu bērni dzīvniekus nemoka. Tās ir mokošas sāpes, kas pārņem visu ķermeni.

- Sētnieks slauka uz ietves sabirušas lapas. Bērni, lūdzu, noslaukiet kājas un nāciet iekšā! Šīs glāzes vairs nav slaukamas, tās ir sausas.
- Pienāca govju slaucamais laiks, un māte gāja uz kūti. Viņai slaucamas trīs govīs. Slauciet govī, tad jums būs piens!

27.

1. Vai jūs labi gulāt? Un kā jums veicas darbs?
2. Tagad pensionāriem dzīvot ir slikti (ir slikta dzīve).
3. Es uzskatu, ka mums jāgūst uzvara.
4. Pret izglītību viņš izturas ar neuzticību.
5. Dārzniecība ik gadus izaudzē vairāk nekā 45 000 neļķu.
6. Lai pārbaudītu veselību pie ārsta, nav jābūt slimam, jo ikviens var pārliecināties par savu veselību.
7. Kāpēc viņš jūtas apvainots?
8. Gribu minēt dažus piemērus!
9. Jaunā direktore izdarīja daudzas pārmaiņas.
10. Daži jautājumi jāatliek uz nākamo sēdi.
11. Valsts pieņēma likumu, ar kuru tika atdots reliģisko organizāciju īpašums.
12. Deputāti šo jautājumu apspriedīs frakciju sēdēs.
13. Izdevumi ir viens miljons latu.
14. Ārsti dažkārt nosaka apšaubāmu diagnozi.
15. Biļetes pārdotas jau pirmajā nedēļā.
16. Viņš visu laiku traucē mums strādāt.
17. Savā piemājas dārzā viņa audzē tomātus.
18. Vajadzētu reiz ieviest kārtību arī šajā vietā.
19. Vēlos vakaros šajā dzīvoklī vienmēr pārdod alkoholu.
20. Te dabūjamas svaigas un žāvētas zivis.
21. Tas ir likums, kas tuvākajā laikā būtu jāmaina.
22. Visiem, kas iestājušies augstskolā, ir jāzina latviešu valoda.
23. Visus darba līgumus var raksturot ar vairākām kopīgām pazīmēm.
24. Jūs ne sevišķi ātri reaģējat uz pārmaiņām.
25. Jutu, ka sāku nogurt.
26. Abus deputātus ievēlējuši Kurzemes vēlētajiem.
27. Jauno strādnieku atlaida no darba jau otrajā dienā.
28. Vadītājs stingri ieteica ievērot instrukcijas.
29. Lauku skolu bērniem datori bieži vien nav pieejami.
30. Pašreizējie noteikumi mūs neapmierina.
31. Jautājums visu laiku tika atlikts un atlikts, jo nebija atbilstoša likuma par nepilsoņiem.
32. Man toreiz vienkārši laimējās.

33. Deputāts nebija nobalsojis.
 34. Es domāju, ka jaunatnei jābūt aktīvākai.
 35. Viņi visi, protams, būs atbildīgi par notikušo.
 36. Es jūs informēšu par pašreizējo stāvokli.
 37. Izstāde notiek vēl neizremontētās izstāžu zāles "Arsenāls" telpās.
 38. Pašreiz ir smagi kārtot visus sociālos jautājumus.
 39. Kāpēc jūs tik ilgi guļat tik jaukā laikā?
 40. Pusaudži bieži moka gan dzīvniekus, gan mazākus bērnus. No kurienes šī cietsirdība?

PRIEVĀRDI

1.

pirms atgriešanās dzimtenē
 zem vairākām krāsniem
 otrpus upes
 pie augstajām klintīm
 līdz Saeimas vēlēšanām
 slimot ar masalām
 izbraukt ārpus pilsētas
 bez piecām minūtēm deviņos
 pasacīt pa jokam
 valdīt pār cilvēkiem
 atrasties starp divām ugunīm
 pēc pusnakts
 aiz bēdām
 ap Rundāles pili
 virs bezdibeņa
 no zelta un sudraba
 pirms stāšanās darbā

kopš lēmuma pieņemšanas
 zem sausajām smiltīm
 augstā gruntsūdens dēļ
 braukt pa dienu un arī pa nakti
 pēc manas vēlēšanās
 pirms simts gadiem
 klauvēt pie durvīm
 kāpt pa trepēm
 ņemt par paraugu
 iet uz pirkstgaliem
 zāles pret klepu
 ārpus Latvijas valsts
 pēc pirmās satikšanās
 gar robežām
 ar jaunajiem paziņām
 otrpus Daugavpils
 pēc iepazīšanās

2.

A. Gājēju uzvedība

Uz ielas jāiziet pieklājīgā un tīrā apgērbā. Neglīti izskatās cilvēks ar izspūrušiem matiem. Jābūt pieklājīgam pret apkārtējiem cilvēkiem.

Gājēju kustība pa ietvi pie mums notiek pa labo pusi. Šķērsojot ielu, vispirms jāpaskatās pa kreisi, tad – pa labi. Ieraugot ātri tuvojošos transportlīdzekli, nevajadzētu mesties strauji uz priekšu vai aiz (no) bailēm skriet atpakaļ. Kā gājējam, tā transportlīdzekļa vadītājam jāatbild par savu rīcību.

Ejot pa ielu, vajadzētu atturēties no ēšanas.
Nav pieklājīgi spraukties starp diviem vai vairākiem gājējiem.
Vīrietim, ejot kopā ar sievieti, jāiet pa ietves ārējo malu – tā viņa tiek pasargāta no iespējamajiem negadījumiem.

Kāpjot augšup pa kāpnēm, vīrietim jāiet pa priekšu, bet, kāpjot lejup, pirmā iet sieviete. Ja kāpnes ir pietiekami platas, vīrietis var iet blakus (līdzās) sievietei.

Lietus laikā ejot divatā zem viena lietussarga, lietussargu tur vīrietis. Lietussargs jātur virs galvas tā, lai ūdens nepilētu virsū ne citiem, ne pašam.

Nav pieklājīgi žestikulēt ar rokām vai rādīt ar pirkstiem.

Ieejot kafējnicā vai restorānā, sieviete iet vīrietim aiz muguras.

B. Atziņas

- Kas atrodas starp divām nometnēm, to vienmēr sitīs.
- Māja bez grāmatām ir kā miesa bez dvēseles.
- Ja zini kaut ko vairāk, dalies savās zināšanās ar mani, ja ne, – pamācies no manis.
- Dzenoties pēc asprātības, dažkārt noķer muļķību.
- Neliec staigāt savai mīlai virs bezdibeņa tikai tāpēc, ka tas ir dziļš.
- Mīlestība nēsā acenes, caur kurām skatoties varš liekas zelts, trūkums – bagātība, bet dzirksteles – pērles.
- Melu tēvs neapšaubāmi ir velns, taču aiz nolaidības viņš nav patentējis savu ideju, un tagad viņa pasākums stipri cieš konkurences dēļ.
- Cilvēks, kas cenšas apslēpt savu vājumu aiz skaļām frāzēm un cēliem principiem, neviļus rada aizdomas pret sevi.
- Jau neliela uzvara pār sevi padara cilvēku daudz stiprāku.
- Mēs spriežam par sevi pēc savām spējām kaut ko paveikt, turpretī citi mūs vērtē pēc tā, ko esam paveikuši.
- Dzīve nav ugunskurs, pie kura var sasildīt rokas un teikt: es biju tas, kas iznesa no meža lielo pagali. Tad tu drīz vien sēdēsi pie aukstiem pelniem.

3.

A. Čikāgas Universitātes profesors Geils strādājis laboratorijā ar vienu no saviem studentiem, un viņi nav zinājuši, kāds spriegums – 110 vai 220 voltu – ir starp spailēm, pie kurām viņiem vajadzējis pievienot aparatūru.

Students grasījies skriet pēc voltmetra, bet profesors devis padomu noteikt spriegumu pēc taustes. “Bet mani vienkārši paraustīs, un tas būs viss,” iebildis students. “Ja tur būs 110 volti, tad jūs atlēksiet

atpakaļ un vienkārši iesauksieties – pie velna! Bet, ja tur būs 220 volti, tad izteiciens būs spēcīgāks,” sacījis profesors.

Kāds students noteicis: “Šorīt satiku kādu puisi, viņš droši vien tieši pirms tam bija pieslēdzies pie 440 voltu sprieguma.”

B. No Montekarlo spēļu nama iznāk apmierināts cilvēks, kam laimējies – viņa kabatas ir pilnas ar naudu. Pēkšņi no kāda tumša stūra viņš dzird atskanam balsi:

“Kungs, vai jūs nepalīdzētu trūkcūcietējam, kuram nav nekā cita kā tikai revolveris, ko viņš pašreiz tur pavērstu pret jums?”

4.

Iespējami arī citi varianti.

no pils	pie debesīm
pirms nakts	virš klintīm
pret akmeni	līdz rietumiem
bez ūdens	ar zosīm
virš auss	par balsīm
kopš rudens	uz ārzemēm
pirms satikšanās	miltu dēļ
par vēlēšanos	pēc vēlēšanām
ap stūri	pa dzirnavām
par zibeni	bez smadzenēm
zem sirds	caur smiekliem
ar nodokli	zivju labad

5.

- Es uzaicinu visus nopietni vērtēt situāciju.
- Jārūnā par valdības kredītu piešķiršanu.
- Sev es naudu neprasiņu, es prasīju to bērnu dēļ.
- Šī pavēle tika dota 22 virsmežniecībām.
- Mēs bijām Liepājā pirms divām dienām.
- Nepazīstamais aizslēpās aiz mājeles, kas bija pussabrukusi no vecuma.
- Vēl ir virkne parādu, ko mēs saprotam ar parādiem G 24.
- Mēs nestrādājam tikai naudas dēļ.
- Senāk viņš romānu rakstīja ar rakstāmmašīnu, bet tagad ar datoru.
- Man vislabāk patika tas, kas spēlēja saksofonu.
- Pirms darba nodošanas tēzes jātulko angļu valodā.
- Šīs vērtības pie mums nonākušas ar tautasdziesmām.

SKAITĻA VĀRDI

1.

A.

Kāda izskatītos mūsu planēta, ja tās iedzīvotāju skaitu proporcionāli samazinātu līdz simtam? Pie šāda uzdevuma ķērās kāds Stenfordas Universitātes profesors. Viņš pieņēma, ka uz zemes tad būtu viens ciems ar simts iedzīvotājiem.

- Trīsdesmit cilvēku no tiem būtu ar baltu ādas krāsu, bet septiņdesmit – ar citu ādas krāsu,
- piecdesmit septiņi dzīvotu Āzijā, divdesmit viens – Eiropā, četrpadsmit – Rietumu puslodē un astoņi – Āfrikā,
- piecdesmit divas būtu sievietes, bet četrdesmit astoņi – vīrieši,
- trīsdesmit ticētu Kristum, bet septiņdesmit pārstāvētu citas ticības,
- sešiem piederētu piecdesmit deviņi procenti no visām bagātībām,
- tikai septiņdesmit nebūtu analfabēti,
- puse ciestu no pārtikas trūkuma,
- tikai vienam būtu augstākā izglītība,
- tikai vienam būtu dators.

B.

- Izraksts no televīzijas programmas:
Laiks vīriem? Divpadsmitos piecpadsmit (minūtēs)
Mūzikas raidījums "Gada balva" četrpadsmitos četrdesmitās
Vertikāle sešpadsmitos trīsdesmit (puspiecos)
Mākslas filma "Bēglis" no septiņpadsmitiem divdesmit piecām līdz deviņpadsmitiem piecpadsmit
Mūzika un video divdesmit divos četrdesmit piecās
- Sanāksmes sākums sešpadsmitos divdesmit
Sešdesmit viena balss vajadzīga, lai ievēlētu Moldovas prezidentu. Ja neviens no abiem kandidātiem neiegūs sešdesmit vienu balsi, pēc divām nedēļām sacentīsies divi nākamie kandidāti.
- Tūkstoš deviņi simti deviņdesmit trešajā gadā Krievija kādam Parīzes klubam bija parādā trīs miljonus dolāru.
- Vakara nodaļas studentiem lekcijas ilgst no astoņpadsmitiem piecpadsmit līdz divdesmit vieniem trīsdesmit (līdz pusdesmitiem vakarā).

2.

Pieteikumus pieņem līdz četrpadsmitajam februārim pulksten astoņpadsmitiem.

Firma iepērk egļu zāģbaļķus četrū, deviņu metru garumā un priežu zāģbaļķus piecu, viena metra garumā.

Kokmateriālu ražošanas rūpnīca "Komiss" pērk egles zāģbaļķus

- divus, piecus metrus garus,
- četrus, deviņus metrus garus,
- piecus, divus metrus garus,
- sešus, vienu metru garus.

3.

- Otrā grupā ir vairāk meiteņu nekā pirmajā grupā.
- Mazsalaca pilsētas tiesības ieguva tūkstoš deviņi simti divdesmit astotajā gadā.
- 1927. gadā Mazsalacas draudzē darbojās viena 2. pakāpes un vienpadsmit 1. pakāpes skolas ar 28 skolotājiem un apmēram 800 skolēniem.
- Ziemeļu Ledus okeānā ledus izkūst apmēram trīs (trijos) mēnešos.
- Nodarbības notiks piektajā un sestajā datumā.
- Saraksti ar dalībnieku uzvārdiem jāiesniedz līdz desmitajam datumam.
- Esmu dzimis 1978. gada 24. jūlijā.
- Latvijas ūdeņu skaistumu var baudīt simtiem reižu, un tas neapnīk.
- Mums bankai vēl jāatdod tūkstoš latu.
- 1903. gada 17. aprīlī K. Barons raksta: "3. sējums, kas aptvers precības un kāzas, būs apmēram 1500 lpp. biezs. Tas, pēc mana prāta, būs jāsadala 2 daļās. Pirmajā daļā nāktu precību un kāzu apraksti un dziesmas, kas pie precībām pieskaitāmas. Kāzu dziesmas tad atkal derīgāki dot vienkopus otrajā daļā."

VIETNIEKVĀRDI

1.

šis, šī

šajā (šai, šinī) nelielajā ēkā
šim jaunajam nodoklim
šiem interesantajiem projektiem
šo zilo acu dēļ
šajās (šais, šinīs) dzeltenajās
smiltīs
šo nelielo vēlēšanos
šo zivju pēc

tas, tā

tajās (tanīs, tais) tālajās dienās
tos nedaudzos svešiniekus
tām siltajām vasarām
tiem vecajiem darbiniekiem
tos pirmos rezultātus

tajās (tais, tanīs) skaidrajās debesīs
tos modernos uzņēmumus

pats, pati, paši, pašas

līdz gada pašām beigām
bez paša darba
tas būs pašā laikā
telpas pašā vidū
iet līdz pašam galam
līdz pašiem svētkiem
sākt ar pašiem mazākajiem

no paša sākuma
pie pašām durvīm
darba pašās beigās
pati atvadišanās bija īsa
līdz pašām vēlēšanām
aiz pašas pēdējās mājas
pret pašu lielāko ļaunumu

tas pats, tā pati

- Varbūt mēs esam radīti pēc tiem pašiem principiem kā kosmos, no tās pašas vielas? Sastāva atlikumu, no kura radītājs bija veidojis Visuma dvēseli, viņš salēja tajos (tanīs, tais) pašos traukos un no jauna sajauca tajās (tanīs, tais) pašās proporcijās.
- Šeit pastāv tā pati kārtība, kāda ir kazarmās. Mājās mums jāierodas tajā (tanī, tai) pašā laikā, mums jāstaigā vienās un tajās (tanīs, tais) pašās drēbēs.
- Vai tā ir tā pati nauda? Vai tā ir tā pati banka?
- Māju būvēs uz tiem pašiem pamatiem, pēc tā paša projekta. Tā atradīsies tajā (tanī, tai) pašā vietā, kur bija pirms simts gadiem. Mēs staigāsim pa tām pašām takām, pa kurām staigājuši mūsu senči.

sevis

- Bieži vien cilvēki nepazīst paši sevi.
- Izvēlieties sev atbilstošu un tīkamu nodarbošanos!
- Cilvēkam vajag paļauties pašam uz sevi, bet ne uz citiem.
- Es sevī apņēmos cīnīties līdz galam.
- Ikvienam reizi pa reizei jāieskatās sevī un jābūt spējīgam novērtēt sevi.
- Vai tev sevis nemaz nav žēl?
- Viņš runāja ļoti klusu, pats pie sevis, it kā tikai sev domātus vārdus.
- Jau otro gadu viņi dzīvo katrs par sevi un rūpējas tikai par sevi.
- Nevaru piespiest sevi iesākt šo sev tik nepatīkamo darbu.
- Tam, kas iemilējies pats sevī, nav sāncensu.
- Esiet godīgi pret sevi un pret citiem!
- Sevis pilnveidošanai vajadzīga stingra griba, neapmierinātība ar sevi.
- Sevis nepazīšana var būt daudzu neveiksmju cēlonis.
- Atlicināsim laiku ielūkoties ne tikai citos, bet arī sevī!
- "Cik bijī patiens pret citiem un sevi,
Tu sev un citiem vislabāko devi." (*Rainis*)

kas, kurš, kāds?

Kurā kursā jūs mācāties?
Kādā krāsā ir tavas acis?
Kuru no datoriem tu vēlies pirkt?
Kāda ir reakcija – skāba vai sārmaina?
Kam jūs gribat palīdzēt?
Kuru no šīm grāmatām jūs esat lasījis?
Kurš no jums to izdarīs?
Kurā gadā tas notika?
Kurš no gadalaikiem tev patīk vislabāk?
Kāda būs tava atbilde?
Pie kuras nodaļas mēs apstājāties?

es

Tu jau mani nemaz nepazīsti. Vai jūs runājat par mani? Manis šajā koncertā nebūs. Visi bija pret mani kā sazvērējušies, jo no manis nekāda labuma nebūšot. Ap mani pulcējās tikai nedaudzi, tie, kas man vēl ticēja. Es neesmu augstprātīgs, domāju, ka manī šādas īpašības nav. Man ir pietiekami daudz citu sliktu īpašību. Pajautājiet par to man!

viņš vai tas?

A.

- Reklāma – tās darbība ne vienmēr ir precīzi prognozējama.
- Plašsaziņas līdzekļi ir varens spēks, ar to palīdzību var ietekmēt sabiedrisko domu. Taču ir gadījumi, kad plašsaziņas līdzekļi nevis veido sabiedrisko domu, bet pakļaujas tai.
- Latvijas Universitātei pirms 1940. gada piederēja vairāki zemes īpašumi, un tā var pierādīt tiesību pēctecību.
- Varens un augsts izskatījās šis kalns, un tā pakājē abi gājēji izskatījās kā skudras, arī viņu gaita šķita ļoti gausa.
- Latvijā laika gaitā ir ierīkoti apmēram 700 parku, un daudzi no tiem savā laikā ir bijuši ļoti ievērojami. Gaujas nacionālais parks dibināts 1973. gadā, un tā teritorija stiepjas abpus Gaujas no Jumāras grīvas līdz Murjāņiem.

B.

- Dod nejēgam padomu, un viņš tevi uzskatīs par ienaidnieku.
- Viss ir cilvēka rokās, tāpēc tās vajag biežāk mazgāt.
- Sirds nav galdauts – katram priekšā to neizklāsi.
- Cilvēka dzīve ir īsa, bet tās slava var būt mūžīga.
- Tas, kas savā mājā ir tīģeris, ārpus tās parasti ir aita.
- Kad muļķis ieņem augstu amatu, ar viņu apietas kā ar ģeniju.
- Ja celtu laimes ēku, vislielāko istabu tajā vajadzētu ierādīt uzgaidāmajai telpai.

nekas, nekāds, neviens

Kāpēc es tā uztraucos? Nekas taču nebija noticis. Neviens mani nebija meklējis. Nebija nekādas vēlēšanās kaut kur iet, taču istabā bija tik smacīgi, ka nolēmu iziet uz ielas.

Iela bija tumša un klusa, nekur nevienā logā nebija redzama uguns, nebija nevienas mašīnas, neviena gājēja. Pilsēta bija kā izmirusi. Nekas neliecināja, ka tā rīt no rīta varētu atmosties.

Kā man rīkoties? Mēģināju sakārtot savas domas. Es negribēju nevienam lūgt nekādu padomu, negribēju uzklaustīt nevienu. Vai es esmu spējīga izgudrot kaut ko reālu? Šķiet, neko, nav nekādas izejas. Cik labi, ka mājās nebija neviena! Nav nevienam jāstāsta.

Attieksmes vietniekvārdi kas, kurš, kura, nenoteiktais vietniekvārds kāds dažādos locījumos

A.

- Tas ir cilvēks, par kuru visi runā. Es nezinu, kurā gadā viņš beidza augstskolu.
- Viņš alkst pēc darba, no kura muskuļos būtu jūtams nogurums.
- Šī vēstule bija pirmā, kas pienāca no tālās Amerikas.
- Ikviens uzņēmējs, ar kuru runājām, bija par investīciju izmantošanu.
- Lai arī ko tu izvēlies, viss šajā restorānā ir garšīgs.
- Par solistiem, kas dziedās Eirovīzijā, varēs balsot visi, kuri to vēlēšies.
- Ir lietas, no kurām dzīvē nākas atteikties. Ir jāzina, pēc kā tu dzīvē gribi tiekties.
- Tie ir mani biedri, starp kuriem es vienmēr jutos labi.
- Neatbildēti paliek jautājumi, uz kuriem neviens līdz šim nav atradis īsto atbildi.
- Es pat nezinu, pēc kā nosaka raksturu saderību.
- Izcēlās karsts strīds, kurā es ar savu viedokli paliku viena.
- Itālija, kurā saglabājušās tik daudz antīko celtnu, ir ikviena tūrista sapņu zeme.

B.

Saskarsme ir viena no cilvēku darbības pastāvīgajām formām, kuras mērķis ir iedarboties uz saskarsmes partnera izturēšanos. Zinātnieki ir izstrādājuši kritērijus, pēc kuriem saskarsmes veidus var klasificēt. Saskarsme ir sarežģīts process, ko veido cieši saistītas daļas, kuras sauc par saskarsmes struktūrvienībām.

Viens no sociālās uztveres mehānismiem ir refleksija, kas latīņu valodā nozīmē "atstarošana".

Ikviens saskarsmes partneris apzinās, kādu iespaidu par sevi viņš atstāj uz citiem. X sarunājas ar draugiem, un mēs pieņemam, ka X

draugi ir spoguļi pie sienas vai pie griestiem. X apzinās, kā izskatās viņa spoguļattēls no priekšas, kāds tas ir spoguļī, kas novietots aiz muguras, un – galu galā – kāds tas atainojas spoguļī, kas piekārts pie griestiem.

C.

Par vienu no literārās pasakas žanra aizsācējiem uzskata francūzi Šarlu Pero, kas 17. gs. sarakstījis pasakas par Runci zābakos, par Pelnrušķīti un vēl citus darbus, kuri tagad ir literāro pasaku zelta fonds.

Latviešu literatūrā literārās pasakas aizsācējs ir Ansis Lerhis-Puškaitis, kas 19. gs. beigās sarakstījis divus pasaku krājumus bērniem un kas pats ir arī latviešu folkloras vācējs un kārtotājs.

Annas Sakses literārās pasakas rodas no ganu gaitām, kas sākas jau agrā bērnībā, no mazā dzimtās zemes stūrīša, kuru no visām pusēm apņem meži, kas tolaik pieder vācu baronam. Brīnumu pilna ir pasaule, kuras vidū aug nākamā rakstniece, kas visus iespaidus vēlāk pārvērtīs mākslas tēlos. Sakses pasakās cieši sadzīvo tautas pasaku tēli ar rakstnieces fantāzijas radītajiem tēliem, kuros prasmīgi savijas kopā tautas gudrība ar rakstnieces idejām.

D.

- Slikts ir tas kalējs, kas baidās no dzirkstelēm. (*Somu sakām-vārds*)
- Gudrais, kas visu redzējis, nav tā cilvēka vērts, kurš pats savām rokām darinājis kaut vienu lietu. (*Mongoļu sakām-vārds*)
- Slikta uzvedība ir līdzīga bezdibenim, no kura grūti izrāpties. (*Austrumnieku gudrība*)
- Neslavē putru, ko pats neesi ēdis. (*Latviešu sakām-vārds*)
- Rīkstes, ko bērni vecākiem griež, sāp visvairāk. (*Latviešu sakām-vārds*)
- Ātri izirst tā ģimene, kurā sieviete skumst. Vienmēr uzplaukst tā ģimene, kurā viņa ir laimīga. (*Indiešu gudrība*)

2.

- Dzīve – tā no tevis prasa tik daudz.
- Gaitenī viņš sastapa pasniedzēju, un tas jautāja, kāpēc viņa nav bijis seminārā.
- Kurš no jums prot vācu valodu?
- Jebkurā gadījumā par to atbildīgs būs katrs pats.
- Šo darbu var veikt jebkurš.
- Viņa saņēma vēstuli no mātes, kas jau sen gulēja kapu kalniņā.
- Tas ir romāns, par kuru Džons Golsvērtijs saņēma Nobela prēmiju.
- Cilvēka smadzenes ir kā nelieli tukši bēniņi, kas jāpiepilda ar mēbelēm, kuras jums patīk.

- Jānosaka neilgs pārbaudes periods, kura laikā atklāsies, vai cilvēks ir derīgs šim darbam.
- Tas viss mūs dziļi saviļņoja, un mēs dziedājām tā, kā vēl nekad nebijām dziedājuši.
- Neizniekosim laiku – tas ir audums, no kura darināta dzīve.
- Tās meitenes, kas vēlas iepazīties ar mani, var zvanīt.
- Kā tad tomēr jums trūkst?
- Satikšanos ar vēlētājiem organizējam tais pašās vietās, kur iepriekšējo reizi.

3.

Eksāmens

Ja nervu šūnas, **ko** es **savā** mūžā esmu neatgriezeniski zaudējusi eksāmenu dēļ, varētu nosvērt, izmērīt vai vismaz saskaitīt, rezultāts būtu augstākā mērā biedinošs. Sevišķas šausmas **manī** iedvēš iestājeksāmeni, un, ja vien būtu iespējams, **man** vislabāk **no tiem** vajadzētu atturēties.

Sacerējums nav **pats** jaunākais, **kas** cilvēku var piemeklēt, visjaunākais ir matemātika, it īpaši tad, ja uz to nav ne mazāko dotību.

Vislabprātāk es būtu pārvilkusi segu **sev** pār ausīm, lai pamostos tikai tad, kad **viss** būs galā. Taču pienākums bija stiprāks, un es devos ceļā.

Pie eksāmenu telpas durvīm jau drūzmējās pulciņš cietēju. Daudzi bija ieradušies kopā ar vecākiem. **Kāda** vecmāmiņa, atsaukdamās uz reimatismu, centās garāmejošos mācībspēkus pierunāt, lai **viņas** mazbērņus uzņem bez iestājeksāmeniem. Kamēr vecāki cīnījās, arī bērni nesnauda un aplūkoja **cits citu** ar ieinteresētiem skatieniem, bet **kāds** pāritis aiz gaiteni izlikto solu grēdām jau neuzkritoši skūpstījās. Einšteins un Lobačevskis uz **viņiem** noraudzījās no **saviem** portretiem.

(Pēc M. Kudapas)

APSTĀKĻA VĀRDI

1.

Iespējami arī citi varianti.

žēli vaidēt	laipni skatīties	aktīvi darboties	dziļi aprakt	silti ieteikt
zemu paliekt	nekustīgi stāvēt	pēkšņi apklust	stipri kliegt	ātri aizdegt
negaidot noticēt	nelaimīgi paslidēt	viegli pašķiebt	cieši aizpogāt	uzreiz pārsprāgt

oficiāli	vieglprātīgi	lēni airēt	vāri smaržot	spilgti
likvidēt	zaudēt			izkrāsot
cieši gulēt	spēji	viltīgi	labi justies	spēji
	apmesties	apkrāpt		ievaidēties

2.

izturēties godam
 gaužām ilgi jāgaida
 brauksim pamazām
 lietus lija aumaļām
 kļūdījos netīšām
 abi sēž blakām
 noliekam iešķērsām
 neaizmirsīsim nemūžam
 tas nebija tīšām
 pašreiz tas nav iespējams
 tā būs vissvinīgāk
 tiksimies kaut kad deviņos
 pirms daudziem gadiem

3.

- Tik īsā laikā **apkārt kalnam** nevar apiet.
- **Cauri saplēstajai** koka **sētai** redzama pussagruvusi ēciņa.
- Mēs tikko gājām **garām Nacionālajai operai**.
- **Pāri upei** skanēja varen skaņas balsis.
- Bērni kliegdami skrien **apkārt diķim**.
- Mašīna pabrauca **garām kūtij un apstājās**.
- Nolēmām iet **cauri mežam**.

4.

steigšus – steidzīgi	lāgiem – brīžiem	ačgārni – otrādi
sāpus – sānis	reizēm – lāgiem	dažubrīd – lāgiem
lejup – uz leju	tūlīt – tūdaļ	dažviet – vietām
galu galā – beidzot	laikus – laicīgi	gana – diezgan
vietvietām – dažviet	visapkārt – visur	tepat – šeit
divkārši – dubulti	acīmredzot – skaidri	retumis – reizēm
aplinkus – netieši	necik – nemaz	mazliet – nedaudz

5.

Iespējami arī citi varianti.

A.

Pārdodiet dārgāk!
 Spiediet spēcīgāk!

B.

Aizšujiet pamatīgāk!
 Nomēriet precīzāk!

A.

Pieskarieties saudzīgāk!
 Dziediet jautrāk!
 Nokāpiet zemāk!
 Piedāvājiet lētāk!
 Jūtieties drošāk!
 Apģērbieties siltāk!
 Rociet dziļāk!
 Grieziet uzmanīgāk!

B.

Nosauciet konkrētāk!
 Atveriet plašāk!
 Izsakieties smalkāk!
 Runājiet klusāk!
 Palieciet ilgāk!
 Savelciet ciešāk!
 Ieskatieties vērīgāk!
 Slaukiet tīrāk!

SAIKĻI**1.**

- Smaidis ir lētāks nekā elektrība un dod vairāk gaismas. (*Skotu sakāmvārds*)
- Jo sliktāk tev klājas, jo rūpīgāk ģērbies. (*Angļu sakāmvārds*)
- Par dažām lietām nevar spriest, iekams tās pats neesi pārdzīvojis. (*F. Dostojevskis*)
- Labāk neies, pirms mēs paši nebūsim kļuvuši labāki. (*J. G. Fihte*)
- Arī pieminēklus novāc, ja tie savu laiku nokalpojuši. (*A. Skalbe*)
- Vajag divus gadus, lai iemācītos runāt, piecdesmit – lai iemācītos klusēt. (*E. Hemingvejs*)
- Valoda ir tā laipa, pa kuru sastopas gars ar garu, prāts ar prātu, cilvēks ar cilvēku, kaut arī tie mājotu diezin cik tālu cits no cita. (*A. Kronvalds*)
- Ēst, lai dzīvotu, nevis dzīvot, lai ēstu. (*Sokrats*)
- Domas tūlīt sāk snaust, kad ļaujām tām apsēsties. (*M. Montēns*)
- Planēta ir saprāta šūpulis, tomēr nevar mūžam dzīvot šūpulī. (*K. Ciolkovskis*)
- Visgudrākie vārdi nepadzirdīs izslāpušo tā, kā viņu padzirdīs krūze ūdens. (*Sofokls*)
- Putns vēlas, lai tas būtu mākonis. Mākonis vēlas, lai tas būtu putns. (*R. Tagore*)
- Vajag nevis runāt, bet vadīt kuģi. (*Seneka*)
- Patiesība ir tā vērtā, lai mēs vairākus gadus to meklētu. (*Ž. Renuārs*)

2.

Iespējami arī citi varianti.

- Kamēr notiek konkurss, solisti ir ļoti uztraukušies.
- Kā noskanēs signāls, tā mēs dosimies zālē.
- Ezers viņojās tā, it kā to būtu saļaukusi neredzama roka.

- Nebrauksim, pirms nebūsīm visu pārbaudījuši.
- Viņš šeit nebija bijis, kopš nomira vecmāmiņa.
- Tūristi dziedāja, līdz krēsla pārvērtās biežā, dziļā tumsā.
- Tiklīdz pienāca jauns preču pievedums, mēs uzsākām reklāmas kampaņu.
- Jāpārbauda dokumenti, lai nebūtu nepatikšanu robežkontroles punktā.
- Jānosvītro vairākas rindkopas, tāpēc ka raksts iznāk par garu.
- Tā kā pie debesīm parādījās lietus mākoņi, nolēmām sauļošanās un peldēšanos pārtraukt.
- Dekāns termiņu pagarināja, taču visus eksāmenus laikā man neizdevās nokārtot.

3.

Iespējami arī citi varianti.

Prievārdi.

1. Strādājām **līdz** spēku pagurumam.
2. Daugavpilī es nebiju bijusi **kopš** dzimšanas.
3. Tūristi piecēlās **pirms** saules lēkta.

Saikļi.

4. Strādājām, **līdz** sākām pagurt.
5. **Kopš** esmu atstājusi dzimto pilsētu, neesmu tajā vairs bijusi.
6. Viņi uzsāka ceļu, **pirms** vēl bija nožuvusi rīta rasa.

VINGRINĀJUMI

Teikumi, kuros ir gramatiskas un stilistiskas kļūdas

(Teikumos novērstas rupjākās kļūdas un negludumi. Arī pēc labošanas bieži vien teikums neskan ļoti labi, tas būtu veidojams pavisam citādi.)

A.

1. Visām šīm grāmatām raksturīgas vairākas kopīgas pazīmes.
2. Pašreizējā terminoloģija ir daļēja atgriešanās pie vecās, bijušās terminoloģijas.
3. Es šogad nopirku jaunus zābakus un efektīvu zābaksmēru to kopšanai.
4. Atnāciet un pārliecinieties paši – pie mums lētāk nekā citur!
5. Otrajā kursā mums bija jāliek eksāmens anatomijā, histoloģijā un embrioloģijā.
6. Tobrīd (tajā brīdī) puisis bija parakstījies par dzīvesvietas nemaiņšanu.

7. Līdz šim viņi ir laiduši klajā daudzus kvalitatīvus mūzikas albumus, izdevumus sedzot no citiem, vairāk pirktiem darbiem.

8. Šajā situācijā tas neko neatrisina.

9. Peļņas nodoklis tiek iekasēts (maksāts) slikti.

10. No otras puses, varbūt šim lēmumam būs pozitīvas sekas.

11. Strādāju par medmāsu un nevaru apgādāt savus bērnus ar visu nepieciešamo.

12. Jautājums ir aktuāls katram studentam.

13. Sacensībās ieguvām pirmo vietu.

14. Kāda ir jūsu attieksme pret jaunāko literatūru? Vai jūs to lasāt?

15. Piecīņnieki parasti meklēja kādus citus veidus – skriešanu vai peldēšanu.

16. Priekšstati par to, ka Latvija ir dārga zeme, ir raksturīgi tūristiem.

17. Vēl pie mums ir lēti dabūjama zeme.

18. Mēs jau izteicām priekšlikumu atsaukt savas kandidatūras.

19. Divas olimpiskās medaļas, zelts pasaules čempionātā – tas viss prasīja milzīgu darbu.

20. Pieklauvējiet, pirms ieejat telpā!

21. Rodas jautājums: kurš tad ir vainīgs?

22. Es uzskatu, ka galvenā problēma ir nodokļu iekasēšanā.

23. Sertifikāti vairāk vai mazāk mums visiem toreiz bija.

24. Pasaules un ASV visvairāk skatīto filmu trijnieks ir identisks.

25. Jāmīl cilvēkā viss labais un jāmācās izprast otra dvēseli.

26. Viņš jau sen ir izsvītrots no sarakstiem.

27. Iegādājoties loterijas biļetes, jūs atbalstāt Latvijas bērnunamus.

28. Grāmatas 120 lappusēs jūs varat izlasīt apmēram 100 anekdotes.

29. Ugunsgrēks izcēlās nolaidības dēļ, un tāpēc jāveic darbi ugunsdrošības nodrošināšanai.

30. Sekretāres pienākums būs rakstīt protokolus un kārtot saraksti.

31. Viena no smagākajām problēmām ir inflācija, kas rada naudas vērtības samazināšanos.

32. Un tā es mokus sirdsapziņas pārmetumos, jo es arī balsoju par šo partiju.

B.

1. Lūkas izgatavo no izturīga materiāla, un tās tiek montētas uz ceļa seguma. Tām ir dažāds diametrs.

2. Ir laiks mūsu nākamai tikšanās reizei ar šo aktieri.

3. Kopš partiju ir atstājis iepriekšējais vadītājs, īsts līderis vēl nav redzams.

4. Nolikums paredz: ja darbinieks ir nostrādājis gadu, tam pienākas atvaļinājums.

5. Arī Valsts Sanitārajā inspekcijā nav iesniegtas sūdzības par "Komet".

6. Pēdējos gados attīstās tūrisma industrija, un vienlaikus palielinās pakalpojumu sortiments.

7. Vajadzīgs vienistabas vai divistabu dzīvoklis speciālistam, kas strādā centrā.

8. Izdevumi par materiāliem bija negaidīti lieli.

9. Ja laikus nerūpēsimies par kartupeļiem, liela raža nav gaidāma.

10. Pēc visiem daudzajiem likuma labojumiem mēs esam turpat, kur bijām.

11. Papildinājumi likumā tika ierakstīti (pieņemti) saistībā ar notikušajām pārmaiņām.

12. Pret bankām šādiem cilvēkiem ir neuzticība.

13. Labai izglītībai pašreiz ir liela nozīme.

14. Mums ir ļoti lieli nākotnes plāni, jo mēs negribam, ka process turpinātos negatīvā virzienā.

15. Sakarā ar pašreizējo cūkgaļas importu no Igaunijas Latvijas zemnieki nevar realizēt savu produkciju.

16. Partijas programmā jāliek reāli plāni, ko izstrādā Domes un valdes sēdēs.

17. Kādi tad ir aizvadītās nedēļas visvairāk skatītie notikumi sportā?

18. Strīds viņiem izcēlies alkohola pudeles dēļ.

19. Austrālijā konstatēts, ka pusaudžu smēķēšana palielinās sevišķi strauji, ja cigarešu reklāma tieši vai netieši saistīta ar sporta sacensībām, diskotēkām vai citām izklaides vietām.

20. Uz biļetes esot skaidri rakstīts: autostāvieta nav atbildīga par novietoto automašīnu.

21. Mirstība jaundzimušo vidū mūsu rajonā pašreiz ir diezgan liela. Zinu, ka iepriekš šis skaitlis bija uz pusi mazāks.

22. Krīze sadalīja pasauli divās daļās.

23. Konflikts sākās ar to, ka divi apmeklētāji tika izraidīti aiz durvīm.

24. Šī tikšanās, neapšaubāmi, ietekmēs turpmāko notikumu gaitu.

25. Domei vajadzētu uzņemties kaut vai morālo atbildību.

26. Upes otrā pusē ir neliela kokzāģētava.

27. Vairākos rajonos ir palielinājies to noziegumu skaits, ko izdarījuši nepilngadīgie, kuri nekur nemācās un nestrādā.

28. Tā ir sabiedrības apvainotākā daļa.

29. Mēs pašreiz neesam gatavi atbildēt uz šo jautājumu.

30. Esam aprēķinājuši, ka vairāk nekā 50 % no saražotā varētu eksportēt.

31. Tā kā strauji palielinās plaušu vēža slimnieku skaits, cilvēkiem būtu jāmaina attieksme pret smēķēšanu.

32. Nepērciet pirātkopijas un ziņojiet, ja uzzināt, kur tās pārdod!

C.

1. Pašlaik Peru un Čīles iedzīvotāji ir tikai 1 % no pasaules iedzīvotāju skaita.
2. Kā vēlāk tika noskaidrots, 1971. gadā dzimušais Oļegs B. jau iepriekš ticis tiesāts un bijis uzskaitē.
3. Atnācis mājās, uzreiz sēdos pie datora.
4. Viņš mainījās ne jau uz labo pusi, bet kļuva vēl neuzticamāks.
5. Visas preces tiek pārdotas ar atlaidi.
6. Rīgas Dome ir paredzējusi nepiešķirt transporta biļešu iegādes atvieglojumus dažām iedzīvotāju grupām. Tāpēc studentu braukšanas kartītes kļūs dārgākas.
7. Šo darbu – tiklu lāpīšanu – parasti veic ziemā.
8. Beidzot mēs nokļūsim vietā, kas mums visu laiku nav bijusi pieejama.
9. Nu, kā ripo pa Akmens tiltu? Vai esat tur šorīt braukuši?
10. Iesniedzām laulības šķiršanas dokumentus.
11. Šodien tik brīnišķīgs laiks, ka mājās nevar nosēdēt.
12. Šobrīd atrodos ieslodzījumā. Vai man ir izredzes saņemt sertifikātus?
13. Es tiku atbrīvots no cietuma tikai pēc četriem gadiem.
14. Uz slidenām ietvēm daudzi cilvēki krīt.
15. Neapgaismotas ir pilsētas galvenās ielas.
16. Tādā mazā pilsētiņā, protams, cilvēki cits citu pazīst.
17. Minimālā summa, ko mēs varam piešķirt šim pasākumam, ir divi tūkstoši latu.
18. Firmai vajadzīgi šādi darbinieki: pavārs, apkopēja un naktsargs.
19. Ja mēs paskatāmies, kā tiek izpildīti ceļu fonda pasūtījumi, tad redzam diezgan lielu izšķērdību.
20. Okupācijas vara veica dažādas represijas, vietējo iedzīvotāju iznīcināšanas akcijas un deportāciju.
21. Par šo slepkavību tika aizturēti divi cilvēki.
22. Es domāju, ka pēc iespējas ātrāk jānovērš visi pašreizējie trūkumi.
23. Līdz šim mēs veicām tikai nelielu kārtējo remontu, jo kapitālremontam nepieciešams daudz naudas.
24. Summu nav definējusi (nav nosaukusi) Rīgas Dome.
25. ASV varas iestādes paziņojušas, ka izmaksās 2 miljonus dolāru par informāciju, kas palīdzēs aizturēt palestīniešu teroristu, kurš marta sākumā izbēdzis no Itālijas cietuma.
26. Šos jautājumus paredzēts apspriest nākamajā sēdē.
27. Šeit mums pietrūka nepieciešamās aizsardzības.

28. Jā, mēs runājam par konkrētu ekonomisku sadarbību ar Krieviju.

29. Tā kā sliktas ziņas izplatās ātrāk nekā labas, cilvēkus ir satraukusi informācija par asins pieņemšanas pārtraukšanu daudzās slimnīcās.

30. Protams, mums katram ir jābūt savas partijas patriotam.

31. Konferences dalībnieki ir labi formulējuši problēmu, un klausītāji var iesaistīties diskusijā.

32. Nevieni no mūsu klientiem nav ieradies kā konkursu uzvarētājs.

Tā runā deputāti un ministri

1. Eiropas Savienība – jūs jūtat, kā tas skan?

2. Jaunās pases tiks izdotas nākamajā gadā.

3. Ja kāds šajā mirklī ir ieslēdzis radio, lai paklausās!

4. Procentuālā izteiksmē tas būtu apmēram 2 %.

5. Mēs novērojam lielu naudas koncentrāciju.

6. Daudzas pašvaldības bija noguldījušas savus līdzekļus bankā "Baltija".

7. Likums nav pietiekami apspriests presē.

8. Mēs jau savā frakcijā vienojāmies.

9. Šeit jāsecina, ka amerikāņi savu ir padarījuši.

10. Pārdaugavieši ir palikuši bez dzemdību nodaļas.

11. Viens no galvenajiem mērķiem bija atjaunot cilvēku uzticību bankām.

12. Pašreiz strādājam pie likuma, kas noteiks to, ka būs jādeklarē lauksaimniecības produktu krājumi.

13. Līdz iestāšanās brīdim NATO atlicis pavisam maz laika.

14. Vai jūsu darbībai ir kāda praktiska nozīme?

15. Es gribētu nosaukt dažus skaitļus, kas raksturo nozares peļņu.

16. Komisija nolēma realizēt visus trīs projektus.

17. Kad likvidēs skolu, pagasts paliks pustukšs.

18. Pašvaldība paliks darboties uz vietas (turpat).

19. Deputāts nebija nobalsojis.

20. Runa ir par Krievijas bijušo bāzi.

21. Tai pašā laikā mēs runājam par pensiju palielināšanu.

22. Pirms dažiem gadiem Zviedrijā tika ieviests aizsardzības nodoklis.

23. Šim procesam nevar piešķirt pārāk lielu nozīmi.

24. Deputātu interese bija ļoti liela.

25. Likvidēt jau ir viegli, bet šie jautājumi pēc tam būs jārisina.

26. Es gribētu, lai jūs drusciņ koncentrētos, par spīti nogurumam (kaut arī esat noguruši).

27. Visdārgākais, bet visekonomiskākais paņēmieni ir ēku pagrabstāvu, ārsienu un jumta konstrukciju siltināšana.

28. Aprēķini parāda šādu likumsakarību.

29. Izmeklēšanas gaitā tika atrasta vesela rinda finansiālu pārkāpumu.

30. Firma ir nelikumīgi piesavinājusies vairākus tūkstošus latu, tai pašā laikā firmas vadība šo samaksu ir iekļāvusi klienta rēķinā.

31. Bankas šiem depozītiem piemēro 2–10 % gadā, tāpēc pašreiz tas ir ļoti izdevīgi.

32. Šī grupa strādā galvenokārt tāpēc, lai atbalstītu Latvijas nevalstisko organizāciju attīstību.

33. Vai jūs domājat, ka Ārlietu ministrija ir daudz darījusi Latvijas tēla veidošanā?

34. Jums ir jāizvēlas viens un tikai viens saraksts. Šī saraksta ietvaros jāatzīmē kandidāti, ko atbalstāt īpaši.

35. Karadarbības pārtraukšanu Bosnijā vēl ilgi aptumšos atmiņas par etnisko tīrīšanu.

36. Mēs tikai decembrī saņēmām pēdējo informāciju, un tie ir lieli skaitļi, kas vēl jāapstrādā un jāizvērtē.

37. Šajā situācijā mūsu ražojumi ir vismazāk pieprasīti.

38. Administratīvajām institūcijām jādara viss, lai nodrošinātu un paātrinātu dokumentu izskatīšanas gaitu.

39. Par šo apbūves gabalu jāsaka, ka īpašniekam ir visi dokumenti.

40. Mēs sastapāties ar lielām grūtībām, jo projekts jau bija apstiprināts pirms pāris gadiem.

41. Zemkopības ministrija jau ir definējusi (noteikusi) savas prioritātes.

42. Šogad partiju, šķiet, būs vairāk nekā pagājušajā gadā.

43. Izdevumi šobrīd ir 21 lats diennaktī.

44. Protams, pašreiz pensionāriem ir slikti dzīvot (ir slikta dzīve).

45. Mūsu aizsardzības ministrs ir saskaitījis, ka pašreiz mums Aizsardzības ministrijā ir nepilni 30 000 karavīru kopā ar visu Zemessardzi un štata darbiniekiem.

46. Mēs apstiprinājām, ka arī kareivis var piedalīties vēlēšanās kā kandidāts. Bet jautājums: kā kandidāts kareivis veiks priekšvēlēšanu aģitāciju?

47. Ja mēs piekopsim šādu politiku un sadalīsim naudu sīkām lietām, tad kopumā robeža atkal paliks nesakārtota.

48. Nupat Ingrīda labi pateica, pie kā noved vienpartiju sistēma.

49. Mūsu partija pret to iebilst. Ne tāpēc, ka mums nebūtu šo tūkstoš biedru. Šos tūkstoš biedrus nokomplektēt nav grūti. Bet mēs esam pret tāpēc, ka Satversme paredz pavisam ko citu.

50. Īsos vārdos atbildēšu uz tiem argumentiem, ko izteica Seiles kundze, un nedaudz tos atspēkošu.

51. Es jums ieteiktu iepazīties ar to, kas ir robežbūve, no kā tā veidojas.

52. Diemžēl, ja pavērojam, kā tiek atbalstīti autobusu pārvaldājumi un viss, kas saistīts ar autobusiem, tad redzam, ka šie jautājumi ir uzkrauti uz pašvaldības pleciem.

53. Demokrātijas izpratnē, tās pamatu izpratnē tomēr ir jāsaprot, ka partijas ir stipras nevis ar savu nomenklatūru, bet gan ar saviem vēlētājiem.

54. Debatēs pirmie runās Ministru prezidents un finanšu ministrs.

55. Senjūdu zinātnieks Maimonīds teica: "Ja cilvēks ir nepamatoti apvainojis citu cilvēku, viņam jālūdz piedošana. Ja viņš nepiedod, vēlreiz jālūdz piedošana. Un vēl trešo reizi jālūdz piedošana, bet, ja viņš nepiedod, tad vainīgs ir pats apvainotais."

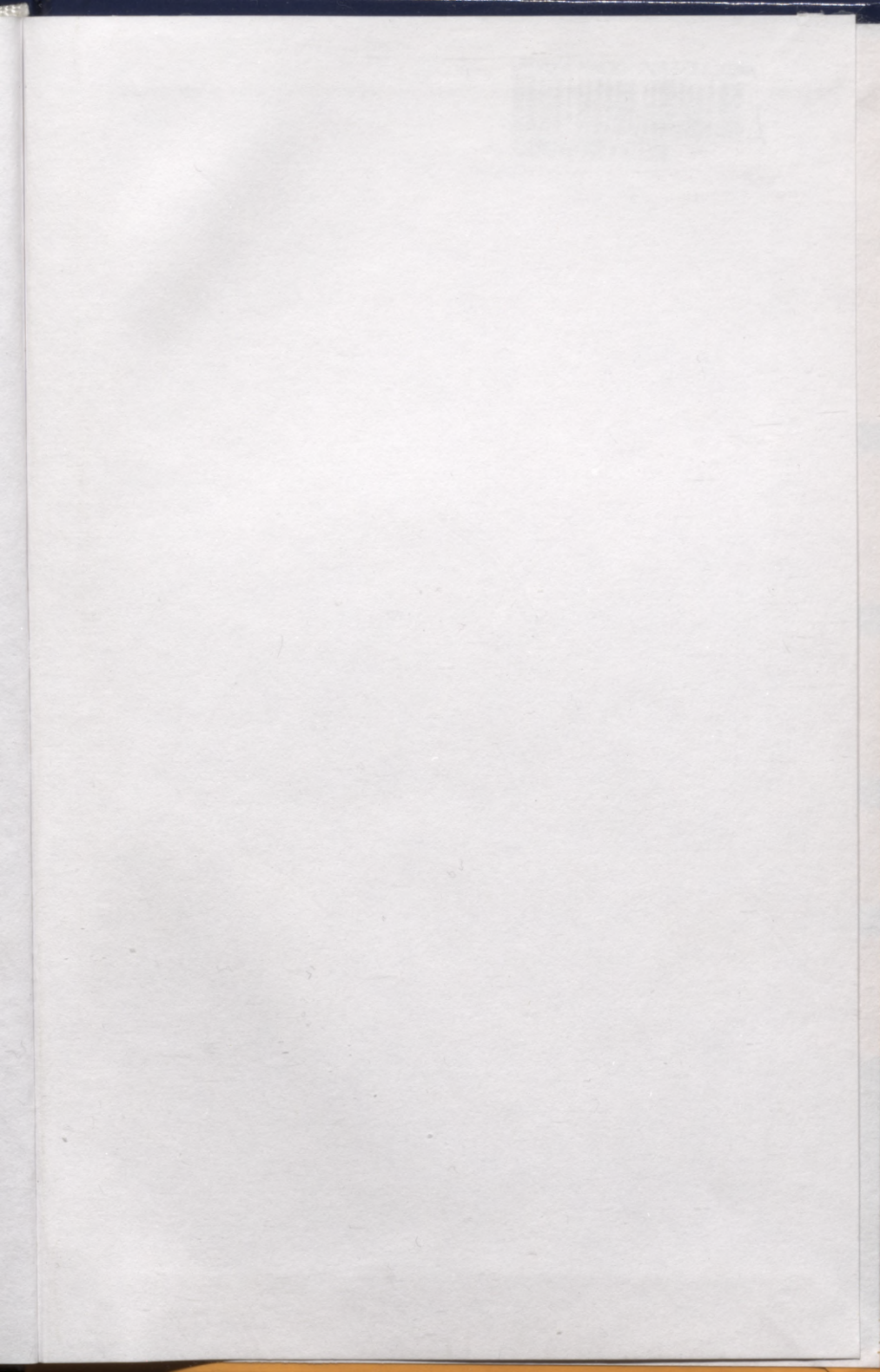
56. Pēc tam izrādās, ka likumā par budžetu jāizdara labojumi.

57. Mums jāpieņem jauni spēles noteikumi un jāizmanto tie, gūstot maksimālu labumu.

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārds	3
Lietvārdi	5
Vingrinājumi un testi par tematu <i>Lietvārdi</i>	18
Īpašības vārdi	27
Vingrinājumi un testi par tematu <i>Īpašības vārdi</i>	34
Darbības vārdi	40
Vingrinājumi un testi par tematu <i>Darbības vārdi</i>	76
Prievārdi	97
Vingrinājumi par tematu <i>Prievārdi</i>	100
Skaitļa vārdi	105
Vingrinājumi par tematu <i>Skaitļa vārdi</i>	107
Vietniekvārdi	111
Vingrinājumi par tematu <i>Vietniekvārdi</i>	117
Apstākļa vārdi	125
Vingrinājumi par tematu <i>Apstākļa vārdi</i>	127
Saikļi	130
Vingrinājumi par tematu <i>Saikļi</i>	132
Partikulas	135
Izsaukšanas vārdi	136
Vingrinājumi	137
Vai esam pareizi domājuši un uzrakstījuši? (Pareizās atbildes)	145

Ls. 2,40

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305027084

2005-3

328

Kamēr, mācoties valodu, priekšā ir s
viss parasti šķiet skaidrs un vienkāršs, bet, kad
valoda jāliek lietā un jāsāk runāt vai rakstīt
pareizi, bieži rodas šaubas. Tad var palīdzēt

«LATVIEŠU VALODAS ROKASGRĀMATA»

ar **pārskata tabulām** par latviešu valodas
vārdšķirām, dzimtēm un deklinācijām, konju-
gācijām un citiem gramatikas jautājumiem,

ar īpaši izskaidrotiem «**klupšanas akmeņiem**»
valodas lietošanā, kuri sagādā vislielākās
grūtības,

ar **testiem un vingrinājumiem**, lai iemācītos
lietot pareizās formas,

ar testu un vingrinājumu **atbildēm**, kas dod
labu iespēju pārbaudīt savas zināšanas un
atklāt tajās vēl atlikušos robus.

ISBN 9984-36-548-4

9 789984 365480

ZVAIGZNE ABC